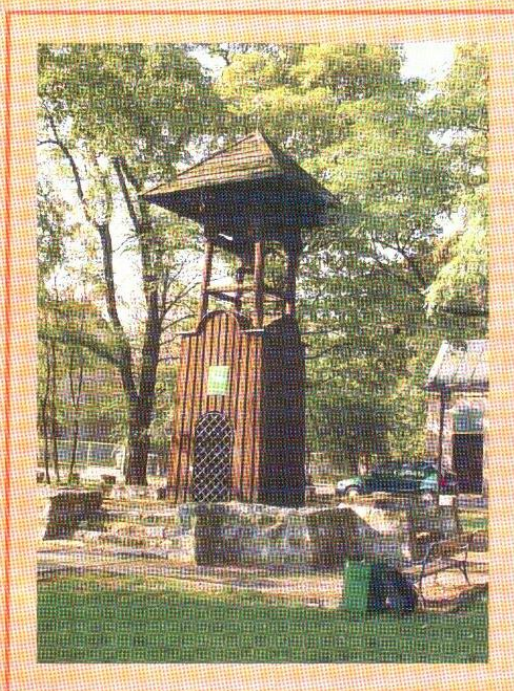

EDUKACJA REGIONALNA DZIEDZICTWO KULTUROWE W REGIONIE (ZIEMIA TARNOGÓRSKA) SCENARIUSZE LEKCJI

**Praca zbiorowa pod redakcją
Joanny Stomskiej i Elżbiety Susek
Współpraca: Małgorzata Kucia-Kancierz**

**EDUKACJA REGIONALNA
DZIEDZICTWO KULTUROWE
W REGIONIE
(ZIEMIA TARNOGÓRSKA)
SCENARIUSZE LEKCJI**

PRACA ZBIOROWA POD REDAKCJĄ
JOANNY STOMSKIEJ I ELŻBIETY SUSEK
WSPÓŁPRACA: MAŁGORZATA KUCIA - KANCLERZ

Tarnowskie Góry 2003

UNIWERSYTET WROCŁAWSKI
INSTYTUT FILOLOGII POLSKIEJ
pl. B-pa Nankiera nr 15
50-140 Wrocław

Po zapoznaniu się z programem edukacji regionalnej *Dziedzictwo kulturowe w regionie* dr Joanny Stomskiej i mgr Elżbiety Susek mogę powiedzieć, że jest to dokonanie przemyślane, konsekwentnie rozwijające poszczególne etapy zamierzonego toku nauczania, w którym ujawnia się i metodyczne zacięcie obu autorek, i ich wiedza na temat wybranego regionu, a co najważniejsze – trafny i atrakcyjny dla uczniów wybór podjętej problematyki.

Wszystko to pozwala mi powyższe opracowanie ocenić jak najwyżej.

DYREKTOR
(Instytut Filologii Polskiej)
Jan Modrzycki
Prof. dr hab. Jan Modrzycki

Wrocław, 13 listopada 2003

Dobrze się stało, że we współczesnej dydaktyce znalazło się miejsce dla nauczania, przybliżania wiedzy o dziedzictwie kulturowym w regionie. Edukacja regionalna bowiem to coś więcej niż przedmiot nauczania.

To system wartości, który niemal dziedziczymy jak urodę czy cechy charakteru. Zawsze tak było, że to co najbliższe było najważniejsze. Nie zawsze jednak godziło się akcentować iż gwara, wiara, obrzędy, satysfakcja z tego w czym się wyrastało to najważniejszy proces w edukacji na różnym szczeblu.

Dziś, gdy od „bycia” w zjednoczonej Europie dzielą nas już tylko miesiące koniecznym jest wręcz akcentowanie właśnie odrębności kulturowej, bogactwa dialektów, tradycji, zwyczajów, zabytków, dumy z historii i przodków.

I dobrze się stało, że panie **Joanna Stomska i Elżbieta Susek** w porę dostrzegły potrzebę stworzenia metodycznego podręcznika, który niczym przewodnik po regionie poprowadzi nauczycieli po zawitych ścieżkach nauczania o najbliższej nam małej – tarnogórskiej ojczyźnie.

Maria Pańczyk

Maria Pańczyk

Publikacja stanowi materiał pomocniczy do realizacji programu „Edukacja regionalna dziedzictwo kulturowe w regionie” dopuszczonego do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu pod numerem

DKOS – 5002 –55/03

Wydawca: Joanna Stomska, ze środków finansowych sponsorów.

Druk: PPH „Jumar-Druk”
41-935 Bytom 20
ul. Błachówka 19
Tel./fax. (032) 286-58-25

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 83-919515-0-2

Sponsorzy:

Galeria - Kawiarnia
Wiśniowy Sad
Tarnowskie Góry

PPH „Jumar-Druk”
Bytom-Sucha Góra

SPIS TREŚCI

1/ Maria Pańczyk - Dobrze się stało.....	
2/ Słowo Prof. J. Miodka.....	
3/ Joanna Stomska, Elżbieta Susek - Słowo od redakcji.....	6
4/ Małgorzata Kucia-Kanclerz - Kilka przyczyn, dla których edukacja regionalna odgrywa ważną rolę w procesie kształcenia.....	7
5/ Marlena Karnówka - Powstanie Tarnowskich Gór według przekazów historycznych i legend.....	8
6/ Paweł Zaręba - Rodowód herbu i pieczęć miasta Tarnowskie Góry.....	9
7/ Paweł Janicki - Tarnowskie Góry - miastem gwarków.....	15
8/ Krzysztof Gwóźdź - Dzieje Tarnowskich Gór od XVI do XVIII wieku.....	17
9/ Marlena Karnówka - Ruch narodowościowy w Tarnowskich Górach w XIX i na początku XX wieku.....	25
10/ Joanna Stomska - Plebiscyt i powstanie śląskie w Tarnowskich Górach.....	27
11/ Joanna Stomska - Powrót do Macierzy.....	31
12/ Paweł Janicki - Tarnowskie Góry podczas II wojny światowej.....	37
13/ Bartłomiej Janik - Tarnowskie Góry podczas II wojny światowej.....	39
14/ Elżbieta Susek - O szkole wczoraj i dziś.....	43
15/ Małgorzata Kucia-Kanclerz - Gdzie sięgają nasze korzenie.....	44
16/ Maria Woszek - Gdzie sięgają nasze korzenie... Scenariusz do ścieżki między-przedmiotowej.....	51
16/ Tatiana Konatkiewicz-Brol - Najciekawsze zabytki.....	53
17/ Małgorzata Kucia-Kanclerz - Niezwykli goście w Tarnowskich Górach.....	57
18/ Elżbieta Susek - Sylwetki sławnych tarnogórzan.....	63
19/ Małgorzata Kucia-Kanclerz - Gwara śląska.....	66
20/ Beata Kiszel - Strój ludowy regionu tarnogórskiego.....	71
21/ Beata Gawel - Dawny śląski strój.....	78
22/ Izabela Mirola-Janik - W tradycyjnym śląskim domu.....	80
23/ Paweł Zaręba - W tradycyjnym śląskim domu. W domu mojego starzika.....	83
24/ Joanna Stomska - Tradycja mojej rodziny na tle tradycji regionalnej.....	85
25/ Jolanta Charaputa - Środowisko geograficzno-przyrodnicze Tarnowskich Gór.....	87
26/ Hanna Miarka - Sytuacja społeczno-ekonomiczna regionu.....	89
27/ Izabela Mirola-Janik - Aby nie zasypały nas śmieci.....	91
28/ Jan Hahn - Dlaczego warto odwiedzić powiat tarnogórski? Promocja regionu.....	93
29/ Anna Głowinkowska - Dlaczego warto odwiedzić powiat Tarnowskie Góry? Promocja regionu w języku angielskim.....	99
30/ Tatiana Konatkiewicz-Brol - Szanse i zagrożenia dla powiatu Unii Europejskiej.....	102
31/ Magdalena Stefanik-Nycz - Kalendarz imprez kulturalnych w Tarnowskich Górach i okolicy.....	104
32/ Tatiana Konatkiewicz-Brol - Samorządność w Tarnowskich Górach po 1989 roku.....	106
33/ Teresa Sekula - Najważniejsze problemy miasta i powiatu w chwili obecnej.....	109
34/ Beata Gawel - Mała ojczyzna - świat zapamiętanych wartości.....	114

Słowo od redakcji

„Małe ojczyzny uczą żyć w ojczyznach wielkich i wielkiej ojczyźnie ludzi” – słowa te, wypowiedziane przez wybitnego humanistę, profesora Janusza Pasierba, stały się inspiracją do napisania przez nas programu *„Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie”*. Uważamy, że powinniśmy zapoznawać dzieci i młodzież z bogatą kulturą przodków, rozbudzać szacunek i dumę z osiągnięć pokoleń oraz wdrażać do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym i kultywowania tradycji.

Tożsamość regionalna bowiem pozwoli młodemu człowiekowi jego miejsce we współczesnej Europie i świecie, spowoduje otwarcie się na inne regiony i kultury. Kiedy zna się własne wady i zalety, u innych te pierwsze łatwiej wybaczać i rozumieć, a drugie docenić.

Zadaniem niniejszej publikacji, powstałej na bazie programu *„Edukacja regionalna...”*, jest ułatwienie prowadzenia zajęć z regionalizmu. Proponujemy gotowe scenariusze lekcji, których autorami są nauczyciele tarnogórskich szkół, w większości średnich. Do współpracy zaprosiliśmy również nauczycieli szkoły podstawowej i gimnazjum. Jesteśmy zdania, że działania związane z przybliżaniem „małej ojczyzny” musimy podjąć jak najwcześniej. Problem ten nie jest obcy Pani Małgorzacie Kuci – Kancelarz realizującej ścieżkę regionalną w Szkole Podstawowej nr 15 w Tarnowskich Górach już od dwóch lat.

Uczestnikami naszego projektu są również pracownicy Wydziału Promocji Powiatu i Integracji Europejskiej oraz Muzeum Tarnogórskiego - proponujący lekcje muzealne. Naszym zdaniem, nie sposób uczyć o historii miasta i powiatu bez odwiedzenia regionalnego muzeum.

Liczymy, że propozycje i koncepcje, zawarte w niniejszej publikacji, będą inspiracją wielu rozwiązań dydaktycznych.

Życzymy wielu sukcesów w pracy, również z wykorzystaniem naszego opracowania.

Joanna Stomska

Elżbieta Susek

Kilka przyczyn, dla których edukacja regionalna odgrywa ważną rolę w procesie kształcenia

XXI wiek stawia przed młodymi ludźmi nowe, trudne wyzwania. Jak prognozują socjologowie, człowiek w tym stuleciu musi być przygotowany na częstą zmianę zawodu, miejsca pracy, a co za tym idzie – miejsca zamieszkania. Taka wizja jest szczególnie prawdopodobna w odniesieniu do młodych Polaków. Otwiera się przed nimi Unia Europejska i nowe, atrakcyjne rynki pracy. W obliczu istniejącego w naszym kraju bezrobocia właśnie z wyjazdem za granicę polska młodzież wiąże swoje nadzieje na lepszą, dostatniejszą przyszłość. Zanim jednak nasze dzieci ruszą na podbój świata, trzeba, by miały poczucie własnej tożsamości, by nie były „ludźmi znikąd”. Bo przecież człowiek bez korzeni jest jak bylica miotana wiatrem po bezdrożach...

Niegdyś, w zamierzchłych czasach, bez radia, telewizji, Internetu, to, co dziś nazywamy „edukacją regionalną”, było naturalnym elementem wychowania. Dorośli spontanicznie przekazywali dzieciom swoją wiedzę o najbliższym otoczeniu, pielęgnowali zwyczaje i obrzędy, kołysali do snu ludowymi śpiewkami. Dzisiaj, gdy rozwój techniki zmienił świat w globalną wioskę, już tylko etnografowie i pasjonaci wiedzy cokolwiek o lokalnej tradycji i historii. Nie sprzyja temu też słabnąca więź międzypokoleniowa, zmiany zachodzące w modelu rodziny.

Tę lukę w wychowaniu musi wypełnić dziś szkoła. Dlatego „edukacja regionalna” znalazła się w podstawie programowej wszystkich etapów kształcenia. Rozpoczyna się ją już w szkole podstawowej, wykorzystując wrodzoną dzieciom ciekawość wszystkiego, co je otacza. Do najmłodszych dzieci najlepiej przemawiać językiem obrazów i dźwięków. Chętnie poznają regionalne ubiory, ludowe tańce i piosenki. Starsi uczniowie interesują się dziejami swojej rodziny, historią najbliższej okolicy, miasta. Z zapałem tworzą szkolne regionalne muzeum, przynosząc znalezione w piwnicach i na strychach eksponaty. Lubią fotografować ciekawe miejsca, gromadzić różne materiały w teczках tematycznych, przeprowadzać wywiady, uczestniczyć w konkursach i wycieczkach przedmiotowych..

Wszystkie wymienione formy i metody pracy są stosowane przez nauczycieli Szkoły Podstawowej nr 15 w Tarnowskich Górach podczas realizacji treści ścieżki międzyprzedmiotowej „edukacja regionalna”. Szkoła posiada własny program nauczania w tym zakresie, zatwierdzony przez Radę Pedagogiczną i wpisany do szkolnego zestawu programów. Nasi absolwenci z roku na rok są coraz bardziej świadomymi swych korzeni tarnogórzanami i Ślązakami. Są przygotowani do tego, by w następnych etapach kształcenia utrwaląc swoją „tożsamość regionalną w kontekście wartości narodowych i europejskich”.

Małgorzata Kucia-Kanclerz

I) DZIEJE ZIEMI TARNOGÓRSKIEJ

Autor: mgr Marlena Karnówka, historyk, nauczyciel mianowany w Zespole Szkół Ogólnokształcących im. Stanisława Staszica w Tarnowskich Górach, obecnie w trakcie doktoratu, specjalizuje się w historii regionalnej, staż pracy: 8 lat.

Temat 1 : Powstanie Tarnowskich Gór według przekazów historycznych i legend

1) Cel ogólny: zapoznanie ucznia z najstarszymi dziejami ziemi tarnogórskiej.

2) Cele szczegółowe.

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna wpływ środowiska naturalnego na życie człowieka w czasach przedfeudalnych;
- zna okoliczności powstania miasta i najważniejsze związane z tym dokumenty i legendy.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- doskonali umiejętności łączenia informacji pochodzących z różnych źródeł,
- ćwiczy zdolności analizy tekstu i odnajdywania informacji także z nowoczesnych źródeł informacji (technologia informatyczna),
- umie współpracować w grupie rówieśniczej.

c) Postawy, wartości, przekonania.

Uczeń:

- interesuje się przeszłością swojego miasta,
- posiada chęć do prowadzenia samodzielnych badań,
- popularyzuje i kultywuje regionalną historię.

3) Procedury osiągania celów

a) Metody i formy: metoda kombinowana: projekt w zespołach uczniowskich, analiza pod kierunkiem nauczyciela.

b) Środki dydaktyczne:

- J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927
- C. Winkler, *Kronika*,
- Możliwości techniczne związane np. z wyposażeniem szkolnej pracowni multimedialnej (wykorzystanie m.in. programu PowerPoint).

- rzutnik (foliogramy)

c) Tok lekcji:

- 1) Czynności organizacyjno-porządkowe.
- 2) Rekapitulacja wstępna nauczyciela w formie wprowadzenia do lekcji: nauczyciel wraz z uczniami stara się ustalić odpowiedzi na następujące pytania:
 - Jak do tej pory poznaliśmy czynniki wpływające na powstawanie miast?
 - Jakie znamy rodzaje źródeł historycznych?
 - Wyjaśniamy znaczenie następujących terminów: źródło historyczne, fakt historyczny, legenda, kronika, lokacja, przywileje miejskie.
- 3) Po wprowadzeniu uczniowie z trzech grup ochotniczych prezentują przygotowywane przez siebie projekty, wykorzystując przy tym oferowane przez szkołę możliwości techniczne (poniżej sugerowane możliwości):

Grupa I: Temat: Środowisko naturalne (geologiczne) Tarnowskich Gór – pierwsze ślady osadnictwa (proponowane jest wykorzystanie foliogramu prezentującego mapę geologiczną miasta, zaś następnie – miejsca stanowisk archeologicznych, ujawniających osadnictwo na tych terenach – od mezolitu).

Grupa II: Temat: Legendarne początki miasta (możliwe jest wykorzystanie np. metody dramy - inscenizacji legendy o chłopie Rybce), analiza pochodzenia nazwy miasta. Uczniowie określają źródła inspiracji i informacji.

Grupa III: Temat: Historyczne początki miasta – ustrój miasta i jego przywileje (bardzo atrakcyjne jest wykorzystanie możliwości związanych z programem PowerPoint – slajdów zawierających naukową wiedzę dot. początków miasta wg m.in. „Officina ferraria” W. Różdzieńskiego czy „Ordunek Górny”

- 4) Podsumowanie uzyskanych wiadomości. Wspólne ustalenie ewentualnych trudności, które uczniowie mieli z wykonaniem przez siebie wybranego zadania

Ewaluacja. Sporządzenie notki biograficznej tarnogórskiego historyka – Józefa Piernikarczyka.

Autor: mgr Paweł Zaręba, historyk, nauczyciel mianowany, zatrudniony w Edukacyjnym Centrum Ubioru i Rzemiosła w Tarnowskich Górach, propagator historii regionalnej, staż pracy: 10 lat.

Temat 2: Rodowód herbu i pieczęć miasta Tarnowskie Góry

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie uczniów z herbem i pieczęcią Tarnowskich Gór, ich genezą i przeobrażeniami w ciągu wieków.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna pojęcia: herb, heraldyka, blazowanie, tynktura, godło, tarcza, hełm, klejnot, labry, trzymacze,
- wie, jakie było praktyczne zastosowanie herbów w przeszłości i wie, jaką rolę pełnią współcześnie,
- zna herb swojego miasta.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- potrafi opisać herb Tarnowskich Gór i wyjaśnić jego symbolikę,
- potrafi opowiedzieć genezę herbu w Europie i na ziemiach polskich,
- jest w stanie opowiedzieć ewolucję herbu Tarnowskich Gór od XVI wieku do chwili obecnej,
- potrafi powiązać zmiany w wyglądzie herbu Tarnowskich Gór z zawłóściami historii na Górnym Śląsku.

c) Podstawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- odczuwa szacunek dla symboli związanych z historią regionu,
- docenia fakt przywrócenia miastu jego historycznego herbu, jest dumny z jego udostojnienia,
- ma świadomość uniwersalnej roli herbu w identyfikacji etnicznej, kulturowej i społecznej.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody i formy: praca z ikonografią, pogadanka z elementami wykładu, opis, pokaz, samodzielna praca uczniów z tkanką heraldyczną.

b) Środki dydaktyczne:

- plansze z herbami miasta (pięć wersji herbu od XVI do XXI wieku)
- plansza z herbem szlacheckim, „konturówki herbowe”,

- literatura:

Dudziński P., „Alfabet heraldyczny” Warszawa 1997, Kuzio-Podrucki, A. Woźnicki D., „Herb i barwa Tarnowskich Gór” Tarnowskie Góry 2002,

Szlachcic – Dudzicz D., „Studia nad herbem i pieczęcią miasta Tarnowskie Góry”, Gliwice 1984.

c) Tok lekcji:

1) Krótkie przedstawienie zasad heraldycznych, opisanie herbu szlacheckiego na przykładzie oraz wyjaśnienie początku i genezy herbów w Europie i Polsce ze szczególnym uwzględnieniem roli herbów Śląska jako pomostu kulturalnego, łączącego resztę ziem polskich z kulturą europejską (wybrane przykłady z heraldyki szlacheckiej).

2) Prezentacja ilustracji przedstawiającej Tarnowskie Góry od strony Gliwic, zwrócenie uwagi na cechy charakterystyczne panoramy miasta (dominanty krajobrazowe), świadczące o randze Tarnowskich Gór w czasach nowożytnych.

3) Przedstawienie i omówienie form ewolucyjnych herbu miejskiego, opisanie tych form i ich związków z historią miasta. Szczególną uwagę należy poświęcić aktualnie obowiązującemu herbowi, opisując jego wygląd.

4) Podzielenie uczniów na trzy grupy robocze, które zajęłyby się w kolejności: pierwsza-wyjaśnieniem barw herbu miejskiego i ich symboliki; druga-zinterpretowaniem symboli widniejących na tarczy i w klejnocie; trzecia – powiązaniem barw i symboliki z osobami fundatorów herbu.

5) Uczniowie, po przedstawieniu rezultatów prac w grupach indywidualnie, pracują na „konturówkach herbowych”- w puste miejsca na tarczy herbowej rysują własne wyobrażenie godła współczesnych Tarnowskich Gór, biorąc pod uwagę zajęcia współczesnych mieszkańców i specyfikę miasta

6) W podsumowaniu prowadzący zajęcia wspólnie z uczniami ustala ponadczasową wartość herbu, jako nośnika pewnych uniwersalnych informacji.

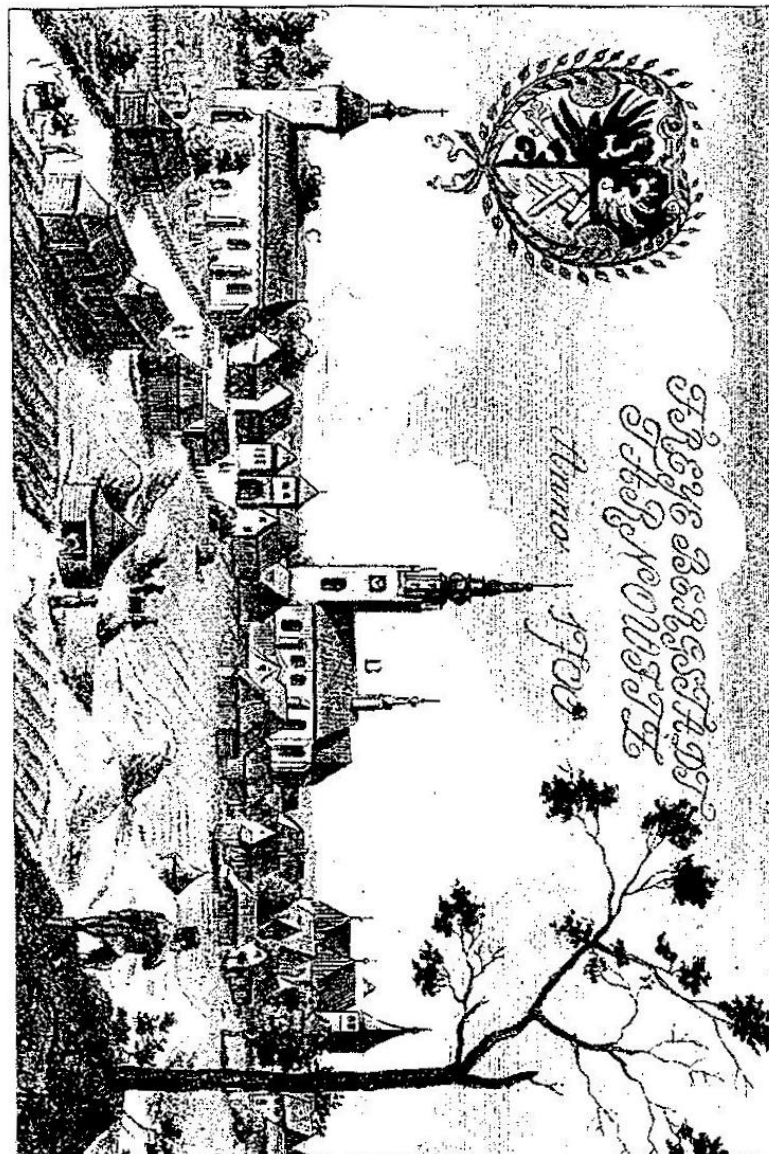
Ewaluacja:

a) Sporządzenie miniwystawy zdjęć przedstawiających herb na konkretnych zabytkach Tarnowskich Gór np. herb na ratuszu.

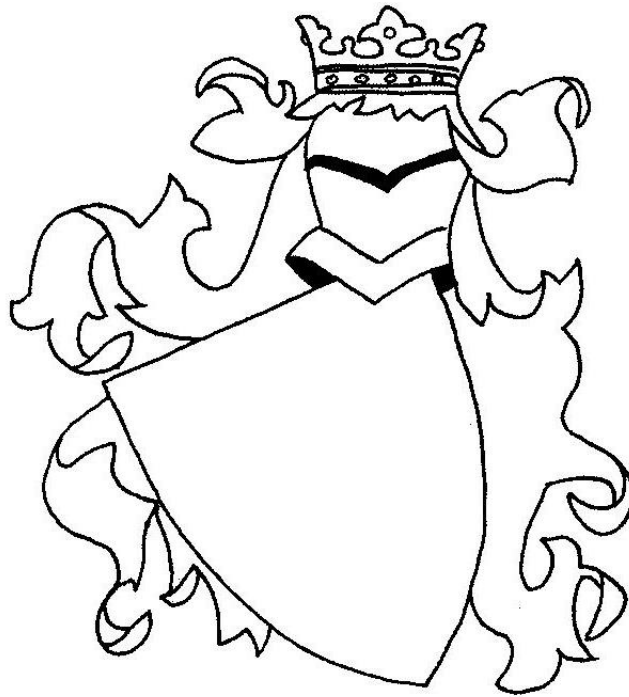
Załączniki:

- 1) Widok Tarnowskich Gór z 1700
- 2) Konturówka herbowa
- 3) Pieczęcie Urzędu Górniczego z godłem nadanym przez księcia opolskiego Jana Dobrego
- 4) Współczesny herb Tarnowskich Gór

Konturówka herbowa.

*Pieczęcie Urzędu Górniczego z
godłem nadanym w 1529 r. przez
księcia opolskiego Jana II Dobrego*

Autor: mgr Paweł Janicki, historyk, nauczyciel mianowany, pracuje w Zespole Szkół Elektroniczno - Ekonomicznych w Kaletach, pełni także funkcję doradcy metodycznego z historii w Starostwie Powiatowym w Tarnowskich Górach, staż pracy: 12 lat.

Temat 3: Tarnowskie Góry - miastem gwarków.

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie z historią rozwoju górnictwa na terenie Tarnowskich Gór i okolicy i przyczynami jego upadku.

2) **Cele szczegółowe**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- potrafi wyjaśnić termin „gwarek”,
- wymienić kruszce wydobywane na terenie miasta i okolicy,
- podać przyczyny upadku górnictwa w Tarnowskich Górach,
- zna zabytki związane z przeszłością górniczą.

a) Umiejętności.

Uczeń:

- umie poszukiwać i wykorzystywać informacje z różnych źródeł oraz wykorzystywać w praktyce zdobytą wiedzę,
- poprawnie posługiwać się językiem polskim,
- sporządzić plan i opis wycieczki,
- rozwijać osobiste zainteresowania i sprawności umysłowe.

b) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- posiada szacunek dla pracy górnika - „gwarka” ,
- interesuje się historią miasta,
- umie uszanować tradycje i zwyczaje związane z przeszłością górniczą regionu.

3) **Procedury osiągnięcia celów:**

a) Metody i formy: metoda - wycieczka, forma - praca indywidualna

b) Środki dydaktyczne: mapa Tarnowskich Gór i okolic, monografie i artykuły dotyczące historii regionu ze szczególnym uwzględnieniem dziejów górnictwa, zdjęcia, obiekty, przedmioty itp. zaobserwowane podczas wycieczki, relacje przewodnika itd.

c) Tok wycieczki:

Etap wstępny:

- przygotowanie wycieczki (sprawy organizacyjne: ustalenie terminu,

- zarezerwowanie biletów wstępu itd.);
- przygotowanie planu wycieczki, określenie miejsc, które będziemy zwiedzać;
- ustalamy z uczniami wzór opisu wycieczki.

Etap zasadniczy - przebieg wycieczki:

- czynności organizacyjno- porządkowe: sprawdzenie listy uczestników, przypomnienie zasad BHP i regulaminu obowiązujących podczas wycieczki, zwrócenie uwagi na konieczność notowania i zapamiętania informacji, które uczniowie usłyszą podczas wycieczki;
- jako pierwszy obiekt do zwiedzania proponuję Kopalnię Zabytkową, gdzie najlepiej będzie zaprezentowana historia górnictwa na tym terenie, wskazanie na wyjątkowość tego obiektu;
- kolejny obiekt to Sztolnia Czarnego Pstrąga, gdzie uzupełniamy zdobyte wcześniej wiadomości dotyczące spraw technicznych, związanych z wydobywaniem kruszców, na tym i zwyczajów górniczych;
- zwiedzanie rynku w Tarnowskich Górach, gdzie zwracamy uwagę na fragment „Ordunku Górnego”, obejrzenie Dzwonnicy Gwarków.

Etap końcowy:

- podsumowanie wycieczki, uporządkowanie informacji;
- podajemy zasady oceniania opisów wycieczki.

Ewaluacja:

1) Sporządzenie opisu wycieczki, gdzie w podsumowaniu uczniowie mają udowodnić, że Tarnowskie Góry były jednym z największych ośrodków górnictwa kruszczowego w Europie.

Autor: Krzysztof Gwóźdź – historyk, adiunkt Muzeum w Tarnowskich Górach. Studia ukończył na Uniwersytecie Śląskim (historia w l. 1991-1996) oraz Uniwersytecie Jagiellońskim (studia podyplomowe – muzealnictwo w l. 2000-2001). Obecnie w trakcie pisania pracy doktorskiej. Autor publikacji z zakresu reformacji i kontrreformacji w Tarnowskich Górach, dziejów miejscowego Bractwa Strzeleckiego oraz katalogów wystaw. Komisarz i współautor ekspozycji nawiązujących do przeszłości regionu (m.in. *Tarnowskie Góry w dobie powstań śląskich i plebiscytu* – 1997 r.; *Z dziejów Tarnowskich Gór* – 1997 r.; *Chrześcijaństwo w Tarnowskich Górach* – 2000 r.; *Tarnowskie Góry na dawnej pocztówce. Wystawa ze zbiorów Beaty i Jacka Kalke* – 2002 r.; *Bractwo Strzeleckie z Tarnowskich Gór* – 2003 r.). Staż pracy – 7 lat.

Temat 4: Dzieje Tarnowskich Gór od XVI do XVIII wieku

Scenariusz lekcji muzealnej – wersja I (planowany czas – ok. 60 minut)

1. Cel ogólny:

- poznanie istotnych wydarzeń z dziejów Tarnowskich Gór od XVI – XVIII w;
- wskazanie zależności między reformacją i kontrreformacją a wewnętrzną sytuacją miasta.

2. Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- wyjaśnia zależności istniejące między rodem Habsburgów a sprawującymi bezpośrednio władzę na terenie miasta – Janem Dobrym, Hohenzollernami, rodem Henckel von Donnersmarck;
- wymienia przyczyny i skutki rozwoju reformacji i kontrreformacji na terenie Tarnowskich Gór;
- potrafi wymienić nurty reformacyjne rozwijające się w mieście oraz wskazać wybitne osoby z nimi związane;
- wymienia istniejące do dziś zabytki związane z dziejami miasta od XVI do XVIII w. oraz siedziby rodu Henckel von Donnersmarck, znajdujące się w okolicy Tarnowskich Gór.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- rozróżnia zależności między ruchami społeczno-religijnymi a sytuacją wewnętrzną miasta,
- potrafi określić rolę poszczególnych rodów władających miastem w dziejach Tarnowskich Gór.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- kształci zainteresowanie przeszłością swojego regionu,
- kształci postawę tolerancji dla innych wyznań.

3. Procedury osiągnięcia celów:

a) Środki dydaktyczne: foliogramy, reprodukcje, ilustracje, muzealia.

b) Metody: heurystyka, wykład, metoda oglądowa, problemowa.

c) Tok lekcji:

Wprowadzenie:

a) Sprawdzenie wiedzy uczniów dotyczącej powstania Tarnowskich Gór oraz dziejów miejscowego górnictwa, w celu utrwalenia zdobytej na wcześniejszych zajęciach wiedzy oraz wprowadzenia do nowego tematu. Prowadzący zadaje pytania, wskazując osoby, które mają udzielić odpowiedzi:

1. Dlaczego doszło do powstania Tarnowskich Gór ?
2. Czym były tzw. „akt wolności górniczej” oraz „Ordunek Górny” ?

3. Kim byli założyciele miasta i z jakich pochodzili rodów ?

b) Podsumowanie wypowiedzi uczniów oraz ocena.

II. Podanie tematu lekcji : **Dzieje Tarnowskich Gór od XVI do XVIII wieku.**

III. Wyjaśnienie celów lekcji.

IV. Zaznajomienie uczniów z nowym materiałem. Wykład prowadzącego ilustrowany reprodukcjami, foliogramami, muzealiami.

1. Naszkicowanie zagadnienia dotyczącego przynależności państwowej regionu we wspomnianym okresie:
 - bitwa pod Mohaczem (1526 r.) przejęcie Śląska (jako części Królestwa Czeskiego) przez Habsburgów.
 - zdobycie Śląska przez Prusy w wyniku wojen śląskich.
2. Podanie informacji dotyczących rodów panujących nad Tarnowskimi Górami od XVI do XVIII w.:
 - krótka charakterystyka rządów Jana Dobrego, zilustrowana foliogramami przedstawiającymi jego płytę nagrobną z opolskiej katedry św. Krzyża i pomnik w Opolu,
 - przejęcie władzy nad miastem przez Hohenzollernów i charakterystyka ich panowania. Udział w utworzeniu miasta i jego rozwoju (górnictwo, rzemiosło, najważniejsze przywileje wystawione dla Tarnowskich Gór, problem samorządu miejskiego i władzy górniczej). Zagadnienie zilustrowane foliogramami: posagu Jerzego Hohenzollerna z nieistniejącego kościoła w Głubczycach, pierwszej siedziby urzędu górniczego, dawnych ratuszy przy tarnogórskim Rynku. Prezentacja cechowych: godel, skrzyń, łożków pieczętnych, pucharów,
 - Tarnowskie Góry pod władaniem rodu Henckel von Donnersmarck. Okoliczności, w jakich wszedł on w posiadanie ziemi bytomskiej. Utworzenie bytomskiego państwa stanowego – wytłumaczenie jego istoty.
3. Charakterystyka Tarnowskich Gór na przełomie XVI/XVII w.:
 - siedziba starostów ziemi bytomskiej (foliogram przedstawiający kamienicę, w której obecnie znajduje się Winiarnia „Sedlaczek” oraz Muzeum w Tarnowskich Górach),
 - jeden z większych ośrodków górnictwa kruszcowego w Europie, przyciągający osadników z Niemiec, Czech, Rzeczypospolitej oraz innych miast śląskich,
 - ośrodek bujnie rozwijającej się reformacji.
4. Omówienie wpływu reformacji i kontrreformacji na dzieje Tarnowskich Gór:
 - przyczyny rozwoju reformacji w Tarnowskich Górach oraz jej rozkwitu (budowa kościołów, szkoły, szpitala, ustanowienie drugiego duchownego w 1561 r. dla ludności polskojęzycznej),
 - najważniejsze doktryny reformacyjne rozwijające się na terenie miasta (anabaptizm, arianizm, kalwinizm, luteranizm). Przyczyny zaprowadzenia wolności wyznania augsburskiego w mieście (1599 r.) i skutki tego zarządzenia,

- wpływ reformacji na rozwój kulturalny miasta (literaci Daniel Franconius, Szymon Pistorius, Walenty Roździeński oraz ich mecenas Andrzej Kochcicki) Prezentacja reprodukcji przedstawiających płyty nagrobne z okresu reformacji i kontrreformacji, znajdujących się w kościołach parafialnych p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła oraz św. Anny,
 - wojna trzydziestoletnia (1618-1648) i jej znaczenie w dziejach miasta, charakterystyka kontrreformacji na terenie Tarnowskich Gór: najważniejsze zarządzenia Habsburgów skierowane przeciwko protestantom, opozycja luterńska przeciwko duchownym katolickim, działalność księży jezuitów na terenie miasta (m.in. zaszczipianie nowych form kultu religijnego – nabożeństwa, kult Maryjny, Bractwo św. Barbary), stanowisko przedstawicieli rodu Henckel von Donnersmarck względem kontrreformacji. Zagadnienie zilustrowane foliogramami przedstawiającymi nieistniejący już budynek szkoły jezuickiej, księgę Bractwa św. Barbary, domniemany portret ks. Melchiora Niesytki,
 - złagodzenie prześladowań protestantów w wyniku układu z Altranstädt (1707 r.) i przywrócenie swobód religijnych w (1742 r.).
5. Zadanie i omówienie pracy domowej. Prowadzący dzieli uczniów na kilkusobowe grupy, z poleceniem napisania minireferatów dotyczących Hencklów von Donnersmarcków oraz okolicznych siedzib należących w przeszłości do tego rodu, np.:
- a) Pochodzenie rodu Henckel von Donnersmarck i okoliczności, w jakich znalazł się w posiadaniu ziemi bytomskiej.
 - b) Dzieje posiadłości Donnersmarcków w Świerkłańcu.
 - c) Powstanie i losy pałacu w Nakle Śląskim.
 - d) Kompleks pałacowo-parkowy w Reptach Śląskich – dzieje.
 - e) Przeszłość posiadłości Donnersmarcków w Brynku.
 - f) Rola Zarządu Dóbr Donnersmarcków na tarnogórskim Karhuszowcu. Opisz dawną funkcję budynków, w których mieścił się zarząd i napisz, co w nich współcześnie się znajduje.

Ewaluacja:

Prowadzący formułuje problem, który uczniowie rozwiązują pod jego kierunkiem:

W jakim stopniu reformacja i kontrreformacja wpłynęły na wewnętrzną sytuację miasta w okresie od XVI do XVIII wieku ?

Scenariusz lekcji muzealnej – wersja II (planowany czas – ok. 90 min.)

1. Cele ogólne: zobacz scenariusz lekcji – wersja nr 1
2. Cele szczegółowe: zobacz scenariusz lekcji – wersja nr 1
3. Procedury osiągnięcia celów:
 - a) Środki dydaktyczne: zabytki architektury i sztuki.

b) Metody: wykład, metoda oglądowa, metoda problemowa.

c) Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

a) przejście z uczniami na tarnogórski Rynek,

b) sprawdzenie wiedzy uczniów dotyczących powstania Tarnowskich Gór oraz dziejów miejscowego górnictwa, w celu utrwalenia zdobytej na wcześniejszych zajęciach wiedzy oraz wprowadzenia do nowego tematu. Prowadzący zadaje pytania wskazując osoby, które mają udzielić odpowiedzi:

1. Dlaczego doszło do założenia Tarnowskich Gór ?
2. Czym były tzw. „*akt wolności górniczej*” oraz „*Ordunek Górny*” ?
4. Kim byli założyciele miasta i z jakich pochodzili rodów ?

c) podsumowanie wypowiedzi uczniów oraz ocena.

II. Podanie tematu lekcji : **Dzieje Tarnowskich Gór od XVI do XVIII wieku.**

III. Wyjaśnienie celów lekcji.

IV. Zaznajomienie uczniów z nowym materiałem. Wykład połączony ze zwiedzaniem zabytków architektury i sztuki związanych z dziejami miasta od XVI do XVIII w.

1. Naszkicowanie zagadnienia dotyczącego przynależności państwowej regionu we wspomnianym okresie:

- bitwa pod Mohaczem (1526 r.) przejęcie Śląska (jako części Królestwa Czeskiego) przez Habsburgów,
- zdobycie Śląska przez Prusy w wyniku wojen śląskich. Wskazanie na kartusze herbowe znajdujące się na elewacji tarnogórskiego ratusza z lat 1896-1898, które świadczą o pruskim panowaniu na terenie Tarnowskich Gór (herb Królestwa Pruskiego, Cesarstwa Niemieckiego, Śląska).

2. Podanie informacji dotyczących rodów panujących w Tarnowskich Górach od XVI do XVIII w:

- krótka charakterystyka rządów Jana Dobrego. Zwrócenie uwagi na nieistniejące już pamiątki przy Rynku, związane z założycielami miasta Janem Dobrym i Jerzym Hohenzollemem (Krzyż na Rynku postawiony na ich cześć w 1858 r. - zlikwidowany w okresie okupacji; nisza na tarnogórskim ratuszu z rzeźbą gwarka - wcześniej posąg przedstawiający Jerzego Hohenzollerna, pod którym znajduje się kartusz herbowy margrabiego),
- przejęcie władzy nad miastem przez Hohenzollemów i charakterystyka ich panowania. Rozwój górnictwa, rzemiosła, najważniejsze przywileje wystawione dla Tarnowskich Gór (wskazanie na kartusz na elewacji ratusza z herbem miasta nadanym w 1562 r. przez Jerzego Fryderyka Hohenzollerna; wyjaśnienie dlaczego został on przywrócony w 2002 r.)

- Tarnowskie Góry pod władaniem rodu Henckel von Donnersmarck. Okoliczności, w jakich weszli oni w posiadanie ziemi bytomskiej. Utworzenie bytomskiego państwa stanowego – wythumaczenie jego istoty. Zwrócenie uwagi na herb Hencklów von Donnersmarcków na tarnogórskim ratuszu.
3. Miasto na przełomie XVI i XVII w.:
- jeden z większych ośrodków górnictwa kruszcowego w Europie,
 - jedno z bogatszych miast górnośląskich, o czym świadczą kamienice podcieniowe przy Rynku (II poł. XVI w.),
 - centrum administracyjne ziemi bytomskiej (wskazanie na kamienicę – Rynek 1, w której mieściła się od ok. połowy XVI w. siedziba starostów, a ponad dwa wieki później winiarnia założona przez Johanna Sedlaczka; obecnie siedziba Muzeum w Tarnowskich Górach),
 - siedziba urzędu górniczego założonego w 1528 r. Zwrócenie uwagi na zależność jaka panowała początkowo pomiędzy władzą miejską a górnictwem. Wskazanie miejsc, gdzie od lat 60. XVI w. znajdowały się siedziby: urzędu górniczego i sądu (obecnie znajduje się tam ratusz z końca XIX w.), ratusza (Rynek 13) przeniesionego w 1608 r. (Rynek 14 – budynek po przebudowie z 1908 r., wcześniej wyglądał podobnie jak Dom Sedlaczka). Nie były to jednak pierwotne siedziby władz górniczych, miejskich i starostwa, gdyż początkowo znajdowały się one w kamienicy przy ul. Gliwickiej 6.
4. Przejście pod pierwotną siedzibę urzędu górniczego:
- wskazanie na bryłę kruszcu odkrytą podobno przez chłopą Rybkę i tablicę pamiątkową z 1930 r., nawiązującą do tego wydarzenia. Podkreślenie, iż dom przebudowano w XIX w. oraz w międzywojniu,
 - nawiązanie do wydarzeń roku 1534. Wówczas w piwnicach budynku znajdowało się więzienie, w którym przetrzymywano buntowników, występujących przeciwko właścicielom kopalń. Zamieszki miały m.in. podłoże religijne i związane były z ideologią radykalnego nurtu reformacyjnego – anabaptyzmu. Tarnowskie Góry były bowiem od momentu powstania prężnym ośrodkiem protestanckim.
5. Udanie się grupy do kościoła parafialnego p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła:
- wskazanie przyczyn rozwoju reformacji w Tarnowskich Górach. Główne kierunki reformacji, jakie rozwijały się na terenie miasta (arianizm, kalwinizm, anabaptyzm, luteranizm),
 - poinformowanie uczniów, że w tym miejscu wybudowano pierwszy drewniany kościół protestancki (1529 r.), a dwa lata później – murowany. Świątynię utracili ewangelicy w okresie wojny trzydziestoletniej w 1629 r., a w jej miejsce rok później utworzono parafię katolicką. Pozostałością z czasów reformacji jest wieża, wzniesiona w latach 1560-1563, której hełm przekształcono w końcu XVIII stulecia. Wewnątrz kościoła zachowały się płyty nagrobne z czasów protestanckich oraz z czasów kontrreformacji,

- obejrzenie płyt nagrobnych wewnątrz kościoła, ze szczególnym zwróceniem uwagi na należącą do Magdaleny Janickówny (1614 r.), żony burmistrza Gruzelki (napis w j. czeskim i polskim). Wyjaśnienie, iż głównym z założeń reformacji było przekazywanie wiary w językach narodowych. Z tego też powodu od roku 1561 ustanowiono także duchownego odprawiającego nabożeństwa po polsku, co świadczy o rozwoju protestantyzmu wśród rdzennej ludności,
 - wpływ reformacji na rozwój kulturalny (literaci związani z miastem Szymon Pistorius, Daniel Franconius, Walenty Rożdżeński i ich mecenas Andrzej Kochoicki). Zaprowadzenie wolności wyznania augsburskiego (1599 r.) i konsekwencje tego wydarzenia,
 - zwrócenie uwagi na kaplicę św. Barbary i kult tej świętej, zaszczycony w okresie kontrreformacji przez jezuitów. Założenie Bractwa ww. świętej (1747 r.).
6. Po wyjściu z kościoła zaznaczenie, iż nieopodal niego znajdowały się: cmentarz oraz jedna z pierwszych na Górnym Śląsku szkoła różnowiercza, którą założono w 1531 r. Podczas przygotowań do budowy wieży postanowiono utworzyć drugą nekropolię (1559 r.) za Bramą Gliwicką, przy której wzniesiono pół wieku później kościół p.w. apostoła Jakuba (obecnie – św. Anny).
 7. Udanie się do kościoła św. Anny. Po drodze zatrzymanie się w miejscu, gdzie znajdowała się jedna z trzech bram miejskich zlikwidowana w 1832 r. – Gliwicka. Wy tłumaczenie uczniom, jaką rolę spełniały bramy u wylotu głównych arterii komunikacyjnych Tarnowskich Gór.
 8. Zwiedzanie kościoła św. Anny wzniesionego w latach 1617-1619, a następnie przekształconego w 1707 r. oraz w XIX i XX w. (l. 1846-1847; 1928 r.). Podkreślenie, że został w nim pochowany fundator, burmistrz Jakub Gruzelka, na którego cześć wybrano pierwotnie wezwanie apostoła Jakuba. Zwrócenie uwagi na barokowy ołtarz z XVIII w. – styl charakterystyczny dla kontrreformacji. Podkreślenie, iż nekropolia przy świątyni jest najstarszą z istniejących współcześnie w śródmieściu oraz że nieopodal niej znajdował się szpital założony w 1534 r., którym administrowali początkowo protestanci, a następnie katolicy.
 9. Powrót na Rynek ul. Zamkową, wyjaśnienie nazwy ulicy z pokazaniem pozostałości po zamku wzniesionym przez Jerzego Fryderyka Hohenzollerna w 1575 r. oraz miejsca, gdzie znajdowała się szkoła jezuicka (1713 – 1765) oraz ewangelicka z lat 1754-1854 (ul. Gliwicka 2).
 10. Zwiedzanie kościoła ewangelickiego przy tarnogórskim Rynku z lat 1899-1900 (powstał w wyniku rozbudowy świątyni z 1780 roku). Wyjaśnienie, dlaczego protestanci utracili wcześniejsze dwa kościoły na rzecz katolików. Omówienie istotnych zagadnień związanych z okresem kontrreformacji:
 - znaczenie wojny trzydziestoletniej w przymusowym nawracaniu mieszczan na wiarę katolicką, utworzenie parafii katolickiej (1630 r.),
 - relacje pomiędzy duchownymi katolickimi a silną opozycją protestancką,

- rola jezuitów w procesie kontreformacyjnym na terenie Tarnowskich Gór (szkolnictwo, zakładanie bractw, propagowanie nowych form kultu),
- stanowisko hrabiów Henckel von Donnersmarck wobec kontreformacji,
- skutki rozwoju kontreformacji na terenie miasta,
- złagodzenie prześladowań protestantów w wyniku układu z Altranstädt (1707 r.) i przywrócenie swobód religijnych (1742 r.), w efekcie czego wybudowano kościół przy tarnogórskim Rynku.

11. Zadanie i omówienie pracy domowej – zobacz pkt. IV, ppkt. 5 w scenariuszu lekcji

– wersja nr 1

Ewaluacja: zobacz pkt. 4 w scenariuszu lekcji – wersja nr 1

Wybrana literatura:

I. Zmiany przynależności politycznej miasta:

Zygmunt Boras, *Sukcesja opolska w pierwszej połowie XVI w.*, w.: „Studia Historica Slavo-Germanica,” t. 3, 1974

Marek Czapliński, *Historia Śląska*, Wrocław 2002

Jan Kwak, *Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763). Dzieje polityczne*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

Tenże, *Jan Dobry (1476-1532)*, w.: *Książęta i księżne Górnego Śląska*, red. Antoni Barciałk, Katowice 1995

Danuta Molenda, *Ziemie powiatu tarnogórskiego w epoce feudalnej*, w.: *Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu*, red. H. Rechowicz, Katowice 1969

Józef Piernikarczyk, *Historia miasta Tarnowskie Góry 1526-1926*, Tarnowskie Góry 1926

II. Dzieje gospodarczo – społeczne miasta:

Jan Kwak, *Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763). Życie gospodarczo-społeczne*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

Tenże, *Księgi sądowe Tarnowskich Gór (od XVI do początków XVIII wieku) jako źródło do poznania mieszczańskiej obyczajowości*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu”. Seria A. Historia 14, 1977

Tenże, *Obyczajowość mieszkańców Tarnowskich Gór w XVI-XVIII wieku*, w.: *470 lat Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 1997

Księga pamiątkowa rzemiosła, wyd. z okazji 25-lecia istnienia Izby Rzemieślniczej w Katowicach, Katowice 1948

Ewa Małczyńska, *Życie codzienne Śląska w dobie odrodzenia*, Katowice 1969

Mieszkańcy Tarnowskich Gór przed sądem miejskim w początkach XVIII wieku, w.: *Z dziejów XVII i XVIII wieku*, red. Jan Kwak, Katowice 1997

Danuta Molenda, *Piastowskie wolne miasto górnicze Tarnowskie Góry*, w.: *Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu*, red. Henryk Rechowicz, Katowice 1969

Jan Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927

Józef Piernikarczyk, *Historia górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku*, t. I., Katowice 1933

Danuta Szlachetko-Dudzić, *Stosunki społeczno-gospodarcze w Tarnowskich Górach w XVI wieku*, w.: *470 lat Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 1997

Tań, *Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763). Założenie miasta i jego przestrzenny rozwój*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

III. Reformacja i kontrreformacja na terenie Tarnowskich Gór

Barbara Babirecka, *Dzieje Tarnowskich Gór od strony mniej znanej*, Chorzów 1991

Jan Górecki, *Pielgrzymka ślubowana z Tarnowskich Gór do Piekar*, Katowice 1997

Krzysztof Gwóźdź, Zofia Krzykowska, *Chrześcijaństwo w Tarnowskich Górach*, Tarnowskie Góry 2000

Krzysztof Gwóźdź, *Dzieje tarnogórskich protestantów w okresie reformacji i kontrreformacji*, w.: *470 lat Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 1997

Tenże, *Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763). Sytuacja religijna*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

Herbert Jeziorski, *Kościół dekanatu tarnogórskiego. Diecezja gliwicka*, Bytom-Sucha Góra 1995

Zofia Krzykowska, *Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763). Najstarsze zabytki sztuki i architektury*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

Jan Kwak, *Kultura materialna i umysłowa mieszczan górnośląskich w dobie reformacji i kontrreformacji*, Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Historia nr 6., Bytom 1994

Franciszek Maroń, *Kościół na Górnym Śląsku w pierwszej połowie XVII wieku*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. 12., 1979

Maria Pawłowiczowa, *Szymon Pistorius w kręgu Andrzeja Kochcickiego*, „Prace Historycznoliterackie. Studia Staropolskie”, nr 12., 1979

Tań, *Andrzej Kochcicki – pan na Lublińcu, mecenas Walentego Rożdżeńskiego*, w.: *Nowe Rożdżeńskie, czyli studia o Walentym Rożdżeńskim i jego dziele „Officina ferraria” z roku 1612*, red. Adam Jarosz, Wrocław 1985

Bogdan Snoch, *Górnośląski leksykon biograficzny*, Katowice 1997

Grażyna Szewczyk, Jan Szturc, *Luteranie w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym*, Katowice 1995

Jan Szturc, *Ewangelicy w Polsce*, Bielsko-Biała 1998

Janusz Tazbir, *Pistorius Szymon*, w.: *Polski słownik biograficzny*, t. 26., z. 12., Warszawa 1981

IV. Dzieje rodu Henckel von Donnersmarck i jego siedzib w okolicy Tarnowskich Gór.

Gminy Tworóg i Krupski Młyn, tekst Piotr Rościszewski na podstawie inwentaryzacji Roberta Respondowskiego, Katowice 1992

Gminy Świerklaniec i Tapkowice, tekst Piotr Rościszewski na podstawie inwentaryzacji Roberta Respondowskiego, Katowice 1993

Katalog zabytków sztuki w Polsce, red. Janusz Zygmunt Łoziński i Barbara Wolf-Łozińska, t. 6., z. 12., Warszawa 1979

Jerzy Jaros, Jerzy Minkus, *Miasta, osiedla i gromady*, w.: *Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu*, red. Henryk Rechowicz, Katowice 1969

Irma Kozina, *Pałace i zamki na pruskim Górnym Śląsku w latach 1850-1914*, Katowice 2001

Jarosław Aleksander Krawczyk, Arkadiusz Kuzio-Podrucki, *Zamki i pałace Donnersmarcków*, Tarnowskie Góry 2001

Jarosław Aleksander Krawczyk, Edward Wieczorek, *Dziedzictwo kulturowe gminy Świerklaniec*, Bytom 1997
 Zofia Krzykowska, *Miasto pod panowaniem pruskim i w okresie Rzeszy Niemieckiej (1742-1922). Zabytki architektury i sztuki*, w.: *Historia Tarnowskich Gór*, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000
 Wiesław Kucia, Marck Wroński, Tadeusz B. Hadaś, *Tarnowskie Góry i okolice. Przewodnik*, Tarnowskie Góry 1994
 Bolesław Lubos z, *Kraina gwarków i lasów*, Katowice 1969
 Jan Nowak, *Historja miejscowości Świerklaniec, Chechło, Nakło, Bobrowniki, Piekary Rudne, Radzionków, Orzech, Kozłowa Góra, Sucha Góra w powiecie tarnogórskim*, Tarnowskie Góry 1927
 Wilhelm Szewczyk, *Skarb Donnersmarcków*, wyd. 5., Katowice 1979
 Czesław Thullie, *Zabytki architektoniczne województwa katowickiego i opolskiego*, Katowice 1969
 Edward Wieczorek, *Zamki i pałace na turystycznych szlakach*, Katowice 1992
 Tenż, *Bytom i okolice*, Bytom 1997
 Z dziejów rodu Henckel von Donnersmarck. August von Doerr. Przyczynki do historii i genealogii rodu Donnersmarck; Karl Haser, August von Doerr i ród Henckel von Donnersmarck, tłum. i oprac. Przemysław Nadolski, red. Marek Wroński, wyd. 2., Tarnowskie Góry 2003

Autor: mgr Marlena Karnówka, historyk, nauczyciel mianowany w Zespole Szkół Ogólnokształcących im. Stanisława Staszica w Tarnowskich Górach, obecnie w trakcie doktoratu, specjalizuje się w historii regionalnej, staż pracy: 8 lat.

Temat 5: Ruch narodowościowy w Tarnowskich Górach w XIX i na początku XX wieku.

1) **Cel ogólny:** zaznajomienie z przyczynami i przebiegiem odrodzenia narodowego na Górnym Śląsku, celami polityki germanizacyjnej i reakcją miejscowej ludności.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- wymienia główne przyczyny odrodzenia narodowego na Górnym Śląsku,
- streszcza główne hasła programu działaczy narodowościowych,
- wymienia najważniejszych działaczy i formy ich działalności.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- ćwiczy umiejętność krytycznej i opartej na wiedzy źródłowej oceny postaw wybranych działaczy z wyżej wymienionego okresu dziejów,
- analizuje rolę wybitnych jednostek w historii narodów.

c) Postawy, wartości, przekonania

Uczeń:

- odczuwa emocjonalny związek z historią i jej przedstawicielami.

3) Procedury osiągnięcia celów:

- a) Metody i formy: wykład informacyjny nauczyciela ilustrowany mapą, samodzielna praca badawcza uczniów, dyskusja.
- b) Środki dydaktyczne: podręcznik A. Radziwiłł, W. Roszkowski „Historia III 1815-1871”, mapa „Europa 1815-1871”, „Europa 1871-1914”,

c) Tok lekcji

a) Faza organizacyjno-porządkowa.

b) Nauczyciel wspólnie z uczniami przypomina ewolucję sytuacji w Europie po Kongresie Wiedeńskim – który przyniósł m.in. kolejny podział ziem polskich. Ważne staje się określenie zasięgu zaboru pruskiego – jakie ziemie polskie wchodziły w jego skład (z rozróżnieniem na stare ziemie Piastów Śląskich – pozostające poza panowaniem władców polskich od średniowiecza, i na tereny przejęte dopiero w wyniku XVIII-wiecznych zaborów). Szczególnie ważne jest wskazanie polityki gospodarczej rządu pruskiego. Zjednoczenie Niemiec po przewodnictwem Prus w 1871 r. spowodowało zaostrzenie polityki narodowościowej, której efektem stał się Kulturkampf. W Tarnowskich Górach – tzw. mieście urzędniczym, dość szybko ujawniły się efekty upowszechniania języka niemieckiego jako urzędowego. Ponadto każdy, kto prowadził samodzielną działalność gospodarczą musiał biegle posługiwać się językiem niemieckim. Najważniejszą instytucją pielęgnującą język polski był ciągle kościół katolicki.

c) W tym miejscu uczniowie przypominają formy stosowane przez władze pruskie w prowadzeniu Kulturkampfu (np. obowiązkowe śluby cywilne i świeckie-niemieckie urzędy stanu cywilnego).

d) Nauczyciel wyjaśnia rozumienie terminu – „Górnolązak” (stosowanego także w okresie II RP).

e) Przeciw metodom stosowanym przez władze wystąpili:

- K. Miarka, J. Szmula, T. Królik, A. Napieralski - uczniowie-ochotnicy przedstawiają biogramy tych osób.

f) Jako przykład nowego rodzaju działalności – politycznej, dokonana zostaje wspólnie analiza działalności:

- partii Centrum (jej polskich – górnośląskich działaczy),
- pisma „Katolik” (hasła, program, zasięg).

g) Jako podsumowanie nauczyciel zwraca uwagę na następujące kwestie:

- postawa państw zaborczych była zróżnicowana w swojej polityce wobec ludności polskiej (Prusy podjęły po roku 1815 działania w kierunku germanizacji Polaków),
- z upływem czasu polityka pruska stawała się coraz bardziej brutalna
- postawa społeczeństwa polskiego wobec takiej polityki ulegała ewolucji - na terenach zaboru pruskiego charakterystyczne stało się działanie w granicach prawa.

Ewaluacja:

Uczniowie mają odnieść się do następujących stwierdzeń (podając swoją opinię popartą przykładami z historii regionu):

- zachowana została przez ludność regionu tożsamość narodowa, mimo prób wynaradawiania,
- następował rozwój świadomości narodowej wśród mas ludowych,
- w zaborze pruskim wzrastała stale polska świadomość na Górnym Śląsku.

Autor: dr Joanna Stomska – historyk, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, egzaminator OKE w Jaworznie, autorka 20 publikacji z zakresu historii regionalnej, współautorka ścieżki edukacyjnej „Edukacja europejska”, realizowanej w CEEH w Tarnowskich Górach, staż pracy: 9 lat.

Temat 6: Plebiscyt i powstania śląskie w Tarnowskich Górach

Proponowany czas – 2 godziny lekcyjne

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie z problematyką plebiscytu i powstań śląskich ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnogórskiego.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń:

- zna przyczyny wybuchu, przebieg i znaczenie powstań śląskich,
- zna nazwiska wybitnych działaczy plebiscytowych i powstańców,
- wie, jakie były wyniki plebiscytu

b) Umiejętności

Uczeń:

- potrafi porównać wyniki plebiscytu z wynikami na całym obszarze plebiscytowym,
- umie wskazać na mapie najważniejsze miejsca walk powstańczych, obszar objęty plebiscytem, tereny przyłączone do Polski po III powstaniu śląskim

- potrafi korzystać z różnych źródeł wiedzy
- c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- uczy się emocjonalnego związku z historią „małej ojczyzny”,
- posiada szacunek dla symboli powstańczych (pomniki, tablice pamiątkowe, zbiory muzealne)

3) Procedury osiągania celów:

- a) Metody i formy pracy: metaplan, referaty uczniowskie, symulacja, praca w grupach, praca indywidualna.
- b) Środki dydaktyczne: W. Zieliński, Ludzie i sprawy „Hotelu Lomnitz”, Katowice 1984; M. Wrzosek, Powstania śląskie 1919-21. Zarys działań bojowych, Warszawa 1971, J. Wyglenda, Plebiscyt i powstania śląskie, Opole 1966, W. Karuga, Organizacja Polskiego Komisariatu Plebiscytowego dla Górnego Śląska, Opole 1966, B. Malce – Masnyk, Plebiscyt na Górnym Śląsku, Opole 1989; J. Stomska, I powstanie śląskie w powiecie tarnogórskim, *Montes Tarnoviensis*, nr 1 z 21 kwietnia 2000, Taż, II powstanie śląskie w powiecie tarnogórskim, tamże, nr 2 z 21 czerwca 2000; Taż, III powstanie śląskie w powiecie tarnogórskim, tamże, nr 7 z 7 września 2001, Taż, Plebiscyt 1921 roku w Tarnowskich Górach, tamże, nr 4 z 21 XII 2000, kartki papieru, mazaki, tablica korkowa

c) Tok lekcji

- 1) Lekcję rozpoczynamy od przypomnienia postanowień traktatu wersalskiego w sprawie Górnego Śląska, nakreślamy stanowisko mocarstw.
- 2) Następnie przechodzimy do omówienia przyczyn wybuchu powstań i głównych działań zbrojnych.

Tę część lekcji można przeprowadzić z podziałem na grupy. Uczniowie (wcześniej) przygotowują:

Grupa I - I powstanie śląskie

Grupa II - II powstanie śląskie

Grupa III - plebiscyt na Górnym Śląsku.

Grupa IV - III powstanie śląskie.

- 3) Każda z grup ma do dyspozycji 5-7 minut. Uczeń grupy I omawia przyczyny i przebieg I powstania śląskiego, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc bitew i potyczek w powiecie tarnogórskim, inny uczeń wskazuje na mapie zasięg powstania, podobnie liderzy grupy II. Grupa III wskazuje na mapie obszar plebiscytowy, omawia warunki przeprowadzania plebiscytu i jego wyniki, porównuje wyniki na całym Górnym Śląsku z wynikami w powiecie tarnogórskim. 4) Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów np. o informacje dotyczące siedziby Powiatowego Komisariatu Plebiscytowego, osoby powiatowego komisarza, stanowiska rządu polskiego wobec powstań. W miarę możliwości można przeprowadzić symulację głosowania (zał. nr 2). Następnie uczeń grupy IV omawia przebieg i znaczenie III powstania śląskiego oraz wskazuje na mapie tereny włączone do

Polski po III powstaniu. Uczniowie referują według wcześniej przygotowanego schematu zawieszonego na tablicy, który będzie zarazem notatką do zeszytu. Jeżeli lekcja będzie przeprowadzona na 2 godzinach, można uzupełnić wiadomości o sylwetkę „charyzmatycznego przywódcy” Wojciecha Korfanteo. Wypowiedź powinna zawierać:

- pochodzenie i życie prywatne Wojciecha Korfanteo,
- studia w Berlinie i Wrocławiu,
- związki z endecją,
- działalność w okresie powstań i plebiscytu,
- meandry działalności politycznej w okresie II RP.

5) Na zakończenie proponuję bilans powstań i próbę oceny ich znaczenia dla Górnego Śląska pt. „Przegrana czy zwycięstwo?”. W tej części lekcji można wykorzystać metodę metaplanu (zał. nr 1).

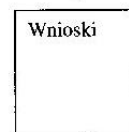
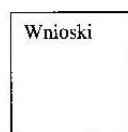
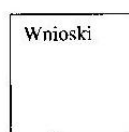
Ewaluacja:

Przygotowanie wystawy zdjęć: „Miejsc upamiętniających powstania w powiecie tarnogórskim” (pomnik powstańców w Reptach, park w Strzybnicy – tablica upamiętniająca III powstanie śląskie, pomnik przed dworcem kolejowym w Tarnowskich Górach itd.)

Załącznik nr 1

Do przeprowadzenia metody metaplanu potrzebne będą:

Tablica korkowa, mazaki, kolorowe karteczki, przygotowane wcześniej kartki: kartka „chmurka” z zapisanym problemem tj. „Przegrana czy zwycięstwo”, kartki kółka z pytaniami „Jak było”, „Jak być powinno”, kartka owal z pytaniem: „Dlaczego nie było tak, jak być powinno?”, kartki prostokąty z napisem „Wnioski”. Nauczyciel dzieli klasę na kilkusobowe zespoły, przedstawia problem, uczniowie zapisują na karteczkach odpowiedzi i przypinają je we właściwe miejsce. Po przeanalizowaniu pytań i odpowiedzi klasa zapisuje wnioski.

Załącznik 2

Symulacja opiera się na scenariuszu. Powinien określać czas, miejsce i okoliczności wydarzeń, niezbędne realia (rekwizyty, stroje). Nauczyciel rozdaje uczniom wcześniej materiały dotyczące np. propagandy plebiscytowej, kart do głosowania, działaczy plebiscytowych itd. Po zakończeniu symulacji następuje porządkowanie wiedzy uzyskanej podczas odgrywania ról przez uczniów. Pomocne mogą być pytania: Dlaczego tak się stało? Jakimi kryteriami kierowano się przy podejmowaniu decyzji? Jakie były jej skutki?

Autor: dr Joanna Stomska – historyk, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, egzaminator OKE w Jaworznie, autorka 20 publikacji z zakresu historii regionalnej, współautorka ścieżki edukacyjnej „Edukacja europejska”, realizowanej w CEEH w Tarnowskich Górach, staż pracy: 9 lat.

Temat 7: Powrót do Macierzy.

Proponowany czas – 2 godziny lekcyjne.

1) **Cel ogólny:** zapoznanie z sytuacją powiatu tarnogórskiego w okresie II Rzeczypospolitej oraz zagadnieniem autonomii województwa śląskiego.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- wie, jaka część powiatu tarnogórskiego została przyłączona do Polski w 1922 roku, na czym polegała autonomia województwa śląskiego,
- zna instytucje, które powołano do życia po włączeniu go do Polski,
- zna problemy i osiągnięcia okresu 1922-39 w powiecie tarnogórskim (życie społeczne i gospodarcze, polonizacja szkół, urzędów, instytucji itd.),
- umie wymienić nazwiska postaci i działaczy tego okresu np. Bronisław Hager, Fryderyk Antes, Leopold Michatz.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- umie wskazać na mapie obszar i granice utworzonego w 1922 roku województwa śląskiego oraz powiat tarnogórski,

- umie ocenić autonomię województwa śląskiego oraz scharakteryzować życie publiczne w Tarnowskich Górach w latach 1922-39;
- doskonalili umiejętność zdobywania wiedzy za pomocą literatury naukowej i popularno – naukowej,
- potrafi uporządkować zebrane informacje.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- posiada świadomość „długiej drogi” województwa śląskiego do Polski oraz jego autonomicznego charakteru,
- posiada przekonanie o złożoności procesów historycznych na Śląsku,
- uczy się szacunku dla wielokulturowości (mniejszość niemiecka i żydowska),
- pogłębia uczucie przywiązania do rodzinnej ziemi.

3) Procedury osiągania celów:

- Metody i formy pracy: metody: pogadanka, praca pod kierunkiem, elementy pracy dziennikarskiej, referat, formy – praca indywidualna, praca w grupach.
- Środki dydaktyczne: mapa powiatu tarnogórskiego, mapa administracyjna II Rzeczypospolitej, literatura: J. Ciągwa, Autonomia śląska 1922-39, Katowice 1988; B. Hager, Obrazki tarnogórskie, Tarnowskie Góry 1922, Historia Tarnowskich Gór, praca zbiorowa pod red. J. Drabiny, Tarnowskie Góry 2000, J. Nowak, Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry, Tarnowskie Góry 1927; Województwo śląskie (1922-1939). Zarys monograficzny, pod red. Franciszka Serafina, Katowice 1996.
- Tok lekcji:
 - Przypomnienie w kilku zdaniach „długiej drogi” województwa śląskiego do Polski. Ta część lekcji może być przeprowadzona w formie pogadanki: Kiedy Śląsk odpadł od Polski ? Do kogo należał ? Dlaczego doszło do powstań śląskich ? Jakie były wyniki plebiscytu ?
 - Praca pod kierunkiem z mapą. Uczniowie szukają terenów, które weszły w skład województwa śląskiego a następnie odnajdują, jaka część powiatu tarnogórskiego znalazła się w Polsce, a jaka w Niemczech.
 - Krótki referat na temat specyfiki województwa śląskiego, w skład którego wchodził powiat tarnogórski (na czym polegała autonomia województwa śląskiego). Referat powinien zawierać następujące treści:
 - Obszar, ludność i potencjał gospodarczy województwa śląskiego.
 - Źródła odrębności administracyjnej województwa śląskiego.
 - Statut Organiczny, jego postanowienia i charakter.

- Sejm Śląski.
- Konwencja Genewska i jej postanowienia.
 - 1) Praca z tekstem źródłowym. Odczytanie fragmentów wspomnień B. Hagera *Obrazki Tarnogórskie*, Jana Nowaka, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, dotyczących zakładania państwowości polskiej na terenach powiatu tarnogórskiego (zał. nr 3).
Dyskusja na temat odczytanych tekstów.
 - Jakże były trudności pierwszych lat po przyłączeniu powiatu do Polski ? (brak polskiej kadry urzędniczej i nauczycielskiej, napływ urzędników z Poznania i Krakowa, inflacja, trudności gospodarcze, problem uchodźców z Opolszczyzny, trudności polskiego szkolnictwa). Wnioski należy zapisać do zeszytu.
 - 2) W dalszej części (na kolejnej godzinie lekcyjnej) polecamy uczniom wejście w rolę dziennikarzy „Gazety Tarnogórskiej” (wychodziła w latach 1932-38) lub „Nowin” (gazeta wychodziła w latach 1930-37), przygotowujących specjalne wydanie pisma, poświęcone dorobkowi gminy za lata 1922-1937. Uczniowie dzielą się na grupy. Każda z grup „poświęca się” innej dziedzinie. Np. kulturze, szkolnictwu, gospodarce komunalnej. Zwracamy uwagę uczniom, aby **nie pomijali roli Niemców** w powiecie tarnogórskim. Przy opracowaniu „artykułów” należy zwrócić uwagę na następujące kwestie.

Szkolnictwo	Kultura	Gospodarka komunalna
Działalność 21 polskich przedszkoli, 32 szkół powszechnych polskich, 4 średnich ogólnokształcących, 9 typu zawodowego, 1 przedszkola niemieckiego, 3 szkół powszechnych niemieckich, 2 średnich ogólnokształcących, 6 internatów dla młodzieży.	Rozkwit ludowych form kultury (chóry, teatry amatorskie), wzrost liczby bibliotek, aktywna działalność wydawnicza i prasowa.	Wybudowanie gmachów użyteczności publicznej, nowych szkół (w tym jednej z najnowocześniejszych w ówczesnej Polsce, przy ulicy Wyspiańskiego), wybrukowanie kilometrów ulic, rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, budowa stadionu, budynków mieszkalnych, kąpielisk, zakładanie zielnic, ogródków jordanowskich.

- 3) Odczytanie opracowanych materiałów.
- 4) Podsumowanie i ocena pracy.

Ewaluacja:

- 1) Sporządzenie wystawy prezentującej Tarnowskie Góry w okresie II Rzeczypospolitej.
- 2) Przygotowanie notek biograficznych wybitnych i zasłużonych postaci tego okresu.

Załączniki:

- 1) Mapa powiatu tarnogórskiego z lat 1922-39.
- 2) „Nowiny” – strona tytułowa.
- 3) Fragmenty tekstów:

Bronisław Hager „Obrazki tarnogórskie”, s. 36

(...) „Zdawało się, że Polska co miała biedoty, brudów i śmiecia, wyrzuciła na bogaty Śląsk, a część tego nie mała do Tarnowskich Gór. Nie dziw więc, że rozpoczęło się wręcz wyścigowe tempo osobistego bogacenia się przy najmniejszej i najlżejszej pracy, a przy równoczesnym nadymaniu się rzekomo swą misją krzewicieli kultury polskiej”(…)

Jan Nowak, Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry, Tarnowskie Góry 1927.

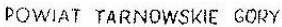
(...) „Smutny przedstawia się wtedy obraz na rynku w Tarnowskich Górach, gdzie przed ratuszem niezliczone rzesze uchodźców, bez środków do życia, zebrało się wołając o chleb i dach. Umieszczono tych nieszczęśników po szkołach. Administracja starała się zapewnić im mieszkania, pracę i zapomogi pieniężne” (...).

(...) Nastąpiła pamiętna niedziela 25 czerwca 1922 roku, dzień oddania powiatu i miasta Tarnowskie Góry Najjaśniejszej Rzeczypospolitej i przejścia władzy politycznej w ręce polskie. Na rynku przed ratuszem na trzech masztach powiewały flagi alianckie i ustawione było wojsko angielskie, również oddział policji polskiej z miejscową orkiestrą(...) i podniesiono flagę polską przy dźwiękach hymnu narodowego (...) Był to najszczęśliwszy dzień w moim życiu, o którym marzyłem jeszcze za młodych lat, kiedy czytałem historie o Janie Sobieskim, którego z tego powodu kochałem, że nosił moje imię, przybył na Śląsk i pobił Turków (...) Nadszedł pogodny, pełen radości dzień 26 czerwca 1922 roku. O godzinie 8 minut 15 przed południem wojsko polskie z pułkownikiem Nowakiem przekroczyło dawną granicę nad Bizją (...) Pochód następnie ruszył do Tarnowskich Gór, a wzdłuż gościńca ustawiona ludność powiatu gotowała wojsku entuzjastyczne przyjęcie. Na czele pochodu maszerowała kompania honorowa powstańców, na znak ich łączności z wojskiem (...).

R. Bednarczyk, Cenne notatki kierownika Spółki. Tarnowskie Góry. Stulecie szkoły w Łasowicach, „Gazeta Wyborcza”, 14 marca 1998, s. 7.

(...) Nowy kierownik rozpoczął urzędowanie od naprawy ogrodzenia i dziur w dachu. We wrześniu wznowiono naukę. Prowadzono ją po polsku w czterech klasach. Zajęcia odbywały się co drugi dzień, a zimą przerwano je z braku opału. Wiosną grono pedagogiczne powiększyło się do pięciu osób. Zorganizowano wówczas kurs języka polskiego dla 70 dorosłych. (...)

Mapa powiatu tarnogórskiego z lat 1922-39

WIELKA
0.20 zł. za 1 kawałek
OGŁOSZENIA
według u

[illegible]

domości u powstani zagrożeń
być może do Moskwy. Pewne
kiedyś na krótkim Wschodzie
Anzłi. Znowe zapierasz się.
Władysław.

Rozbudowa floty sowieckiej

REGENT HORTON N WILKINS

miarach zbliza sie do wos-
wiekich.

Autor: mgr Paweł Janicki, historyk, nauczyciel mianowany, pracuje w Zespole Szkół Elektroniczno Ekonomicznych w Kaletach, pełni także funkcję doradcy metodycznego z historii w Starostwie Powiatowym w Tarnowskich Górach, staż pracy 12 lat.

Temat 8: Tarnowskie Góry podczas II wojny światowej.

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie z dziejami Tarnowskich Gór podczas II wojny światowej z uwzględnieniem specyficznej sytuacji ludności Górnego Śląska w tym okresie.

2) **Cele szczegółowe:**

a) **Wiadomości.**

Uczeń:

- zna miejsca pamięci narodowej w regionie,
- posiada wiedzę na temat walk toczonych na tym terenie zarówno we wrześniu 1939 roku jak i w styczniu 1945 roku,
- potrafi omówić niemiecką politykę narodowościową w regionie,
- wie, jakie były formy i działalność ruchu oporu,
- orientuje się, jaką skalę miały represje wobec ludności polskiej i żydowskiej, oraz w zniszczeniach wojennych na tym terenie,

b) **Umiejętności.**

Uczeń:

- potrafi korzystać z różnych źródeł wiedzy na temat historii regionu,
- umie zebrać i wyszukać informacje na temat lat II wojny światowej w Tarnowskich Górach,
- potrafi orientować się w skomplikowanej sytuacji narodowościowej na tym terenie,
- umie pracować w zespole, i nawiązywać kontakty z innymi ludźmi,
- potrafi pracować z mapą,
- potrafi w atrakcyjny sposób zaprezentować zebrany materiał,

c) **Postawy, wartości i przekonania.**

Uczeń:

- odczuwa szacunek dla martyrologii ludności polskiej i żydowskiej na tych terenach,
- interesuje się przeszłością tego regionu,
- kultywuje pamięć na temat tych tragicznych lat w Tarnowskich Górach.

3) **Procedury osiągania celów:**

Metody i formy: metody-rozmowa nauczająca, opowiadanie, analiza tekstów źródłowych, wywiad, praca z mapą, forma-praca w grupach

Środki dydaktyczne: wywiady, zdjęcia, mapa Tarnowskich Gór, Historia Tarnowskich Gór pod redakcją J. Drabiny, „Polska a Europa. Wspólnota kulturowo-dziejowa” materiały z Jubileuszowej Sesji Naukowej pod redakcją D. Woźnickiego ze szczególnym uwzględnieniem referatu R. Kaczmarka pt. Powiat Tarnowskie Góry w latach II wojny światowej, monografie na temat Górnego Śląska itd.

Tok lekcji:

Weześniej należy podzielić uczniów na grupy i przydzielić im problemy do opracowania i prezentacji. Każda z grup ma je opracować na podstawie podanych środków dydaktycznych i wywiadów przeprowadzonych z osobami pamiętającymi te lata.

Grupa 1) przygotowuje materiały na temat walk toczonych w tym regionie zarówno we wrześniu 1939 roku, jak i w styczniu 1945 roku,

Grupa 2) omawia formy i działalność ruchu oporu na tym terenie,

Grupa 3) ma przedstawić system represji wobec ludności polskiej i żydowskiej w regionie,

Grupa 4) przygotowuje materiały na temat problemu niemieckiej listy narodowościowej, służby tarnogórzan w wojsku niemieckim i polskim,

Grupa 5) omawia straty i zniszczenia wojenne na tym terenie,

Przebieg lekcji:

- 1) czynności organizacyjno-porządkowe,
- 2) nauczyciel krótko przedstawia symację całego regionu Górnego Śląska przed wybuchem II wojny światowej,
- 3) na podstawie zebranych informacji omawiany jest przebieg działań wojennych we wrześniu 1939 roku, na Śląsku i regionie tarnogórskim (uczeń grupy 1)
- 4) przedstawienie systemu represji niemieckich wobec ludności polskiej i żydowskiej (uczeń grupy 3)
- 5) w nawiązaniu do poprzedniej wypowiedzi zostaje omówiony problem niemieckiej listy narodowościowej i postawy ludności w związku z tym (uczeń grupy 4)
- 6) następnie zostają omówione formy i działalność ruchu oporu na tym terenie (uczeń grupy 2)
- 7) omówienie linii frontu i walk w tym regionie w styczniu 1945 roku (uczeń grupy 1)
- 8) przedstawienie strat i zniszczeń wojennych, jakie poniosły Tarnowskie Góry w okresie II wojny światowej i zestawienie ich ze stratami na całym Górnym Śląsku (uczeń grupy 5)
- 9) podsumowanie nauczyciela, uzupełnienie wiadomości uczniów, ocena wypowiedzi z uwzględnieniem:
 - ilości i jakości zgromadzonych źródeł i materiałów,
 - oryginalności prezentacji

Ewaluacja:

- 1) Sporządzenie mapy miejsc pamięci narodowej w regionie
- 2) Napisanie referatu na temat: „Polityka niemiecka w regionie tarnogórskim i postawy mieszkańców wobec niej”.

Autor: Bartłomiej Janik, zatrudniony w Salezjańskim Ośrodku Szkolno-Wychowawczym

Temat 8: Tarnowskie Góry podczas II wojny światowej.

1) **Cel ogólny:** zaznajomienie z historią Tarnowskich Gór w czasie drugiej wojny światowej

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- potrafi omówić niemiecką politykę narodowościową;
- potrafi omówić działania wojenne na terenie ziemi tarnogórskiej.

a) Umiejętności.

Uczeń:

- zna miejsca pamięci narodowej w regionie;
- potrafi ocenić straty i zniszczenia wojenne oraz represje wobec mieszkańców.

b) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- odczuwa szacunek dla męczeństwa przodków;
- jest zainteresowany przeszłością ziemi tarnogórskiej.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody: pogadanka.

b) Środki dydaktyczne: Historia Tarnowskich Gór, praca zbiorowa pod redakcją Jana Drabiny, Tarnowskie Góry 2000, Tarnowskie Góry - zarys rozwoju powiatu, pod redakcją Henryka Rechowicza, Katowice 1969, zdjęcia.

c) Tok zajęć:

Kilka dni wcześniej należy zadać uczniom tematykę do przygotowania. Omówienie lekcji odbywać się będzie według następującego schematu. (W trakcie lekcji nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów.)

1. Działania wojenne, natarcie VII Korpusu Armijnego Wehrmachtu, obrona miasta, wycofanie wojsk polskich do Niezdary.

2. Okupacja Tarnowskich Gór przez wojska niemieckie, przejmowanie majątków polskich i żydowskich przez wojska okupacyjne.
3. Problem niemieckiej listy narodowościowej (tymczasowe dokumenty tożsamości, tzw. palcówki oraz Volkslista).
6. Przymusowa służba wojskowa tarnogórzan w armii niemieckiej.
7. Represje wobec ludności polskiej i żydowskiej.
8. Obóz jeniecki (Rossdamm niedaleko Lasowic) oraz obozy pracy.
9. Ruch oporu na terenie ziemi tarnogórskiej (Polska Organizacja Partyzancka, Związek Walki Zbrojnej, Obóz Zjednoczenia narodu Polskiego „Nadzieja”) i udział w nim tarnogórzan.
10. Walki w styczniu 1945 roku (zajęcie miasta przez oddziały I Frontu Ukraińskiego, dowodzonego przez marszałka Koniewa, walki o poszczególne obiekty w mieście).
11. Straty i zniszczenia wojenne.
12. Miejsca pamięci narodowej:

cmentarz wojskowy

pomnik harcerzy i powstańców rozstrzelanych we wrześniu 1939 roku.

b. tablica upamiętniająca żołnierzy 11 PP poległych w czasie drugiej wojny światowej

c. głąz ku czci poległych w obronie miasta kolejarzy

Ewaluacja: krótki test sprawdzający wiedzę (pytania dotyczące daty wyzwolenia miasta, lokalizacji obozu dla jeńców, organizacji konspiracyjnych, volkslisty), sporządzenie mapki – szkicu topograficznego miejsc pamięci narodowej z okresu II wojny światowej

II DZIEDZICTWO KULTUROWE W REGIONIE

Autor: mgr Elżbieta Susek, fizyk, nauczyciel dyplomowany, dyrektor Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, współautorka ścieżki edukacyjnej „Edukacja europejska”, realizowanej w CEEH w Tarnowskich Górach.

Temat 10: O szkole wczoraj i dziś.

1) **Cel ogólny:** Edukacja środowiskowa, zapoznanie z historią szkoły, jej tradycjami i osiągnięciami.

2) **Cele szczegółowe**

a) Wiedomości.

Uczeń:

- posiada wiedzę na temat tradycji i historii szkoły,
- wie, jaką rolę odgrywa szkoła w środowisku,
- zna historię obiektu – budynku, w którym znajduje się szkoła

b) Umiejętności

Uczeń:

- umie zebrać i wyszukać informacje dotyczące szkoły,
- potrafi korzystać z różnych źródeł wiedzy,
- potrafi w atrakcyjny sposób zaprezentować zebrany materiał

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- odczuwa dumę z tradycji i osiągnięć szkoły i jej absolwentów,
- interesuje się historią szkoły,
- kultywuje szkolne tradycje i zwyczaje.

3) **Procedury osiągania celów:**

a) Metody i formy : metoda – projekt, forma - praca w grupach

b) Środki dydaktyczne: kronika szkoły, monografia szkoły, egzemplarze archiwalne gazetki szkolnej, wywiady, zdjęcia, wycinki z gazet itd.

c) Tok lekcji:

Organizacja zajęć: Wcześniej należy podzielić uczniów na grupy i przydzielić im zadania do realizacji.

Grupa 1) przeprowadzenie wywiadów z emerytowanymi nauczycielami, dyrektorami na temat tradycji i historii szkoły,

Grupa 2) przeprowadzenie wywiadów z absolwentami, zebranie anegdot dotyczących szkoły,

Grupa 3) zebranie zdjęć, wycinków prasowych na temat szkoły i jej osiągnięć,

Grupa 4) przygotowanie planszy przedstawiającej historię szkoły (na podstawie lektury monografii szkoły, kroniki szkolnej);

Grupa 5) nagranie na taśmie magnetofonowej lub przytoczenie wypowiedzi „środowiska” na temat szkoły w chwili obecnej, jak szkoła jest postrzegana, czy cieszy się dobrą sławą.

- 1) Czynności organizacyjno -- porządkowe.
- 2) Omówienie planszy przedstawiającej historię szkoły oraz budynku, w którym się znajduje (uczeń z grupy 4).
- 3) Przedstawienie wypowiedzi byłych nauczycieli i dyrektorów na temat historii szkoły i jej tradycji (uczeń grupy 1).
- 4) Zaprezentowanie wypowiedzi absolwentów, przytoczenie anegdot na temat szkoły (uczeń grupy 2).
- 5) Oprowadzenie po wystawie fotograficznej (uczeń grupy 3).
- 6) Odtworzenie nagrań magnetofonowych lub przytoczenie wypowiedzi jak szkoła jest postrzegana w chwili obecnej,
- 7) Podsumowanie nauczyciela, uzupełnienie wypowiedzi uczniów.
- 8) Ocena pracy uczniów według następujących kryteriów:
 - a) ocena ilości i jakości zgromadzonych źródeł,
 - b) oryginalność i estetyka wykonywanej pracy,
 - c) oryginalność prezentacji.

Ewaluacja:

- 1) Sporządzenie gazetki „Historia mojej szkoły”

Autor: Mgr Małgorzata Kucia-Kanclerz – polonistka i logopeda, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Szkole Podstawowej nr 15 w Tarnowskich Górach. Autorka programu dla klas IV-VI szkoły podstawowej „Edukacja regionalna – Ziemia Tarnogórska”, publikowała w „Zeszytach Tarnogórskich” i kwartalniku „Język Polski w Szkole IV-VI”, egzaminator OKE w Jaworznie, staż pracy: 15 lat.

Temat 11: Gdzie sięgają nasze korzenie...

Cel ogólny: pogłębianie więzi ze swoim środowiskiem; wzmacnianie więzi międzypokoleniowych.

Cele szczegółowe:

- a) Wiadomości

Uczeń

- zna zakres znaczeniowy słów *ród* i *rodzina*;
 - wie, w jaki sposób powstawały nazwiska;
 - zna pojęcia *genealogia*, *etymologia*.
- b) Umiejętności
- Uczeń potrafi
- podejmować decyzje i przewidywać ich skutki;
 - zbierać informacje na temat swojej rodziny;
 - zaprezentować efekty swojej pracy.
- c) Postawy, wartości i przekonania.
- Uczeń
- dostrzega rolę rodziny w procesie kształtowania własnej tożsamości;
 - interesuje się losami swojej rodziny;
 - wie, jakie jest znaczenie rodziny w życiu społeczeństwa;
 - efektywnie współpracuje w grupie.

3. Procedury osiągnięcia celów:

- a) Metody i formy
- pogadanka;
 - praca ze słownikami;
 - metoda drzewa decyzyjnego;
 - metoda projektu.
- b) Środki dydaktyczne
- słowniki (np. S. Rospond, Słownik nazwisk śląskich, Wrocław 1968; J.S. Bystron, Nazwiska polskie, Lwów 1936; S. Kozierowski, Nazwiska, przezwiska, przydomki, imiona polskie niektórych typów słowiańskich, Poznań 1938-48)
 - schematy drzewa decyzyjnego i instrukcje do pracy w grupie;
 - instrukcje dla każdego ucznia do pracy metodą projektu;
 - sprzęt audiowizualny (magnetofon, magnetowid) lub komputer umożliwiający dokonanie prezentacji .
- c) Tok lekcji
- Wprowadzenie tematu: Gdzie sięgają nasze korzenie...
 - Polecenie dla uczniów: *narysuj w zeszyte tabelę składającą się z dwóch rubryk, które zatytułujesz rodzina i ród. Do pierwszej wpisz imiona i nazwiska żyjących członków rodziny, do drugiej – rodu.*

Rodzina	Ród
1.....	1.....
2.....	2.....
itd.	itd.

- Wypełnienie tabeli mogło wam sprawić kłopot, ponieważ słów ród i rodzina często używamy zamiennie. Jednak słowem rodzina nazywamy najczęściej bardzo bliskich krewnych, natomiast do rodu zaliczyć możemy także takich krewnych, których spotykamy okazjonalnie lub znamy tylko ze słyszenia. Odwołując się do nauki o języku, możemy powiedzieć, że zakres znaczeniowy słowa ród jest szerszy i mieści w sobie znaczenie słowa rodzina, co schematycznie można przedstawić w ten sposób:

- Polecenie dla uczniów: przy każdym nazwisku wpisanym do tabeli postawcie odpowiedni kwalifikator, który będzie odnosił się do częstotliwości spotykania się z wymienionymi przez was osobami:

C - często (codziennie)

O - okazjonalnie (przy okazji uroczystości rodzinnych)

R - rzadko (raz do roku)

W - wcale (znam ze słyszenia lub widziałem raz, dwa razy w życiu)

Ile osób zostało w waszych tabelach opatrzone kwalifikatorem C?

- Jak wygląda model współczesnej rodziny? (najczęściej są to rodzice i dzieci; 2+2 lub 2+1)
- Jak wyglądała rodzina waszych dziadków? (rodzina tradycyjna - wielopokoleniowa)
- Model rodziny ulega przeobrażeniom. Jaki model rodziny jest najkorzystniejszy z punktu widzenia społeczeństwa? Zastanawiając się nad tym problemem, wykorzystamy drzewa decyzyjne. *

Następuje podział klasy na zespoły. Każdy zespół otrzymuje instrukcje. Po wykonaniu zadania zespoły przystępują do prezentacji swoich ustaleń.

- *Jak można wzmacniać więzi międzypokoleniowe?* Nauczyciel zapisuje na tablicy pomysły uczniów zrodzone w czasie dyskusji na ten temat.
- *Początki powstania jakiegoś rodu zwykle toną w mrokach niepamięci. Nielatwo jest odtworzyć własną genealogię, czyli rodowód. Z pewnością na poprzednich etapach edukacji rysowaliście swoje drzewa genealogiczne. O ilu pokoleniach wstecz zdołaliście zebrać informacje?*

W poszukiwaniu początków własnego rodu może pomóc etymologia nazwiska.

Pamiętacie zapewne, że nazwiska powstawały znacznie później niż imiona. Proces tworzenia nazwisk zakończył się ostatecznie w XIXw. Nazwiska były początkowo przezwiskami, które miały pomóc w rozróżnieniu osób noszących te same imiona.

Pochodziły od miejsc, imion ojców, zajęć, zawodów, szczególnych cech.

Informacje na temat pochodzenia nazwisk znaleźć można w słownikach etymologicznych.

Jeżeli nauczyciel dysponuje większą ilością słowników, uczniowie mogą próbować odszukać w nich etymologię swoich nazwisk. Jeśli nie, może to być zadanie domowe uczniów.

- *Historia własnej rodziny może być pasjonująca. Dlatego proponuję, aby każdy z was wybrał jeden z podanych tematów i zastanowił się nad sposobem jego realizacji, korzystając z przygotowanej instrukcji. ***

Lista tematów:

Mój (pra)dziad, moja (pra)babka – karta z rodzinnego albumu.

Osoba, która rozślawiła mój ród.

Wkład mojej rodziny w historię miasta i okolicy.

Moja rodzina w anegdocie.

Członek rodziny, z którego jestem najbardziej dumny.

Uczniowie pracować będą metodą projektu. Nauczyciel umówi się z nimi na konsultacje dotyczące realizowanego tematu. Na prezentację wszystkich bądź najciekawszych tematów można przeznaczyć jednostkę lekcyjną lub zorganizować popołudniowe spotkanie z udziałem zaproszonych członków rodzin. Takie spotkanie może stać się również częścią tradycyjnej wywiadówki.

Uwagi dotyczące realizacji tematu:

Zaproponowany przeze mnie materiał związany z tematem lekcji, czyli historią własnego rodu, rodziny jest zbyt obszerny, aby zrealizować go na jednej lub nawet dwóch godzinach lekcyjnych,

obejmuje bowiem zarówno elementy edukacji polonistycznej, jak i wiedzy o społeczeństwie. Nauczyciel prowadzący zajęcia może dokonać wyboru i skoncentrować się tylko na metodzie projektu albo drzewa decyzyjnego, jeżeli lubi i potrafi stosować w pracy z uczniami metody aktywizujące. Najważniejszy jednak wydaje się ostatni człon lekcji – wzbudzenie zainteresowania dziejami swojego rodu.

Ewaluacja

Dotyczy głównie pracy metodą projektu. Po zakończonych prezentacjach nauczyciel prosi uczniów o wypełnienie tabeli;

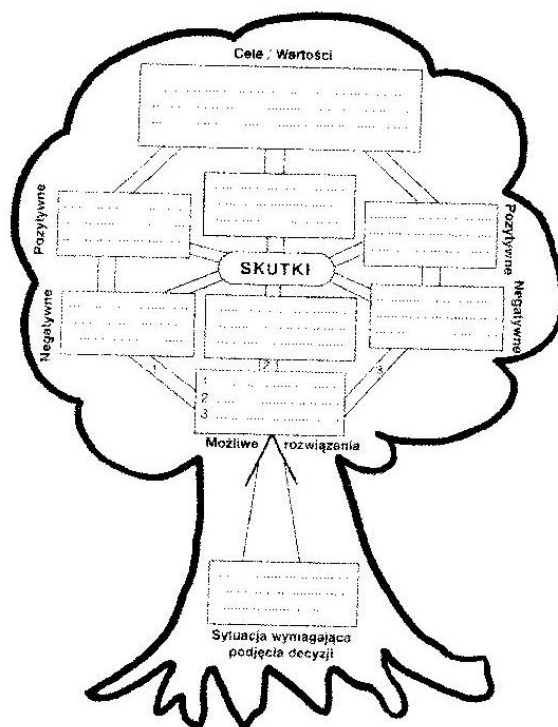
Taki sposób pracy:

<i>Odpowiada mi, bo:</i>	<i>Nie odpowiada mi, bo:</i>

ZALĄCZNIKI

***1. Instrukcja do pracy w grupie i schemat drzewa decyzyjnego.**

1. Wybierzcie w grupie lidera, sekretarza, strażnika czasu, osobę do kontaktów z nauczycielem i osobę do prezentacji efektów pracy.
2. Wypełnianie schematu drzewa decyzyjnego rozpoczniście od dołu, tj. od wpisania sytuacji wymagającej podjęcia decyzji. W waszym przypadku macie zdecydować, jaki model rodziny jest najkorzystniejszy dla społeczeństwa.
3. Następnie zastanówcie się, jakie mogą być trzy możliwe rozwiązania ,tzn. trzy modele rodziny.
4. Teraz przeanalizujcie skutki pozytywne i negatywne zaproponowanych rozwiązań.
5. Ustalcie, które rozwiązanie jest najlepsze (na schemacie obrysujcie je kolorowym pisakiem lub długopisem) i określcie cele i wartości wybranego rozwiązania.

SCHEMAT DRZEWY DECYZYJNEGO

A. Brudnik, A. Moszyńska, B. Owczarska, Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie, Kielce 2000

**II. Instrukcja do projektu

1. Temat projektu

.....

2. Cel(e)

.....

3. Zadania, które trzeba wykonać, aby zrealizować cele projektu:

.....
.....
.....

4. Źródła, z których możesz skorzystać

a) ludzie

.....
.....

b) instytucje

.....
.....

c) inne

.....
.....

5. Forma realizacji projektu

.....
.....

6. Środki niezbędne do realizacji projektu

.....
.....
.....

7. Terminy konsultacji z nauczycielem

.....

8. Termin prezentacji

.....

Temat 11: Gdzie sięgają nasze korzenie...
Scenariusz do ścieżki międzyprzedmiotowej

1) **Cel ogólny:** dostrzeganie tradycji w życiu rodziny, genealogia własnego rodu

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna hasła: rodzina, ród, plemię, rodowe korzenie, drzewo genealogiczne.
- zna pokrewieństwo między członkami swojego rodu.

a) Umiejętności.

Uczeń:

- potrafi sporządzić genealogię własnego rodu.
- potrafi przeprowadzić wywiad lub wypełnić ankietę.
- umie zaprezentować zgromadzone wiadomości.
- potrafi postrzegać historię swojej rodziny przez pryzmat historii – dziejów regionu.
- potrafi odtworzyć dzieje swojej rodziny, rodu do czwartego pokolenia.
- umie korzystać ze źródeł wiedzy o rodzinie (pamiątek, fotografii, listów, dokumentów)
- potrafi dokonać segregacji zgromadzonych materiałów.

b) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- potrafi okazać szacunek wobec przeszłości swojej rodziny i przekazywać następnym pokoleniom.
- rozwija własny system wartości związany z rodziną.
- dostrzega więź emocjonalną ze swoim „miejscem na ziemi”.
- dostrzega rolę tradycji w życiu rodziny.

3) **Procedury osiągania celów:**

a) Metody i formy: metoda projektu (realizowana indywidualnie uzupełniona obserwacją, wywiadem, praca pod kierunkiem, ekspozycją)

b) Środki dydaktyczne: mapa regionu, książki, albumy, drzewa genealogiczne, pamiątniki, film, dokumentacja rodzinna na podstawie zgromadzonych materiałów.

c) Tok zajęć:

- 1) Dobór tematu do planowanego projektu, określenie sposobu realizacji
- 2) Praca indywidualna pod kierunkiem nauczyciela w ramach przedmiotu.
- 3) Opracowanie i usystematyzowanie zebranych materiałów (historia, wos, język polski)
- 4) Prezentacja projektu (ekspozycja pamiątek, film , album rodziny, drzewo genealogiczne)
- 5) Okazjonalna prezentacja projektów dla uczniów i rodziców szkoły

Etapy realizacji zadań – metoda projektu:

- Wyszukiwanie i weryfikacja pomysłów.
- Przydział i wybór zadań, określenie czasu ich realizacji (przedstawienie źródeł, w których należy szukać potrzebnych informacji) .
- Opowiadanie, np. w formie rymowanki biografii swojego przodka lub historii swojej rodziny
- Tworzenie przewodnika o rodzinie
- Wywiad z członkami rodziny (spisanie lub zilustrowanie najciekawszych fragmentów biografii dziadków lub innych członków rodziny),
- Korzystanie z kroniki parafialnej
- Wystawa starych fotografii, zdjęcia z przeszłości rodziny
- Kram z pamiątkami
- Tradycje rodzinne oraz ich związek z tradycjami polskimi (opowiadanie)
- Wyszukiwanie przedmiotów o wartościach historycznych, emocjonalnych (ich opis i systematyka)
- Wykonanie drzewa genealogicznego
- Wykonanie zdjęć , filmu wideo przedstawiającego pamiątki rodzinne
- Wywiad – uczestnictwo członków swojej rodziny w tworzeniu „małej i dużej” historii

Ewaluacja :

- Wystawka prac uczniów
- Wymiana doświadczeń i sposobu zdobywania informacji

Autor: mgr Tatiana Konatkiewicz – Brol – historyk i bibliotekarz. Pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach. uczy historii, wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze.

Temat 12: Najciekawsze zabytki (zabytki świeckie, sakralne, techniki i przemysłu).

1) Cel ogólny: Zapoznanie ucznia z historią własnego regionu, a szczególnie z zabytkami ziemi tarnogórskiej i okolicznych powiatów Górnego Śląska.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń:

- wie na czym polega specyfika i charakter zabytków Górnego Śląska wynikająca z wielowiekowej tradycji rozwoju górnictwa, rzemiosła i przemysłu;
- zna najstarsze miejscowości regionu i ich zabytki (przykłady);
- zna zabytki ziemi tarnogórskiej i czas ich powstania, także okoliczności ich budowy.

b) Umiejętności –

Uczeń:

- umie określić charakter zabytkowej budowli i styl architektoniczny, określa jej przeznaczenie i funkcje;
- potrafi wskazać zabytki na mapach i planach miast zarówno współczesnych jak i dawnych, rozpoznaje także cechy charakterystyczne układu przestrzennego starych lub tzw. przemysłowych miast i miejscowości;
- umie korzystać z opisów zabytków np. w przewodnikach historycznych, monografiach historycznych i geograficznych, doskonali sprawność posługiwania się encyklopediami i słownikami z zakresu historii sztuki, historii techniki, turystyki i geografii;
- potrafi uporządkować zebrane informacje.

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- rozumie wartość i znaczenie pamiątek przeszłości dla ciągłości kulturowej regionu;
- ma świadomość konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego świadczącego o bogatej przeszłości Śląska i Tarnowskich Gór;
- odczuwa szacunek dla swojej „małej ojczyzny”,
- przejawia chęć bycia „ambasadorem” swej ziemi w kontaktach z mieszkańcami innych regionów Polski i Europy.

3) Procedury osiągnięcia celów:

- a) Metody i formy pracy: praca w grupach, elementy wykładu, elementy pracy dziennikarskiej, praca z książką. (Proponuje się przeprowadzenie lekcji w ciągu 2 godzin).
- b) Środki dydaktyczne: książki – albumy, monografie, przewodniki turystyczne i in., mapy Śląska i Tarnowskich Gór (historyczne i geograficzne), widokówki, zdjęcia, arkusze brystolu.
- c) Tok lekcji:

Organizacja zajęć: Kilka dni przed planowaną lekcją grupa chętnych uczniów przeprowadza sondę uliczną lub sondę wśród młodzieży na korytarzu szkoły na temat znajomości zabytków. Można zadać przykładowe pytania:

Wymień: 2-3 najslawniejsze zabytki na Górnym Śląsku, (zał. nr 2), 2-3 najslawniejsze zabytki Tarnowskich Gór, znany ci zabytek przemysłu i techniki. Który z obiektów polciłbyś turystom do zwiedzania? Które miejscowości Górnego Śląska należą do najstarszych?

Po przeprowadzeniu sondy uczniowie opracowują odpowiedzi według dowolnego klucza.

1) Pierwsza faza lekcji polega na przypomnieniu w kilku zdaniach najważniejszych etapów rozwoju Tarnowskich Gór. Tę część lekcji może poprowadzić nauczyciel, uczeń lub 2-3 uczniów w formie „wywiadu z ekspertem” (scenka wcześniej przygotowana).

2) Nauczyciel rozdaje grupom uczniów (2-3 osoby) przewodniki turystyczne, albumy, monografie, słowniki (np. Słownik krajoznawczy Polski) i inne dostępne materiały, które uczniowie wykorzystują do wyszukiwania informacji.

3) W klasie zostają wywieszone arkusze kartonu zatytułowane tematycznie np. „Budowle sakralne”, „Budowle świeckie” (urzędy, budynki szkolne, mieszkalne, i inne), „Budowle związane z przemysłem”. Także można wymienić inne obiekty: zabytki techniki (skansen), parki, zespoły pałacowo – parkowe, układy przestrzenne, cmentarze (kirkut), najstarsze miejscowości. (Podziału typów zabytków można dokonać dowolnie).

4) Praca uczniów polega na wyszukiwaniu informacji i wpisywaniu ich na plansze: przy czym zabytki ziemi tarnogórskiej można wyodrębnić np. innym kolorem flamastra.

- a) „Dziennikarze” przeprowadzający sondę zaznaczają przykłady znane „respondentom”.
- b) Każda z grup omawia pokrótce historię wybranego obiektu, wyjaśniając jednocześnie terminy np. synagoga, wieża ciśniń, skansen i in. Także wskazuje na mapie miejscowości lub na planie miasta wybrany zabytek i notuje w zeszycie dane omówionego przez siebie przykładu.
- c) Informacje zawarte na planszach są jednocześnie notatką z lekcji wpisaną do zeszytu: można również dokonać zapisu w innym układzie danych np. wg miejscowości. „Dziennikarze” podają również swoje wnioski z sondy.
- d) Podsumowanie, ocena uczniów, zadanie domowe, np. przygotowanie albumu fotograficznego zdjęć wykonanych samodzielnie i własnego opisu obiektu lub

wykonanie folderu reklamowego dla turystów (może być w języku obcym lub z wykorzystaniem techniki komputerowej).

Ewaluacja: wystawka prac uczniowskich.

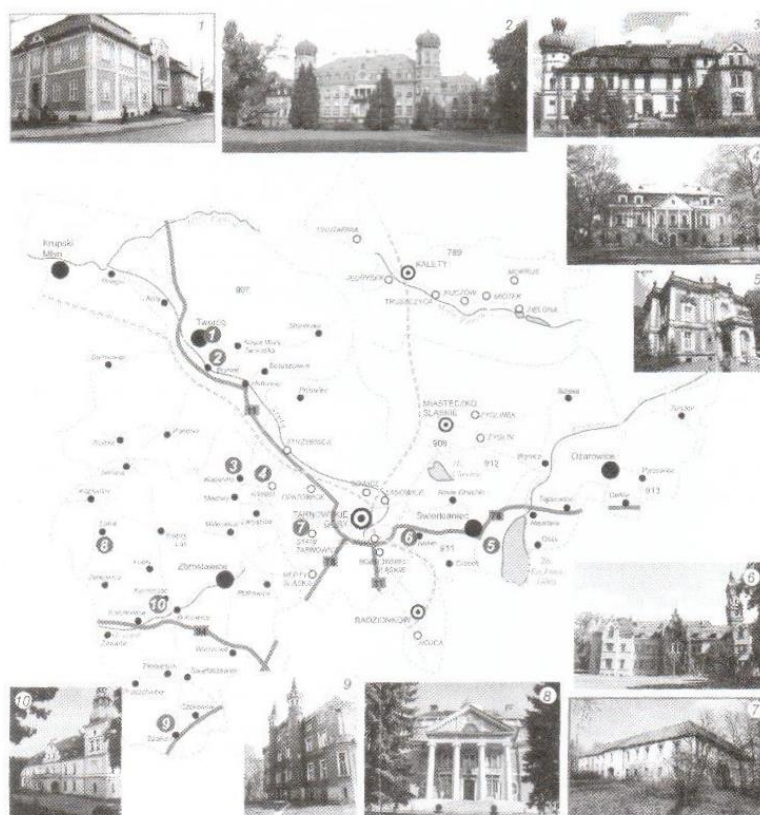
Załączniki do scenariusza:

Bibliografia

Góry Śląsk. Skarby kultury. Wydawnictwo Videograf, Katowice 2000; Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1969; Gładysz Antoni: u kolebki górnictwa. Wałory krajoznawczo – wypoczynkowe Ziemi Bytomsko – Tarnogórskiej. Katowice 1966; Tarnowskie Góry [Album]. Tarnowskie Góry 1994; Kozłowski Jacek: Szlakiem zabytków techniki. W: Gwarek 2003, nr 30, s.11; Tarnowskie Góry. Spacer po mieście...Dom Wydawniczy Edytor, Bydgoszcz 2001.

Propozycje przykładów zabytków na Górnym Śląsku

- Okno dawnej sztolni „Fryderyk” – Repty 1821.
- Kanał Gliwicki 1933-39, Śluza Dzierżno k. Pyskowic, jedna z największych konstrukcji w Polsce.
- Dworzec katowicki – wzorce neoklasycystyczne;
- Maszt radiowy Gliwice.
- Bunkier w Dobieszowicach.
- Katowice ul. Szopienicka – cechownia dawnej kopalni „Gische”
- Nikiszowiec – osada robotnicza z XIX wieku
- Pszczyna - rezydencja pałacowa Hochbergów
- Moszna – pałac Thiele – Winklerów.
- Mikołów – cmentarz żydowski.
- Katowice – Sala Sejmu Śląskiego 1929.
- Rudy Wiłkie k. Raciborza- kościół klasztoru opactwa cysterskiego powstałego ok. 1258.
- Grzowa – kościół drewniany z XVI wieku

Autor: Mgr Małgorzata Kucia-Kancierz – polonistka i logopeda, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Szkole Podstawowej nr 15 w Tarnowskich Górach. Autorka programu dla klas IV-VI szkoły podstawowej „Edukacja regionalna – Ziemia Tarnogórska”, publikowała w „Zeszytach Tarnogórskich” i kwartalniku „Język Polski w Szkole IV-VI”, egzaminator OKE w Jaworznie, staż pracy: 15 lat.

Temat: Niezwykli goście w Tarnowskich Górach

1. Cel ogólny: Poznawanie własnego regionu, w tym jego dziedzictwa kulturowego, jako części Polski i Europy.

2. Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń

- wie, jakie sławne postacie historyczne odwiedziły Tarnowskie Góry.

b) Umiejętności.

Uczeń potrafi

- wskazać miejsca i pamiątki związane z pobytem w mieście sławnych osób;
- wyjaśnić przyczyny ich wizyty w Tarnowskich Górach;
- korzystać z różnych źródeł informacji;
- skutecznie porozumiewać się z rówieśnikami.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń

- odczuwa więź emocjonalną z miastem;
- ma świadomość związku historii Tarnowskich Gór z losem sławnych postaci, a przez to z historią i kulturą Polski i Europy;
- efektywnie współpracuje w grupie.

3. Procedury osiągania celów:

a) Metody i formy

- samodzielna zespołowa praca z tekstami naukowymi i literackimi;
- mapa mentalna;
- metoda jigsaw (z ang. układanka)*.

b) Środki dydaktyczne

1. Góry Śląsk i Zagłębie w dawnych opisach, pod red. A. Zielińskiego, Katowice 1984
(rozdz. J.U. Niemcewicz: Podróż do Wielkopolski i Śląska w roku 1821)

2. *Historia Tarnowskich Gór, praca zbiorowa pod red. J. Drabiny, Tarnowskie Góry 2000 (rozdziały: Tarnowskie Góry w okresie habsburskim (1526-1763) – Obyczajowość; Tarnogórski krajobraz literacki)*

3. A. Kuzio-Podrucki, D. Woźnicki, *Sławni na Tarnogórskiej Ziemi, Tarnowskie Góry 2003*

4. B. Lubosz, *Kraina gwarków i lasów*, Katowice 1969 (rozdziały: Wolne miasto gwareckie, Wiersze i troski)

5. G. Morcinek, Ondraszek, Warszawa 1954, t.I, s. 36-46

6. J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927 (rozdziały: Król Jan Sobieski w Tarn. Górach, Król August, Król August III, Wiersz Goethego)

7. *Tarnowskie Góry. Zarys rozwoju powiatu*, pod red. H. Rechowicza, Katowice 1969 (rozdz. Ziemia gwarków w literaturze)

Inne dostępne w szkole encyklopedie, słowniki biograficzne, słowniki pisarzy, materiał ikonograficzny (np. J. Matejko, Poczet królów polskich);

Kartki formatu A3 lub A4;

Test (quiz) sprawdzający wiedzę,**

Mapa mentalna – wzór ***

c) Tok lekcji:

- Wprowadzenie tematu: Niezwykli goście w Tarnowskich Górach.
- Podział klasy na 5 grup (każdy członek grupy otrzymuje numer od 1 do 5) , przydzielenie im tematu (postaci) oraz odpowiedniej literatury:
 - Gr. I – Jan III Sobieski (literatura – np. pozycja nr 2, 3, 4, 5, 6 z wymienionych **środków dydaktycznych**);
 - Gr. II – August II i August III (poz. nr 2, 3, 4, 6)
 - Gr. III - J. W. Goethe (poz. 2, 3, 4, 6, 7)
 - Gr. IV – J. Wybicki (poz. 3, 4)
 - Gr. V – J. U. Niemcewicz (poz. 1, 2, 3, 4 , 7)
- Każdy członek grupy, po wspólnym wyszukaniu odpowiednich informacji, notuje je na kartce formatu A3 lub A4, wykorzystując formę mapy mentalnej, której schemat został wyeksponowany przez nauczyciela w widocznym miejscu.
- Następuje reorganizacja grup – tworzą się nowe zespoły, w skład których wchodzi „ekspert” z poprzednich formacji , np. zreorganizowana grupa I składa się teraz z członka dawnej grupy I mającego numer 1, członka grupy II mającego numer 1, członka grupy III o numerze 1, członka grupy IV o numerze 1 i członka grupy V noszącego również numer 1.
- W nowych zespołach uczniowie dzielą się zdobytą wiedzą, zadają pytania, wyjaśniają wątpliwości.
- Powrót ekspertów do macierzystych grup, wymiana doświadczeń.
- Opanowanie całości wiedzy przez każdego ucznia.

- Sprawdzenie przez nauczyciela stopnia opanowania całości wiedzy przez uczniów, np. w formie quizu lub pisemnego testu.***

Uwagi dotyczące toku lekcji:

Zaproponowane metody pracy tj. samodzielne wyszukiwanie informacji i praca zespołowa wymagają więcej czasu niż jedna 45-minutowa lekcja.

Podział na grupy został zaplanowany dla zespołu liczącego 25 osób. Jeżeli uczniów jest więcej, wystarczy stworzyć dodatkową, szóstą grupę. VI grupa może opracować np. postać Roberta Kocho lub Eleonory Habsburg.

Ewaluacja lekcji

Oceń w skali 1 –10 przebieg dzisiejszej lekcji, zaznaczając znakiem X odpowiednią ilość punktów.

1. Jak oceniam swoją pracę na lekcji?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2. Jak oceniam współpracę z kolegami?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3. Jak oceniam zaproponowane metody i formy pracy?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Jak oceniam skuteczność procesu uczenia się na przeprowadzonych zajęciach?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ZAŁĄCZNIKI

***1. Metoda jigsaw – instrukcja dla nauczyciela**

Metoda ta opiera się na pracy zespołowej. Przydatna jest zwłaszcza wtedy, gdy uczniowie mają zapoznać się z jakimś tematem, w ramach którego można wyodrębnić pewne spójne części. Stanowią one elementy „układanki”, którą w całości ma poznać w późniejszym etapie klasa.

Praca na lekcji przebiega w czterech etapach:

I etap

1. Podział klasy na kilkusobowe zespoły. Ilość grup zależy od ilości fragmentów składających się na całość materiału.
2. Każda osoba z grupy opracowuje przydzielony zespołowi temat.

II etap

1. Reorganizacja grup – utworzenie zespołów, w skład których wchodzi po jednym przedstawicielu każdej grupy. W ten sposób każda grupa ma po jednym „ekspercie” z danego tematu.
2. Przekazanie zdobytej wiedzy przez każdego z „ekspertów”, porządkowanie informacji, wyjaśnianie wątpliwości.

III etap

1. Powrót „ekspertów” do macierzystych grup i wzajemna wymiana doświadczeń.
2. Opanowanie całości wiedzy przez każdego członka grupy.

IV etap

1. Sprawdzenie całości wiedzy opanowanej przez ucznia.

****TEST (QUIZ) SPRAWDZAJĄCY CAŁOŚĆ WIEDZY**

1. Kto jest autorem tego wiersza?

Do Bractwa Górniczego w Tarnowskich Górach

Z dala od wykształconych ludzi na rubieżach
państwa, co nam to pomoże
Skarby odkrywać i szczęśliwie wynosić
na światło dzienne.
Rozum i rzetelność tylko wspomogą,
bo oboje są
Kluczami do wszelkiego skarbu, który
ziemia kryje.
(tłum. Jan Nowak)

2. Kto odwiedził miasto z powodu swoich zainteresowań mineralogicznych?

.....

3. Czyja wizyta w Tarnowskich Górach została opisana przez Gustawa Morcinka w „Ondraszku”?

.....

4. Jaka legenda jest związana z nieistniejącą dziś kuźnią usytuowaną u zbiegu ulic Odrodzenia i Strzelckiej, którą zaszczylił swą obecnością jeden z królów polskich?

.....

.....

5. Wymień królów z dynastii Sasów, którzy gościli w Tarnowskich Górach.

.....

6. Kto przybył do miasta przyciągnięty sławą zainstalowanej tu maszyny parowej?

.....

7. Ten znany pisarz, goszczący w Tarnowskich Górach, był posłem na Sejm Wielki i autorem komedii politycznej „Powrót posła”.

.....

8. W listach do żony jeden z polskich królów tak chwalił mieszkańców tutejszych ziem: „Lud tu niewymownie dobry i błogosławiący nam, kraj cudownie wesoły”. Jaki to był król i jak nazywała się jego żona?

.....

9. Ten znany patriota urodził się w Będominie na Kaszubach. W jego rodzinnym domu znajduje się dziś Muzeum Hymnu Polskiego.

.....

10. Portret Aurory von Königsmarck można było do niedawna oglądać w winiarni Sedlaczka. Z jakim władcą bawiącym w naszym mieście związana była ta kobieta?

.....

11. Kto zapisał w swoich wspomnieniach zdania opisujące pracę gwarków: „ Nie znają oni spoczynku, nie znają różnicy między dniem i nocą, nie znają nawet święta. Raz puszczona w ruch maszyna parowa idzie ciągle i ciągle pilnowana być musi.”?

.....

12. W którym roku Jan III Sobieski zatrzymał się w Tarnowskich Górach w drodze na Wiedeń?

.....

13. Gdy przybył do Tarnowskich Gór, był już sławny jako autor powieści „Cierpienia młodego Wertera”.

.....

14. W czym domu, wg przekazów i legend, najczęściej gościły koronowane głowy?

.....

15. Przy jakiej ulicy w Tarnowskich Górach znajduje się dom, gdzie wg tradycji zatrzymali się Goethe i Niemcewicz?

XXXX

SCHEMAT MAPY MENTALNEJ

Autor: mgr Elżbieta Susek, fizyk, nauczyciel dyplomowany, dyrektor Centrum Edukacji Ekonomiczno Handlowej w Tarnowskich Górach, współautorka ścieżki edukacyjnej „Edukacja europejska”, realizowanej w CEEH w Tarnowskich Górach.

Temat 14: Sylwetki sławnych tarnogórzan.

1) **Cel ogólny:** zaznajomienie z sylwetkami wybitnych tarnogórzan i ich wkładem w dorobek regionalny i narodowy.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości

Uczeń:

- zna nazwiska sławnych tarnogórzan,
- wie jakie są ich zasługi dla miasta i regionu.

b) Umiejętności

Uczeń:

- umie zaprezentować w ciekawy sposób sylwetki sławnych tarnogórzan,
- potrafi korzystać z różnych źródeł wiedzy,
- selekcjonuje zebrany materiał.

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- dostrzega wkład tarnogórzan do regionalnego i ogólnonarodowego dziedzictwa,
- odczuwa dumę z ich osiągnięć,
- rozumie konieczność pielęgnowania regionalnego dziedzictwa kulturowego.

3) **Procedury osiągnięcia celów:**

- a) Metody i formy pracy: metoda – konkurs, burza mózgów, forma – praca w grupach, praca indywidualna.
- b) Środki dydaktyczne: publikacje, portrety, plansze,
- c) Tok lekcji:

Organizacja zajęć: Wcześniej klasę należy podzielić na grupy, każda z grup przygotowuje sylwetkę jednej „sławnej postaci”. W miarę możliwości należy również wspomnieć o tarnogórzanach niemieckiego pochodzenia (patrz zał. nr 1). Konkurs polega na tym, aby w najciekawszy sposób zaprezentować daną osobę. Można podpowiedzieć nietypową formę np. dramę, wywiad. Konkurs wygrywa ta grupa, która w sposób najoryginalniejszy, najlicpszy prezentuje sylwetkę wybitnego tarnogórzanina.

Tok zajęć:

- 1) Nawiązanie do tematu.
- 2) Burza mózgów- uczniowie wymieniają ich zdaniem wybitnych tarnogórzan: np. Jan Miodek, Maria Pańczyk, Werner Lubos i inni. Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów.
- 3) Poszczególne grupy prezentują sylwetki wybranych przez siebie postaci.
- 4) Jury ocenia wypowiedzi i wybiera zwycięzcę.

- Ewaluacja:** 1) Szkolna wystawa „Sylwetki sławnych tarnogórzan”,
2) Spotkanie ze sławnym tarnogórzaninem.

Literatura:

- 1) K. Brożek, Bronisław Hager, [w:] Encyklopedia powstań śląskich, Opole 1982.
- 2) B. Babirecka, Józef Piernikarczyk, Aneks do Księgi Pamiątkowej Górnego Śląska, Tarnowskie Góry 1995
- 3) Maria Pańczyk, *Montes Tarnoviciensis*, nr 3 z 9 września 2000.
- 4) Jakub Gruzelko, *Montes Tarnoviciensis*, nr 12 z 5 września 2003.
- 5) Zofia Krzykowska. *Werner Lubos*, [...] Historia Tarnowskich Gór, pod red. J. Drabiny, Tarnowskie Góry 2000, s. 635.

Załącznik nr 1

Woltersdorf Hans – ur. w 1875 roku w Tarnowskich Górach, sędzia górniczy, twórca centrum ratownictwa górniczego w Bytomiu.

Braunmühl Hans – ur. w 1900 roku w Tarnowskich Górach, wynalazca magnetycznego rysowania obrazów

Schołz Erich – ur. w 1911 w Tarnowskich Górach, pisarz i architekt

Podaję za H. Sporoń, *Z rodzinnych stron i emigracji*, Tarnowskie Góry 1999, s. 75.

Załącznik nr 2

Maria Pańczyk – Poździej urodziła się w 1942 roku w Tarnowskich Górach. Maturę zdała w Liceum Pedagogicznym. Ukończyła studia polonistyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu oraz Podyplomowe Studium Dziennikarskie przy Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W latach 1963-71 uczyła w szkołach podstawowych w Tworogu, Krupskim Młynie i Tarnowskich Górach. W 1971 roku po konkursie na reporterów radiowych podjęła pracę w Rozgłośni Polskiego Radia w Katowicach. Od 1981 roku zajmuje się publicystyką. W radiu pracuje 30 lat. Największą zasługą Pani Pańczyk jest nobilitacja gwary śląskiej.

Jan Miodek – urodził się w 1946 roku w Tarnowskich Górach, językoznawca, polonista, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego. Prace badawcze prowadził z zakresu stylistyki i kultury języka. Popularyzator kultury języka w teorii i w praktyce. Autor „Ojczyzny polszczyzny”, „O języku do kamery”. Wielki miłośnik piłki nożnej.

Werner Lubos – urodził się w 1941 roku, tarnogórzanin, absolwent krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Jest profesorem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, w Instytucie Plastyki. Interesuje się wieloma dziedzinami sztuki: rzeźbą, polichromią, scenografią. Istotą jego artystycznych

dociekań pozostaje malarstwo i witrażownictwo. Prowadzi autorską Galerię „Pod – Nad”, gdzie organizuje wystawy, spektakle teatralne, koncerty.

Bronisław Hager – urodził się w 1890 roku w Miłosławiu w rodzinie znanej z wielkiego patriotyzmu. Z wykształcenia lekarz, pełnił funkcję komisarza plebiscytowego na powiat zabrzański podczas plebiscytu 1921 roku. Po podziale Górnego Śląska w 1922 roku przybył do Tarnowskich Gór. Wkrótce został lekarzem powiatowym. Pełnił również funkcję wiceburmistrza Tarnowskich Gór, prezesa Związku Obrony Kresów Zachodnich. Był również posłem na Sejm Śląski. Brał udział w kampanii wrześniowej. Wojnę spędził poza krajem. Powrócił w 1946 roku. Jako lekarz pracował w Tarnowskich Górach do emerytury w 1967 roku. Zmarł 30 czerwca 1969 roku w Tarnowskich Górach. Pochowany został w Zabrze.

Autor: Mgr Małgorzata Kucia-Kancierz – polonistka i logopeda, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Szkole Podstawowej nr 15 w Tarnowskich Górach. Autorka programu dla klas IV-VI szkoły podstawowej „Edukacja regionalna – Ziemia Tarnogórska”, publikowała w „Zeszytach Tarnogórskich” i kwartalniku „Język Polski w Szkole IV-VI”, egzaminator OKE w Jaworznie, staż pracy: 15 lat.

Temat: Gwara śląska.

1. Cel ogólny: docenienie roli języka regionu jako elementu jego dziedzictwa kulturowego.

2. Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń

- zna pojęcie *język ogólnopolski*;
- zna różnicę między gwarą a dialektem.

b) Umiejętności

Uczeń potrafi

- rozpoznać tekst gwarowy;
- dostrzec zasadnicze różnice między gwarą śląską a językiem ogólnopolskim;
- zauważyć wpływy innych języków w procesie kształtowania się gwary śląskiej i wyjaśnić przyczyny tych zjawisk;
- objaśnić znaczenie słów, wyrażeń i zwrotów gwarowych, posługując się słownikiem gwary śląskiej;
- przełożyć tekst gwarowy na język ogólnopolski.

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń

- uznaje gwarać za pełnoprawną odmianę języka mówionego w sytuacjach nieoficjalnych;
- widzi konieczność pielęgnowania gwary;
- docenia piękno, bogactwo i wartość gwary.

3. Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody i formy

- wykład;
- samodzielna zespołowa praca z tekstem i ze słownikami.

b) Środki dydaktyczne

- fragment nagrania na płycie CD dołączony do książki M. Pańczyk - *Pozdziej, Po naszymu*, czyli po śląsku, Chorzów 2002;
- fragment tekstu z książki M. Lelonek, *Klachula Cila*, Chorzów 2000;
- fragmenty tekstów z książki M. Szoltyśka, *Ślązoki nie gęsi*, Rybnik 2002;
- słowniki gwary śląskiej (np. B. Cząstka - Szymon, J. Ludwig, H. Synowiec, *Mały słownik gwary Górnego Śląska*, Katowice 2000; M. Szoltysek, *Ilustrowany słownik gwary śląskiej*, Rybnik 1999);
- *Śląskie beranie, czyli humor Górnego Śląska*, oprac. D. Simonides, Katowice 1991.

c) Tok lekcji

- wysłuchanie fragmentu monologu wygłoszonego w gwarze śląskiej – rozpoznanie przez uczniów tekstu gwarowego, informacja nauczyciela o odbywających się co roku konkursach „Po naszymu, czyli po śląsku”;
- wprowadzenie tematu : *Gwara śląska*
- wykład nauczyciela dotyczący terminów *język ogólnopolski, gwara, dialekt*, kształtowania się gwary śląskiej, jej najważniejszych cech i znaczenia, np.

Przez długi czas gwara śląska, podobnie jak inne gwary, traktowana była „po macoszemu”.

Za jedyną uprawnioną odmianę języka uznawano tzw. język ogólnopolski.

Polszczyzna ogólna to, względnie jednolity na całym obszarze Polski, język środowisk inteligentkich, język piśmiennictwa, czyli twórczości literackiej, dzieł naukowych, publicystyki, prasy, wreszcie język państwowy, bo w tej odmianie sformułowane są obowiązujące w naszym kraju prawa, tej odmiany używa władza i administracja państwowa¹.

Gwara natomiast to odmiana języka mówionego, którą posługują się mieszkańcy niewielkiego terytorium (przeważnie kilku lub kilkunastu wsi) danego regionu. Zespół kilku lub kilkunastu gwar występujących w danym regionie nazywamy dialektem.

¹ por. D. Butler, H. Kurkowska, H. Sałkiewicz, *Kultura języka polskiego*, Warszawa 1973, s.47.

Autorzy „Małego słownika gwary Górnego Śląska” śląszczyznę uznają właśnie za dialekt, w skład którego wchodzi trzy zespoły gwarowe: południowy (Cieszyńskie), środkowy (okolice Gliwic, Katowic, Bytomia, Tarnowskich Gór) i północny (Opolszczyzna, Kluczborskie, Lublinieckie)². Mimo to potocznie przyjęło się używać terminu „gwara śląska” zamiast „dialekt śląski”.

Różnice między językiem ogólnopolskim a gwarą śląską najłatwiej zaobserwować w wymowie i słownictwie.

Gwara śląska przechowała wiele archaizmów leksykalnych (np. warzyć – gotować, wieczera – kolacja). Było to spowodowane „zarówno peryferyjnym położeniem tej dzielnicy w stosunku do pozostałych ziem polskich (dialekty peryferyjne wszędzie są archaiczne w stosunku do bardziej dynamicznego centrum), jak i długowickową izolacją polityczną, która wprawdzie nie zerwała więzów językowych z Macierzą, ale wpłynęła na częściowe odcięcie od głównego nurtu rozwojowego polszczyzny.”³ Wpływ na zasób słownikowy gwary śląskiej miało również dziedzictwo morawsko – słowackie, czeskie i niemieckie. Ponieważ Górny Śląsk leżał na obszarze pogranicza, często zmieniały się tam wpływy polityczne, osiedlali się ludzie z innych terenów, przynosząc swój język, swoją kulturę. Zwłaszcza okres germanizacji przyniósł wiele zapożyczeń z języka niemieckiego, dostosowanych jednak do rodzimych systemów fleksyjnych i słowotwórczych (np. gruba – kopalnia, luftować – wietrzyć).

Archaiczność śląszczyzny widoczna jest także w jej warstwie fonetycznej (np. występowanie samogłosek pochyłonych: ‘a jako o - roz, wybroł, ‘e jako y – świecił, zbiytało).⁴

Profesor Jan Miodek nazwał mowę Ślązaków „perłą w koronie”, staropolszczyzną w stanie czystym, językiem Rejów i Kochanowskich⁵, a ostatnie dziesięciolecie przyniosło ogromne dowartościowanie gwary śląskiej jako cennego elementu regionalnego dziedzictwa kulturowego.

- *W trakcie trwania wykładu uczniowie sporządzają samodzielną notatkę do zeszytu. Jeden z uczniów odczytuje swoją notatkę, pozostali uzupełniają ją lub korygują.*
- *Klasa dzieli się na 4-5-osobowe zespoły. Każdy zespół otrzymuje powielony fragment tekstu z książki M. Lelonek „Kluchula Cila” i słownik gwary śląskiej. Zadaniem grupy jest przełożenie tekstu gwarowego na język ogólnopolski przy pomocy słowników. Po upływie wyznaczonego czasu (15-20 minut) wybrany zespół prezentuje swoje tłumaczenie, pozostałe grupy porównują je ze swoimi przekładami, ewentualnie odczytują własne wersje tekstu.*
- *Każda grupa dostaje inny fragment tekstu pochodzącego z książki M. Szoltyśka „Ślązoki nie gęsi”. Zamieszczone tam utwory to literacka zabawa – autor dokonał dość dowolnego przekładu wybranych pozycji należących do klasyki literatury na gwarę śląską. Uczniowie*

² por. B. Cząstka – Szymon, J. Ludwig, H. Synowiec, Mały słownik gwary Górnego Śląska, Katowice 2000, s. XVIII

³ H. Borek, Rodzimość i archaiczność narzecza śląskiego ... [w:] Folklor Górnego Śląska, pod red. D. Simonides, Katowice 1989, s. 625

⁴ por. jw., s. 628

powinni rozpoznać oryginalny utwór i wyznaczyć jedną osobę z grupy do głośnego odczytania jego gwarowej wersji. Odgadnięcie tytułu oryginału może być też zagadką dla pozostałych zespołów.

d) Ewaluacja

Formą ewaluacji może być konkurs gwary śląskiej. Uczniowie mogą przygotować własne teksty gwarowe (jeżeli potrafią) lub posłużyć się coraz liczniejszymi publikacjami. Atrakcyjne z pewnością będą śląskie kawały zebrane i opracowane przez D. Simonides w książce „Śląskie beranie, czyli humor Górnego Śląska”. Przygotowując uczniów do takiego konkursu, nauczyciel powinien zadbać, by uczniowie mieli jak najwięcej kontaktu z właściwą gwarą, tzn. językiem mówionym. Powinien umieć skorygować wymowę i akcent. Jeśli sam nie zna gwary w wystarczającym stopniu, wskazane byłoby, żeby zapewnił pomoc „konsultanta”. Bardzo ważne jest bowiem, by występy uczniów nie zamieniły specyficznego uroku języka Górnoszlązaków w karykaturę.

ZAŁĄCZNIKI

*M. Leleńek, Klachula Cila, Chorzów 2000, s. 76.

„W downy kuchi (fragment)

Wiele razy coś robia w moji kuchi, tela razy sklinom na ciasnota. Kaj kto to widziol, zeby pobudowac kuchnie niczym chlywiczki na jedna koza. No bo dwa na dwa metry niy idzie przeca zmianowac porzondnom kuchniom. Jak my sie przikludzili do tego familokowego miyszkanio dwadziyscia rokow tymu, trza nom bolo wyciepac stary bifyj, stol i wygodne stolki. Za pierona niy chcialy wlyzc na tako malo powiyrzchnia. Musieli my kupic szranczki na wiyszanie, maluški stolik, zesle bez loparcio i mynszo lodowka. Na wiele i tak sie to niy zdalo, bo co chwila przy warzyniu lobijom se boki.

Jak se spomna te downiysze kuchnie, to zol mi serce scisko. Kuchyn bola wtedy nojwiekszo w colkim miyszkaniu. W nij przeca familjo przebywala nojwiecyj czasu. Tu sie warzylo, jadlo, mylo, kompało, szkubalo piyrze, fajrowalo. W kuchni dziecka robiły zadanie, a jak kto chciol, mog se tyz i podrzymac, bo wdycki stola tam lezanka.

Nojwazniyszom rzeczom w kuchni bol piec kachlowy z blachom do warzynio i piekarokiy do pieczynio. Te piece byly wiele i piykne. Niekiere mialy ku ozdobie mesingowy posek na wiyszce i takoz rulka na wiyszanie kielni i szmot do lobciranio szkorup. Piec niy smiol byc nigdy lobkidany. To by bola gańba dlo gospodyni. (...)”

⁵ por. J. Miodek, Święto całego regionu śląskiego... [w:] M. Pańczyk – Pozdziej, Po naszymu, czyli po śląsku,

**** M. Szołtysek, Ślązoki nie gęsi, Rybnik 2002.**

*„A toć, że wam o koniu zaśpiwom drzewianym,
Przez tak szprytnych wojoków greckich zmajszrowanym.
Niy inkszy, yno Odys to wykombinował,
Kery se prz robocie każdyj rada dowoł.
W koniu tym Greki plac na wojoków zrobili,
Kaj się ze swoim herszym Odysym schronyli.
Pod Troję go pociepli i się spakowali,
Że niby citają te wojny – udowali.
Na statki Greki wleźli, kotwica dźwignyli
I ku swyjm ojcowiznie niyby popłynyli.”*

(s. 6)

„We Rzymie zaczęło się wielge prześladowanie chrześcijon. Rzymiony chcialy, coby chrześcijony pocieply wiara we prawdziwego Ponboczka. Pierońsko zawziynte pogany polyli niywinnych boroków, wyszali ich na krzyżu abo ciepali dzikij gadzinie na zeżarcie. A gynał wtedy był we Rzymie swiynty apostoł Pioter. Chrzcił on, rzykoł z niymi i kozania prawioł. Bo przeca mało kto poradziło tak piyknie o Ponboczku łosprowiać.”

(s. 12)

- „Polskie i krzyżockie wojoki trefityły się kole wsie Grunwald. Każdy w innym końcu wsie rychtowoł się do bitwy. Król Jagiełło z polskimi wojokami na Mszo poszli i o zwyciynstwo rzykali. Jak się Poloki rychtowali i praje się już mieli prać, łoroz keryś ryknął:*
- e) *Dejcie się pozor! Wejżycie yno tam ku lasowi! Jakeś dwa krzyżockie wojoki ku nom rajtują!*
- f) *Dej Panie Boże, co by sprawiedliwy pokój wiyżli! – padło król Jagiełło. A wszyscy zaglądali, jak we słońcu błyszczaly ich piykne żelazne zbroje.”*

(s. 18)

*„Wiysz co ci powiym?
Szanuj se zdrowie!
Dej pozor na nie!
Dyć chorowanie*

*To nic dobrego
 Ani piyknego.
 Ale dopiyo,
 Jak legniesz w wyro,
 Jak niymoc łapniesz,
 Wtedy się kapniesz,
 Na samym sobie
 Jak wonio zdrowie!"*

(s. 21)

*„Ptok ptokowi godo: - Niy becz! Skończ już ślimentanie!
 Dyc mosz luksusowe we klotce miyszkanie!
 - Dło cia fajnie, boś stary i w klotce zrodzony!
 Jo pamiyntom na co my ptoki krzیدla momy!"*

(s. 25)

„Stary rybok kapnął się, że linka polekušku szarpło, potym mocnij... Można ryba zeżyro przynynta – padot se stary. Zer, rybo, zer! Wjrzij, jako mosz świyżutko rybka na hoczyku. Niy dziubej ją yno tak polekušku, yno ją do porządku zeżer cołko ze hoczykiym. Ponboczku pomogej! Ale ryba niy wziyna i stary rybok niy czuł naszpanowanyj linki. Za chwila jednak już zaczął brać przynynta i habsla ją z cołkim haczykiym. Wziyna!"

(s. 34)

*„Paulek i Gustlik razem se miyszkali.
 Swady niy mieli uni się niy prali,
 Bo Gustlik to chpo pieronym spokojny.
 Niy cis się nigdy ku swadzie, do wojny.
 Dycki gazeta czytoł lub groł w szkata
 Bądź se legnął, jak to na stare lata.
 W syj izbie na wiyrchu był wniebowziynty,
 Jak miol co lubiol, czyli spokój świynty. " (s. 37)*

Autor: mgr Beata Kiszcz, Adiunkt Muzeum w Tarnowskich Górach.

Temat 17: Strój ludowy regionu tarnogórskiego

1) **Cel ogólny:** Zaznajomienie z dziedzictwem kulturowym regionu, poznanie ludowego ubioru regionalnego.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- orientuje się w zróżnicowaniu strojów w zależności od regionu śląska,
- wie, jaki strój ludowy noszono na terenie ziemi tarnogórskiej oraz jaką nazwą się go określa,
- potrafi określić, na jakim terenie występował strój rozbarski.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- umie nazwać poszczególne elementy stroju ludowego kobiecego i męskiego,
- potrafi określić ich funkcje,
- umie rozróżnić ludowy strój mężatki i panny,

a) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- ma świadomość roli stroju jako ważnego czynnika świadczącego o społeczno-kulturowej tożsamości,
- kultywuje tradycję zachowania ludowego stroju regionalnego.

3) **Procedury osiągnięcia celów:**

a) Metody: pogadanka, pokaz, formy: praca w grupie.

b) Środki dydaktyczne: stroje, foliogramy.

c) Tok zajęć:

1. Organizacja zajęć:

- Młodzież siada na krzesłach w sali renesansowej tarnogórskiego muzeum (ze względu na dużą powierzchnię tego pomieszczenia), w której przygotowano dwa manekiny ubrane w odświętne stroje rozbarskie, rzutnik na foliogramy oraz poszczególne części stroju, które będą prezentowane w trakcie zajęć.
- Przywitanie

2. Wprowadzenie do tematu – omówienie pojęcia „strój ludowy”.

3. Kształtowanie się śląskiego stroju ludowego .

3. Wyodrębnienie głównych odmian ludowego stroju na Górnym Śląsku oraz ich prezentacja

na foliogramach.

- strój rozbarski (zwany także bytomskim bądź górszan),
- strój cieszyński,
- strój pszczyński,
- strój raciborski.

4. Określenie granic występowania stroju rozbarskiego.

Wschodnia granica rzeka Brynica i Przemsza,

Północna - Mała Panew,

Południowa - linia wytyczona między Mysłowicami Mikołowem i Pszczyną,

Zachodnia - zaczęła się z zasięgiem występowania stroju raciborskiego, czyli sięgając do ziemi raciborskiej

5. Różnica między strojem odświętnym panny oraz mężatki – prezentacja poszczególnych części ubioru z ich opisem – materiał, krój, kolor oraz uwzględnienie regionalnego nazewnictwa.

(patrz załącznik 1)

6. Prezentacja odświętnego męskiego stroju ludowego występującego na terenie ziemi tarnogórskiej (patrz załącznik nr 2)

7. Omówienie stroju nowożeńców oraz drużbów weselnych (załącznik nr 3)

8. Prezentacja odzieży codziennej – chłopskiej w oparciu o zbiory własne Muzeum w Tarnowskich Górach

9. Pokaz foliogramów, które są reprodukcjami fotografii z pocz. XX w. oraz okresu międzywojennego ukazujących

- kobietę w rozbarskim stroju ludowym z rocznym dzieckiem
- kobietę w stroju rozbarskim z dwójką dzieci
- mężczyznę w stroju ludowym z fajką
- mężczyznę w stroju ludowym na koniu
- starszą kobietę w stroju chłopskim (prawdopodobnie babcię) w otoczeniu młodych dziewcząt w stroju pańskim

(patrz załącznik 4)

Ewaluacja: - W celu utrwalenia materiału przeprowadzenie konkursu dotyczącego omawianego materiału

Uczniowie otrzymują kartki, na których pojawia się nazwa regionalna stroju. Mają za zadanie powiedzieć co to jest za część stroju, np.:

„bizoki”, „załonik”, „buda”, „purpurka” itd.

Literatura:

1. B. Bazieli: Śląskie stroje ludowe, Katowice 1988
2. I. Białas, K. Kaczko, M. Lipa-Kuczyńska: Z życia ludu śląskiego XIX –XX w.,

Bytom 1992

3. Maria Michalczyk: Kiecki, gunie, modrzyńce... Stroje ludowe na Górnym Śląsku, Katowice 2001
4. M. Lipa-Kuczyńska: Strój regionu tarnogórskiego w dwudziestolecu międzywojennym. W: Zeszyty tarnogórskie nr 9, Tarnowskie Góry 1988
5. M. Bytnar-Suboczowa: Główne elementy kultury ludowej na Śląsku W: Prace i materiały etnograficzne, t. XXIII, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław 1963 r.

Załącznik nr 1

Różnica między strojem odświętnym panny oraz mężatki – prezentacja poszczególnych części ubioru z ich opisem – materiał, krój, kolor oraz uwzględnienie regionalnego nazewnictwa - strój mężatki widoczny na manekinie

Odświętny strój panny:

- **galanda** – szeroki wieniec ze sztucznych kwiatów, owoców, błyskotek, kolorowego papieru, używana m. in. w stroju drubny
- **kabotek** – biała bluzka, z rękawami do łokcia, zdobiony koronką przy szyi i rękawach
- **kiecka** – (suknia) zasadnicza część odzieży kobiecej wkładana przez głowę, składająca się z dwu zszytych ze sobą części – stanika i spódnicy. Stanik zapinany z przodu, ma dość głęboki dekol. Spódnice sztyto zawsze kilku szerokości tkaniny jedwabnej, wełnianej lub sukiennej.
- **wierzeń** – stanik bez rękawów, uszyty z czerwonego, granatowego lub czarnego sukna, na podszewce. Przód obszyty kolorowymi sznurkami, zapinany na guziczki. Dekolt okrągły, obszyty szeroką wzorzystą, żakardową wstążką.

Odświętny strój mężatki:

- **purpurka** – chustka z kretonowej tkaniny o czerwonym, purpurowym tle z bordiurą drukowaną w motywy róż, drobnych kwiatków i liści
- lub
- „**buda**” – czepiec uszyty z płócienną piki i koronkowej krezy
- **jakla** – wierzchnie odzienie kobiece w formie luźnej, rozszerzonej bluzy sięgającej bioder, z długimi rękawami zwężającymi się ku dołowi, sztyta z różnych gatunków tkanin produkcji fabrycznej: jedwabiu, adamaszku, rypsu, aksamitu, piki, flaneli, kretonu – w stroju odświętnym koloru czarnego.
- **kiecka** – patrz j.w. – różnicę stanowił kolor sukni, u mężatek zwykle była w ciemniejszych odcieniach tj. granatowy, ciemnozielony, bordowy, brązowy, czarny

Dodatkowo zarówno młode dziewczęta, jak i mężatki zakładały:

- czerwone koralce (oryginalne) bądź sztuczne
- fartuchy różnego typu (np.: jedwabne, z białego płótna, woalu, , szyfonu)
- chusty naramienne - w zimie grube, wełniane, w lecie cienkie kaszmirowe

- na nogi wkładano sznurowane trzewiki

załącznik nr 4

kobieta w stroju rozbarskim z dwójką dzieci (lata 20-te XX w.)

starsza kobieta (prawdopodobnie babcia) z wnuczkami (?)

kobieta w stroju rozbarskim z dzieckiem (lata 20-te XX w.)

mężczyzna w stroju ludowym z fajką (okres międzywojenny)

mężczyzna w stroju ludowym na koniu (okres międzywojenny)

para nowożeńców (zdjęcie przedstawia kobietę, która po raz kolejny wstąpiła w związek małżeński (wdowa?) (okres międzywojenny)

Załącznik nr 2

Omówienie odświętnego męskiego stroju ludowego występującego na terenie ziemi tarnogórskiej – w oparciu o manekin, na którym widoczne są poszczególne części.

- **kania** – filcowy kapelusz ze szerokim rondem
lub w zimie – **tchórzówka** – aksamitna albo sukienka czapka z krótkim frędzlem na środku i z szerokim otokiem wykonanym z futra tchórza
- **biała koszula** – z мережковym, wywijanym kołnierzykiem
- **jedwabka** – jedwabna, kolorowa chustka, wiązana pod kołnierzykiem koszuli
- **bruciek (brzuślek)** – męska sukienka kamizelka, z kieszeniami, ozdobiona metalowymi guziczkami i kolorowymi wełnianymi lub bawełnianymi sznurkami
- **kamizela (kamuzola)** - wierzchnie okrycie męskie z rękawami i kieszeniami, sięgające poniżej bioder, ze stojącym kołnierzem, w pasie lekko wcięte. Kamizele szyte z granatowego sukna na podszewce, krawędzie obszywane czerwonym sukrem
- **jelenioki** – męskie spodnie do kolan z irchowej skóry jeleniej zafarbowanej na żółto noszone przez zamożnych gospodarzy
lub
- **bizoki** – długie, czarne spodnie, wełniane spodnie z czerwoną wełnianą wypustką na zewnętrznych szwach nogawek
- **kropy** – wysokie buty skórzane z cholewami, marszczone w harmonijkę na wysokości kostek
lub
- czarne półbuty

Załącznik nr 3

Omówienie stroju nowożeńców:

panna młoda:

- na głowie szeroki „**wionek z klapami**”{ klapy – ozdobna część wianka mirtowego, wykonana z kilku warstw złożonych kolorowych, wzorzystych wstążek
- czarna jakła
- jedwabna lub pluszowa czarna kiecka
- „Chiński” fartuch – z chińskiego jedwabiu cienkiego lub grubszego o splocie adamaszku z dodatkowymi kolorowymi bukietami kwiatów
- zielona kokardka o długich końcach przypięta pod szyją do jakli
- na szyi były zawieszane żółte korale
- na ramionach – chusta turecka –(z miękkiej wełny lub wełniano-bawełniana czy wełniano-jedwabna w duże, jednostronnie, czytelne motywy arabesk, czyli tzw. wzory tureckie.)

pan młody:

jeżeli nowożeńiec pochodził z rodziny chłopskiej, ubrany był w odświętny strój śląskich gospodarzy (patrz opis wyżej) natomiast jeżeli pochodził z rodziny robotniczej wówczas jego odzienie stanowiło:

- biała koszula
- kamizelka
- „zalonik” – wierzchnie odzienie męskie, z rękawami, z czarnej tkaniny, służył jako odświętne odzienie mężczyznom pracującym poza rolnictwem (przede wszystkim zakładane podczas ślubu)
- spodnie czarne, wełniane
- kapelusz
- czarne półbuty
- atrybutem pana młodego był mirtowy bukiet, przewiązany zieloną kokardką o długich końcach, przypięty do wierzchniego odzienia

strój drużbów:

- opis stroju drużby – odświętny strój panny, na głowie gałanda
- opis stroju drużby – odświętny strój męski z dodatkowym atrybutem, jakim była różdżka przypięta do kamzoli

Autor: Mgr Beata Gawęł, zatrudniona w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krupskim Młynie.

Temat 17: Dawny śląski strój.

1) Cel ogólny: Zaznajomienie ucznia z własnym regionem i jego dziedzictwem kulturowym. Wskazanie na wartość stroju ludowego jako czynnika świadczącego o społeczno-kulturowej tożsamości oraz więzi ze środowiskiem i regionem.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna rodzaje strojów w zależności od regionu Śląska.
- wie, jaki strój ludowy był noszony na terenie ziemi tarnogórskiej;
- wie jakie rodzaje strojów noszono w poszczególnych regionach Śląska.

b) Umiejętności:

Uczeń

- potrafi rozróżnić wersje stroju kobiecego (codzienny, odświętny, mężatki i panny);
- umie nazwać poszczególne części strojów ludowych;
- umie wymienić czynniki wpływające na żywotność kobiecego stroju;
- potrafi dokonać porównania stroju rozbarskiego z pszczyńskim, oraz strojów miejskich i chłopskich.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń

- ma świadomość roli stroju jako ważnego czynnika świadczącego o społeczno-kulturowej tożsamości;
- kultywuje tradycje zachowania strojów ludowych;
- potrafi promować wartość ludowego stroju podczas różnych uroczystości;
- ma świadomość bogactwa i piękna stroju ludowego oraz dostrzega potrzebę ochrony ocalałych strojów.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody: pogadanka, rozmowa kierowana, pokaz, formy: praca grupowa

b) Środki dydaktyczne: stroje, albumy, fotografie.

c) Tok zajęć:

Organizacja zajęć:

W sali lekcyjnej, w której będą odbywać się zajęcia, przygotowujemy ekspozycję śląskich strojów, albumy oraz inne potrzebne pomoce naukowe. Na zajęcia będzie zaproszony gość – może być to przedstawicielka organizacji społecznej Koła Gospodyń Wiejskich w tradycyjnym śląskim stroju (Koła tego typu funkcjonują m.in. w Świerkłańcu, Nowym Chechle, Miasteczku, Żyglinie, Tapkowicach), pracownik Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej lub Muzeum w Tarnowskich Górach.

a) Przywitanie gościa oraz przybyłych uczniów.

b) Wprowadzenie do tematu – krótkie omówienie pojęcia „ludowy strój”, przybliżenie odmian stroju śląskiego w zależności od regionu (rozbarski, pszczyński, raciborski i cieszyński).

c) Wykład gościa –

- omówienie tradycji śląskiego stroju,
- prezentacja poszczególnych części ubioru i ich opis,
- przedstawienie różnicy między strojem codziennym a odświętnym, ubiorem mężatki a panny oraz strojem miejskim i chłopskim;
- porównanie stroju rozbarskiego i pszczyńskiego;
- dyskusja na temat czynników wpływających na żywotność kobiecego stroju ludowego (zwrócenie szczególnej uwagi na dumę z posiadania stroju śląskiego, jego kosztowność i związaną z tym manifestację pozycji majątkowej, identyfikację narodową i zachętę do noszenia strojów śląskich płynącą ze strony Kościoła).

d) Pytania kierowane do gościa – uczniowie mają możliwość zdobycia oraz pogłębienia informacji w kwestiach, które są dla nich szczególnie ciekawe.

Ewaluacja.

Wiedząc jak wygląda strój śląski, uczniowie mają poszukać w swoich domach elementów stroju ludowego w celu sporządzenia wystawy.

Bibliografia:

1. Jan Nowak: Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry. 1927
2. Jan Drabina: Historia Tarnowskich Gór. Tarnowskie Góry 2000
3. Joachim Bahlcke: Śląsk i Ślązacy. Wydawnictwo Naukowe Scholar. Warszawa 2001
4. www.muzeumslaskie.art.pl: Kiecki, gunie, modrzyńce. Stroje ludowe na Górnym Śląsku.

Autor: Izabela Mirola – Janik, zatrudniona w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krupskim Młynie

Temat 18: W tradycyjnym śląskim domu.

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie młodzieży z kulturą ludową rejonu tarnogórskiego na podstawie tradycyjnego śląskiego domu.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna różne rodzaje zabudowy
- potrafi określić rolę kuchni w śląskim domu

c) Umiejętności:

Uczeń:

- potrafi znaleźć elementy śląskiej tradycji w swoim otoczeniu,
- potrafi zredagować przepis na śląską potrawę.

d) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- zachęca do gromadzenia i przechowywania przedmiotów związanych ze śląską kuchnią

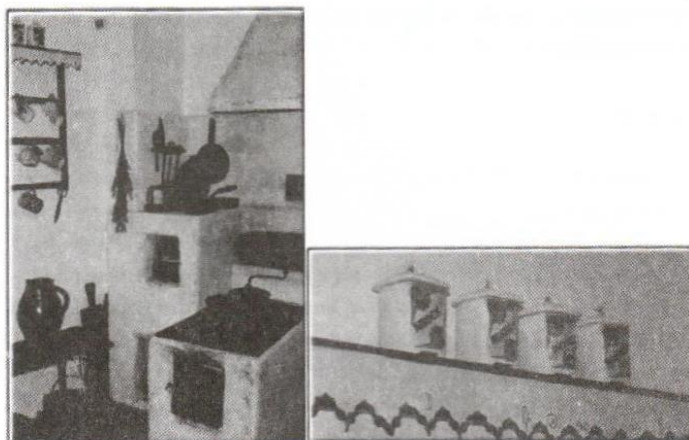
3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody: pogadanka, wystawa zbiorów przyniesionych przez uczniów, dyskusja, prezentacja wiadomości przygotowanych wcześniej przez ucznia, formy: praca w grupie

b) Środki dydaktyczne: zdjęcia, kserokopie, plansze, przedmioty użytkowe

c) Tok zajęć:

1. Przywitanie, omówienie celu zajęć oraz rozdanie materiałów młodzieży (kserokopie zdjęć domostw, planów domów, planów pomieszczeń oraz typowych śląskich przyrządów).
2. Przedstawienie różnych rodzajów zabudowy, z wykorzystaniem przyniesionych materiałów. Omówienie charakterystycznych cech budownictwa z okresu lat 20-tych i 30-tych XX wieku.
3. Omówienie charakterystycznych dla śląskiego krajobrazu „familoków” i domów jednorodzinnych – ich roli w ówczesnym społeczeństwie, przedstawienie na fotografiach tych budynków, które zachowały się do dnia dzisiejszego.
4. Przedstawienie na planszy planu pomieszczeń w tradycyjnym śląskim domu. Rozmowa na temat zmian jakie zaszły w przeciągu kilkudziesięciu lat w sposobie rozmieszczania pomieszczeń, ich roli wówczas i dziś.
5. Prezentacja roli kuchni w tradycyjnym śląskim domu. Omówienie rodzaju mebli, ich kolorystyki, sprzętów znajdujących się w kuchni, wielkości tego pomieszczenia oraz roli, jaką odgrywała w codziennym życiu. Zaprezentowanie przykładowych „ząbków”, płóciennych makatek oraz firan zdobiących śląskie kuchnie. Przedstawienie fotografii, prezentujących wnętrza kuchenne z lat 80-tych XIXw., znajdujących się w tarnogórskim Muzeum. Na przykład:

Zachęcenie do poszukiwań śląskich przedmiotów użytkowych w obrębie własnego domu oraz w najbliższej okolicy. Dyskusja na temat roli bytomskiego „Targu staroci” w kultywowaniu gromadzenia rzeczy po przodkach.

6. Wyodrębnienie tradycyjnych mebli znajdujących się w śląskim domu, na przykładzie fotografii fragmentu izby paradowej, wyposażonej w komplet mebli fornirowanych i politurowanych, typowych dla początku XXw. Przedstawienie na fotografiach innych przykładów takich sprzętów. Rozmowa na temat tradycji przechowywania pamiątek po przodkach w takiej postaci. Przykładowe zdjęcie:

7. Śląskie potrawy regionalne – burza mózgów, zebranie pomysłów i zapisanie ich na tablicy. Porównanie naszej kuchni z innymi regionami.

Ewaluacja - aby utrwalić przedstawiony materiał można:

- zorganizować wycieczkę do tarnogórskiego Muzeum i tam przeprowadzić lekcję przypominającą przedstawione zagadnienia,
 - zorganizować konkurs dotyczący omawianego tematu, sprawdzający wiedzę ucznia.
- Przykładowe pytania:
- * Opisz najczęściej spotykany typ zabudowy na wsi tarnogórskiej w latach 20-tych i 30-tych XXw.
 - * Które z małżonków, według zwyczaju obowiązującego na Górnym Śląsku, wносиło meble do wspólnego gospodarstwa?
 - * W której części domu zawieszano na ścianach płócienne makatki, przedstawiające sceny rodzajowe lub kompozycje roślinne?
 - * Co to są „ząbki” i gdzie je umieszczano?
 - * Które z pomieszczeń mieszkalnych było głównym tzn. tym, w którym toczyło się życie rodziny?
 - * Jaki kolor miał typowy kredens śląski

Literatura:

Historia Tarnowskich Gór, praca zbiorowa pod redakcją Jana Drabiny, Tarnowskie Góry 2000, Tarnowskie Góry -- zarys rozwoju powiatu, pod redakcją Henryka Rechowicza, Katowice 1969, Jan Nowak, Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry, Tarnowskie Góry 1927, Joachim Bahlcke, Śląsk i Ślązacy, Warszawa 2001

Autor: mgr Paweł Zaręba, historyk, nauczyciel mianowany, zatrudniony w Edukacyjnym Centrum Ubioru i Rzemiosła w Tarnowskich Górach, propagator historii regionalnej, staż pracy: 10 lat.

Temat: W tradycyjnym śląskim domu. W domu mojego starzika.

1) Cel ogólny: zapoznanie z wystrojem tradycyjnego śląskiego domu.

2) Cele szczegółowe :

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zna różne rodzaje zabudowy występujące na terenie Górnego Śląska;
- zna rozplanowanie pomieszczeń w śląskim domu;
- wie, jaką rolę pełni kuchnia w życiu codziennym wielopokoleniowej śląskiej rodziny;

- zna tradycyjnie umeblowane śląskie mieszkanie;
- zna śląskie potrawy regionalne.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- potrafi różnicować zabudowę mieszkalną na Górnym Śląsku;
- potrafi odszukać elementy śląskiej tradycji w swoim otoczeniu;
- wie jak, opisać ozdoby śląskiego wnętrza;
- umie zredagować przepis na śląską potrawę.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- odczuwa więzi ze swoją małą ojczyzną, jest dumny z dziedzictwa swoich przodków;
- jest zainteresowany przeszłością, stara się gromadzić i przechowywać przedmioty związane z funkcjonowaniem śląskiej rodziny

3. Procedury osiągnięcia celów

a) Metody i formy: praca z ikonografią, pogadanka z elementami wykładu, opis, pokaz, praca z rzutnikiem i foliogramami, praca z literaturą.

b) Środki dydaktyczne

- przedmioty codziennego użytku, ikonografia, (fotografie, plany domów śląskich), foliogramy
- literatura: „Dania i potrawy kuchni śląskiej”

c) Tok lekcji

- przywitanie w śląskim mieszkaniu – zapoznanie grupy z rozplanowaniem izb, spacer po umownie zaznaczonych (np. kredą na podłodze, tablicy itp.) izbach, zaznajomienie z meblami charakterystycznymi dla poszczególnych pomieszczeń,
- zaprezentowanie roli poszczególnych izb w życiu rodziny,
- uczniowie w miejscu umownie nazwanym „kuchnią” dokonują prezentacji przyniesionych zbiorów obejmujących przedmioty codziennego użytku, fotografie, widokówki itp.; wspólnie z prowadzącym zajęcia określają rolę kuchni w funkcjonowaniu śląskiej rodziny; pobyt w „kuchni” wiąże się z prezentacją śląskiej kuchni (przepisy książki kucharskiej, własne przepisy uczniów);
- w podsumowaniu prowadzący podkreśla żywotność śląskiej tradycji i wspólnie z grupą stara się odnaleźć elementy tradycyjnego wyposażenia we współczesnym śląskim mieszkaniu.

Ewaluacja

Konkurs na „najbardziej śląską” potrawę, „Którą z potraw śląskich zareklamowałbyś mieszkańcowi Unii Europejskiej ?”- ankieta

Autor: dr Joanna Stomska – historyk, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, egzaminator OKE w Jaworznie, autorka 20 publikacji z zakresu historii regionalnej, współautorka ścieżki edukacyjnej „Edukacja europejska”, realizowanej w CEEH w Tarnowskich Górach, staż pracy: 9 lat.

Temat 19: Tradycja mojej rodziny na tle tradycji regionalnej.

1) Cel ogólny: Zaznajomienie z tradycją śląskiej rodziny.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń:

- wie jakie są cechy śląskiej tradycji rodzinnej,
- potrafi wymienić formy spędzania wolnego czasu w swojej rodzinie (dawniej i dziś),
- potrafi wymienić zwyczaje i obrzędy zawodowe w swojej rodzinie,
- orientuje się w kulinarnych upodobaniach Ślązaków dawniej i dziś

b) Umiejętności

Uczeń:

- opisuje zwyczaje związane z uroczystościami rodzinnymi (imieniny, urodziny, roczek, chrzciny, komunია, wesele)
- opisuje zwyczaje i obrzędy zawodowe w swojej rodzinie,
- potrafi uporządkować zebrany materiał,
- umie korzystać z różnych źródeł wiedzy.

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- posiada świadomość roli tradycji w przekazywaniu wartości,
- odczuwa dumę z bogactwa rodzinnej i regionalnej tradycji,
- jest przekonany o potrzebie tolerancji wobec odmiennej tradycji rodzinnej,
- wyraża pogląd, że rodzina jest źródłem poczucia tożsamości,
- kultywuje śląskie tradycje rodzinne.

3) Procedury osiągania celów:

a) Metody i formy pracy: projekt, pogadanka.

b) Środki dydaktyczne: fotografie, albumy rodzinne, ankiety, literatura.

c) Tok lekcji.

Organizacja zajęć: Co najmniej miesiąc wcześniej przydzielić zadania uczniom:

Grupa I: przygotowuje wystawę zdjęć z rodzinnych uroczystości dawniej i w chwili obecnej opatrzoną komentarzem, wystawa może nosić tytuł „Obrzędy – uroczystą formą wprowadzenia w nowy etap życia”.

Grupa II: przygotowuje scenkę rodzajową na temat zwyczajów zawodowych i „domowych” na Górnym Śląsku.

Grupa III: opracowuje ankietę dotyczącą zainteresowań mieszkańców Górnego Śląska, form spędzania wolnego czasu. „Hobby nasze i rodziców – różnice i podobieństwa”.

Grupa IV: przygotowuje wypowiedź na temat tradycyjnych śląskich potraw.

Przebieg lekcji:

- 1) Czynności organizacyjno – porządkowe. Wprowadzenie do lekcji.
- 2) Liderzy grupy I oprowadzają po wystawie fotograficznej, zwracając uwagę na następujące uroczystości: urodziny, roczek, wesele, chrzciny, komunie.
- 3) Grupa II prezentuje scenkę rodzajową w gwarze dotyczącą wybranego obrzędu, zwyczaju.
- 4) Lider grupy III omawia wyniki ankiety „Hobby nasze i rodziców”.
- 5) Grupa IV odczytuje informacje dotyczące tradycyjnych potraw, tę część lekcji można połączyć z konsumpcją.
- 6) Pogadanka: „Czy w mojej rodzinie pielęgnuje się tradycję śląską?”
- 7) Podsumowanie, zwrócenie uwagi na typowe cechy śląskiej tradycji rodzinnej:
 - przywiązanie do tradycji, kultywowanie zwyczajów i obyczajów,
 - patriarchalne stosunki przy silnej pozycji kobiety,
 - miejsce dzieci w rodzinie,
 - śląski dowcip, biesiadowanie,
 - pracowitość, religijność,
 - powszechność muzykowania, śpiewania,
 - tradycje kulinarne naszych przodków a współczesne gusta młodzieży i ich źródła.
- 8) Ocena pracy uczniów.

Ewaluacja:

- 1) Opracowanie wystawy np. „Tradycyjna rodzina śląska na starej fotografii”.
- 2) Przygotowanie reklam potraw z kuchni śląskiej

Literatura:

- a) Górniczy stan w wierzeniach, obrzędach, humorze i pieśniach, oprac. D. Simonides, Katowice 1988.
- b) Śląskie beranie czyli humor Górnego Śląska, oprac. D. Simonides, Katowice 1991.
- c) M. Szołtysek, Elementarz śląski, Rybnik 2001.
- d) Tenże, Żywy Ślązak pocziwego, Rybnik 1999.

III SPECYFIKA PRZYRODNICZA I SPOŁECZNO

- EKONOMICZNA

Autor: mgr Jolanta Charaputa, geograf, nauczyciel dyplomowany, pracuje w Szkole Podstawowej nr 15 i w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach. Ukończyła Studia Podyplomowe w zakresie „Edukacji geograficznej w zreformowanej szkole” oraz Studia Podyplomowe „Przyroda w zreformowanej szkole”, staż pracy: 13 lat.

Temat 21: Środowisko geograficzno – przyrodnicze

Tarnowskich Gór

1) Cel ogólny: Poznanie środowiska przyrodniczego i środowiska geograficznego Tarnowskich Gór.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń:

- zna cechy klimatu Tarnowskich Gór
- wymienia najczęściej występujące skały, rzeki i wzniesienia
- rozróżnia duże, odmienne części w krajobrazie miasta,
- wskazuje zależność krajobrazu od budowy geologicznej,
- wyjaśnia rolę dolomitów kruszczośnych w rozwoju cywilizacyjnym miasta.

a) Umiejętności

Uczeń:

- wskazuje na mapie położenie ziemi tarnogórskiej,
- dokonuje szczegółowej charakterystyki położenia geograficznego miasta,
- wskazuje przykłady działalności człowieka w środowisku.
- ocenia pozytywne i negatywne zmiany zachodzące w środowisku w wyniku gospodarczej działalności człowieka,
- wskazuje konieczność ochrony przyrody i zachowania jej najcenniejszych wartości,

- ocenia wykorzystanie walorów przyrodniczych w rozwoju gospodarczym i turystycznym – krajoznawczym miasta.

b) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- ma poczucie odpowiedzialności za środowisko oraz podejmowanie słusznych decyzji dotyczących kierunków rozwoju gospodarczo- ekonomicznego w regionie.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody: burza mózgów, metaplan, obserwacja bezpośrednia.

b) Środki dydaktyczne: mapy: regionu, Tarnowskich Gór, foldery, zdjęcia.

Literatura: J. Drabina *Historia Tarnowskich Gór*, praca zbiorowa *Przyroda na Górnym Śląsku- Tarnowskie Góry*.

c) Tok lekcji:

- 1) Czynności organizacyjne.
- 2) Podanie tematu lekcji i celu zajęć.
- 3) Uczniowie określają i szczegółowo charakteryzują położenie geograficzne Tarnowskich Gór, wykorzystując mapę oraz literaturę dotyczącą tematu. Uczniowie wcześniej podzieleni na cztery zespoły, wykorzystując różne źródła informacji, przygotowali prezentację na temat:
 - Budowa geologiczna Tarnowskich Gór – surowce mineralne - grupa I.
 - Ukształtowanie powierzchni (formy naturalne, formy antropogeniczne) – grupa II.
 - Stosunki wodne (wody powierzchniowe, wody podziemne, sztolnie, kras kopalny) – grupa III.
 - Charakterystyka klimatu Tarnowskich Gór i okolic. Gleby – grupa IV.
- 4) Liderzy poszczególnych zespołów prezentują wyniki pracy, wykorzystując zdobyte lub samodzielnie wykonane załączniki (np. mapy, skały, zdjęcia, szkice) czas prezentacji każdej z grup: 6-7 minut.
- 5) Uczniowie wspólnie z nauczycielem oceniają pracę poszczególnych grup.
- 6) Dokonanie oceny pozytywnych i negatywnych zmian zachodzących w środowisku w wyniku gospodarczej działalności człowieka, z wykorzystaniem w tym celu metody metaplanu

Ewaluacja:

Wycieczka kolejką wąskotorową – obserwacja i dokumentacja efektów działalności człowieka (zdjęcia, rysunki, opisy).

Autor: mgr Hanna Miarka – ekonomista, nauczyciel mianowany w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, staż pracy: 16 lat.

Temat 22: Sytuacja społeczno-ekonomiczna regionu.

1) Cel ogólny: zapoznanie ucznia z sytuacją społeczno - ekonomiczną powiatu tarnogórskiego, ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy i problemu bezrobocia oraz kierunkami rozwoju gospodarczego regionu.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości

Uczeń:

- wie na czym polega problem bezrobocia w regionie,
- zna zagadnienia związane ze wzrostem i rozwojem gospodarczym,
- rozumie na czym polega aktywna polityka państwa na rynku pracy,
- zna mocne i słabe strony rozwoju powiatu tarnogórskiego.

b) Umiejętności

Uczeń:

- umie wyszukiwać i zbierać informacje związane z rozwojem gospodarczym regionu, bezrobociem i rynkiem pracy,
- potrafi korzystać z różnych dziedzin wiedzy,
- potrafi w atrakcyjny sposób zaprezentować zebrany materiał,
- potrafi analizować wybrane problemy makroekonomii, interpretować je oraz prawidłowo wyciągać wnioski.

c) Postawy, wartości i przekonania

Uczeń:

- rozumie znaczenie problemów gospodarczych regionu,
- ma świadomość znaczenia rozwoju gospodarczego regionu oraz zmniejszenia wielkości bezrobocia,
- ma poczucie odpowiedzialności za przyszłość i rozwój regionu, w którym mieszka.

3) Procedury osiągania celów:

- a) Metody i formy: metoda – wykład, dyskusja wielokrotna, projekt, forma – praca w grupach,
- b) Środki dydaktyczne: wydruki z Internetu, roczniki statystyczne, wywiady, arkusze brystolu, plansze,
- c) Tok lekcji:

kilka dni przed planowaną lekcją grupa chętnych uczniów przeprowadza wywiady, które są nagrywane na taśmę magnetofonową, z przedstawicielami Powiatowego

Urzędu Pracy, Wolnego Cechu Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców, Zrzeszenia Prywatnego Handlu oraz Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej.

Uczniowie zostają także zapoznani z tematem jednostki lekcyjnej oraz otrzymują zadania do przygotowania na lekcję.

Przydzielone zadania to: wydruki z Internetu dotyczące liczby bezrobotnych w Tarnowskich Górach i w powiecie tarnogórskim oraz kierunki rozwoju Tarnowskich Gór i powiatu.

Przebieg lekcji:

- 1) Czynności organizacyjno – porządkowe.
- 2) Wprowadzenie do lekcji – uświadomienie uczniom zalet regionu np. jego korzystnego położenia, współpracy, jaka odbywa się między najważniejszymi instytucjami regionu a zagranicą (kontakty handlowe i kulturalne), a także zwrócenie uwagi na walory turystyczne regionu.
- 3) Tę część lekcji może poprowadzić nauczyciel lub uczeń w formie referatu, wcześniej przygotowanego.

Na podstawie roczników statystycznych oraz informacji uzyskanych z Internetu uczniowie w czterech grupach analizują zagadnienia:

Grupa I – analiza bezrobocia w Tarnowskich Górach w latach 2001 - 2003

Grupa II – analiza bezrobocia w regionie tarnogórskim w latach 2001 – 2003.

Grupa III – analiza kierunków rozwoju miasta Tarnowskie Góry.

Grupa IV – analiza kierunków rozwoju regionu tarnogórskiego.

- 4) Liderzy grup przedstawiają przeanalizowane problemy. Uzyskane i zapisane wyniki analizy umocowywane są do przygotowanych plansz.

- 5) Odtworzenie nagrań magnetofonowych dotyczących polityki państwa na rynku pracy, rozwoju handlu i rzemiosła oraz rozwoju turystyki w regionie. Na w/w tematy wypowiadają się przedstawiciele:

- ⇒ Powiatowego Urzędu Pracy,
- ⇒ Wolnego Cechu Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców,
- ⇒ Zrzeszenia Prywatnego Handlu,
- ⇒ Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej.

- 6) Analiza wypowiedzi w/w osób – każda z grup wynotowuje najważniejsze kierunki rozwoju regionu:

1. Grupa I – sposoby zapobiegania bezrobociu w regionie,
2. Grupa II – kierunki rozwoju handlu w regionie,
3. Grupa III – kierunki rozwoju rzemiosła w regionie,
4. Grupa IV – kierunki rozwoju turystyki.

7) Zapisane na arkuszach najważniejsze kierunki rozwoju miasta i powiatu umieszczone zostają na przygotowanych planszach.

8) Podsumowanie, ocena pracy uczniów.

Zadanie domowe np. jak widzę przyszłość Tarnowskich Gór?

Ewaluacja:

Sporządzenie tablicy „Kierunki rozwoju społeczno – ekonomicznego Tarnowskich Gór i powiatu.”

Autor: Izabela Mięta – Janik, zatrudniona w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krupskim Młynie.

Temat 25: Aby nie zasypały nas śmieci.

1) **Cel ogólny:** Uświadomienie młodzieży wagi ochrony środowiska i roli, jaką oni sami w tej dziedzinie mają do spełnienia.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości:

Uczeń:

- wie, dlaczego organizowane są akcje: „Sprzątanie świata” i „Dzień Ziemi”;
- wie, dlaczego powinien dbać o swoje najbliższe otoczenie;
- orientuje się w sposobach segregowania śmieci.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- potrafi opracować wystawę i akademię z okazji „Dnia Ziemi”;
- potrafi wziąć udział w organizowanych akcjach.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- ma świadomość roli ochrony środowiska na terenie własnego miejsca zamieszkania jako ważnego czynnika ekologii ogólnokrajowej czy ogólnoswiatowej;
- propaguje akcję „Sprzątanie świata”.

3) **Procedury osiągania celów:**

a) Metody: wycieczka, pogadanka, formy: praca w grupie.

b) Środki dydaktyczne:

- Informator Miejski

- Historia Tarnowskich Gór, red. Jan Drabina, Tarnowskie Góry 2000

c) Tok zajęć:

1. Młodzież wraz z wychowawcą dojeżdża do ekologicznego składowiska odpadów komunalnych w Tarnowskich Górach – Rybnej.
2. Wprowadzenie do tematu zagrożeń środowiska na terenie naszego powiatu. Omówienie pojęć:
 - ochrona środowiska
 - składowisko
 - odpady komunalne
 - kanalizacja
 - ścieki
 - eliminacja niskiej emisji
 - paliwa ekologiczne
 - odpady toksyczne
 - rekultywacja skażonych terenów
3. Rozmowa na temat środowiska naturalnego na naszym terenie – przypomnienie terenów cennych przyrodniczo, omówienie ich walorów. Np.:
 - Kalety – obszary leśne: Drukarnia, Mokrus, Zielona
 - Krupski Młyn – łąka „Żory”, staw „Oczko”, „Potępa”, „Borowiany”
 - Miasteczko Śląskie – kompleks stawów „Gierzyna”
 - Świerklaniec – zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Ruina romantyczna”
 - Tworóg – rezerwat „Bagno Tworowskie”
 - Tarnowskie Góry – Park w Reptach
 - Radzionków – „Skała”
 - Zbrostawice – dolina rzeki Dramy, torfowiska itp.
4. Spotkanie z przewodnikiem oraz wejście na teren składowiska. Omówienie roli i wagi tej instytucji w procesie oczyszczania miasta. Uświadomienie roli Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej.
5. Przejście po składowisku, zapoznanie się z takimi mechanizmami jak np.:
 - baseny na odcieki zanieczyszczeń ze składowiska
 - studnie do odgazowywania
6. Pożegnanie z przewodnikiem, powrót do szkoły.

Ewaluacja:

- przeprowadzenie konkursu wiedzy pt. „Jak dbamy o środowisko naturalne w naszym powiecie”, test sprawdzający znajomość poznanych terminów;
- przeprowadzenie akcji „Sprzątanie świata” wraz z akcją propagującą segregację śmieci;
- przygotowanie akademii lub wystawy pod ogólnym tytułem „Aby nie zasypały nas śmieci”.

IV) POWIAT TARNOWSKIE GÓRY –

PERSPEKTYWY I SZANSE ROZWOJU.

Autor: Jan Hahn, Starostwo Powiatowe w Tarnowskich Górach, mgr filologii słowiańskiej
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Temat 26: Dlaczego warto odwiedzić powiat tarnogórski?

Promocja regionu w kraju i za granicą.

1) Cel ogólny: Zapoznanie z. atutami kulturowymi i turystycznymi powiatu tarnogórskiego.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- zdaje sobie sprawę ze znaczenia turystyki w gospodarce i roli promocji,
- zapoznaje się z działaniami, jakie podejmują i powinny podjąć instytucje odpowiedzialne za turystykę i promocję,
- potrafi wymienić najważniejsze zabytki i atrakcje powiatu tarnogórskiego,
- zdaje sobie sprawę z wyjątkowości Ziemi Tarnogórskiej,
- poznaje najważniejsze wydarzenia z historii Ziemi Tarnogórskiej,
- uznymawia sobie fakt, że w tworzeniu kultury i tradycji Ziemi Tarnogórskiej udział mieli przedstawiciele różnych narodowości.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- poznaje mechanizmy rządzące organizacją ruchu turystycznego i jego promocją,
- potrafi wskazać największe atuty, „lokomotywy” rozwoju turystyki w powiecie,
- zna położenie i wartość zabytków w powiecie tarnogórskim,
- potrafi oprowadzić gościa po najatrakcyjniejszych miejscach w powiecie,
- umie interesująco opowiedzieć o wydarzeniach i postaciach z historii Ziemi Tarnogórskiej.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- odczuwa dumę z bogactwa kulturowego i naturalnego Ziemi Tarnogórskiej

- posiada świadomość roli tradycji i historii swej ziemi w kształtowaniu jej teraźniejszości i przyszłości
- kształtuje swą postawę tolerancji i sympatii wobec przedstawicieli innych narodowości
- wyraża pogląd, że Ziemia Tarnogórska od wieków należała do kręgu kultury europejskiej, a w niektórych przypadkach ją tworzyła

3) Procedury osiągania celów:

- a) Metody i formy pracy: metoda: - projekt, forma – praca w grupach, pogadanka
- b) Środki dydaktyczne: plansze wystawowe, fotografie, prace plastyczne, foldery, przewodniki i albumy, filmy.
- c) Tok lekcji:

Co najmniej miesiąc wcześniej przydzielić zadania uczniom.

Grupa I – Przeprowadzenie wywiadów i zebranie informacji na temat zamierzeń Urzędu Miasta (Gminy) i Starostwa Powiatowego, a także biur podróży i stowarzyszeń regionalnych, dotyczących turystyki.

Grupa II – Zebranie zdjęć, folderów, wykonanie i przygotowanie zdjęć i rysunków dotyczących walorów przyrodniczych powiatu tarnogórskiego

Grupa III – Zebranie zdjęć, folderów, wykonanie i przygotowanie zdjęć i rysunków dotyczących zabytków z terenu powiatu tarnogórskiego.

Grupa IV – Zebranie i przygotowanie (we współpracy z grupą II i III) informacji na temat obiektów uwidoczonych w materiałach zebranych przez grupę II i III.

Przebieg lekcji 1:

- 1) Czynności organizacyjno – porządkowe
- 2) Oprowdzenie po wystawie: „Poznaj urodę Ziemi Tarnogórskiej” – komentuje uczeń z grupy IV
- 3) Nauczyciel dokonuje poprawek i wnosi uwagi (ewentualny brak ważnych obiektów, niewłaściwa lub zbyt skąpa informacja).
- 4) Grupa I informuje o planach rozwoju turystyki i działaniach promocyjnych odpowiednich instytucji.
- 5) Podsumowanie nauczyciela. Przedstawia on krótko, czym jest produkt turystyczny i na czym polega oferta turystyczna. Na przyszłą lekcję zadaje opracowanie oferty turystycznej dotyczącej Ziemi Tarnogórskiej.

Przebieg lekcji 2:

- 1) Podsumowanie lekcji 1.
- 2) Wspólne oglądanie filmu wideo „Urodziłem się w Tarnowskich Górach” lub „Gdzie kruszcza srebrnego nalczono”, czy „Twardy kamień przebiwszy” (do zakupienia w Stowarzyszeniu Mikośników Ziemi Tarnogórskiej) – dyskusja na temat atrakcyjności turystycznej powiatu.

- 3) Prezentacja ofert grup II i IV.
- 4) Dyskusja nad ofertami. Wybór najlepszej.
- 5) Podsumowanie nauczyciela. Zwrócenie uwagi na znaczenie turystyki w rozwoju powiatu tarnogórskiego, na wzrastającą konkurencyjność na rynku turystyki i możliwości w tym względzie powiatu. Ocena pracy uczniów.

Kryteria oceny:

- ocena ilości i jakości zgromadzonych źródeł,
- oryginalność i estetyka wykonywanej pracy,
- oryginalność i pomysłowość prezentacji.

Ewaluacja:

Klasa wspólnie opracowuje album (przewodnik, folder) mający zachęcić młodzież z zagranicy (zaprzyjaźniona szkoła, młodzież z zaprzyjaźnionych miast i gmin) do odwiedzenia Powiatu Tarnogórskiego. Wycieczka na najbliższe targi turystyczne.

Załączniki: (fotografie, widokówki, prace plastyczne, teksty).

Literatura: (oprócz wymienionych pozycji w „Edukacji Regionalnej. Dziedzictwo kulturowe w regionie” Joanny Stomskiej i Elżbiety Susek: Bolesław Lubosz „Z krainy gwarków i lasów”, J. Krawczyk, M. Minas, P. Tyczka, J. Wroński „Dzieje Radzionkowa”, J. Piemikarczyk „Tarnowskie Góry kolebką przemysłu śląskiego”, B. Babirecka „Obrazki tarnogórskie”, A. Kuzio-Podrucki „Sławni na Tarnogórskiej Ziemi”, „Zamki i pałace Donnersmarcków”, aktualne foldery i materiały promocyjne.

Załącznik 1

Dlaczego warto odwiedzić powiat tarnogórski?

Promocja regionu w kraju i za granicą.

„ Miasto prawie użłtne we wszystkie dostatki, przechodzi w tym graniczne szląskie miasta wszytki.” – Walenty Rożdżeński - „Officina ferraria”.

Na wstępie trzeba wyraźnie podkreślić, że promocja ziemi tarnogórskiej (jako części regionu górnośląskiego) nie może być traktowana jako działalność dodatkowa, prowadzona okazjonalnie (jeśli zostanie trochę pieniędzy w budżecie) i bez określonego planu. Turystyka to jedna z najbardziej dochodowych gałęzi gospodarki. Eksperci światowi przewidują, że w przeciągu 10 lat będzie ona na pierwszym miejscu. Miejscowości atrakcyjne turystycznie i kulturowo przyciągają nie tylko turystów. Przyciągają także inwestorów. Nikt nie zechce założyć poważnej i prestiżowej firmy w miejscu nieznanym, byle jakim, kulturalnie jałowym. W zjednoczonej Europie wszelkie profity, związane z funduszami regionalnymi będą czerpać regiony i powiaty potrafiące przedstawić atrakcyjny i spójny program rozwoju, obejmujący również turystykę i kulturę. Powiat tarnogórski taki program posiada. Jest nim „Strategia rozwoju powiatu tarnogórskiego”, obejmująca cele i

zadania do 2015 roku. Wśród kilku najważniejszych dziedzin (domen), turystyka odgrywa jedną z ważniejszych ról. Opracowując jakikolwiek plan działań, rozwoju, wykorzystać należy największe atuty. Powiat tarnogórski takie atuty posiada. Jeśli chodzi o turystykę należą do nich: doskonała, jak na warunki polskie, infrastruktura komunikacyjna, do której należą: sieć dogodnych połączeń kolejowych, bliskość lotniska Pyrzowice, istniejący odcinek autostrady zachód-wschód i budowana autostrada północ-południe, mająca przechodzić przez dwie gminy powiatu. Turystów, mogących stosunkowo szybko i dogodnie dojechać do Tarnowskich Gór, przyciągnąć powinna niepowtarzalność tego miasta i okolic. Mam tu na myśli następujące fakty: wyróżniające Tarnowskie Góry i powiat w skali Śląska, kraju:

- Kolebka górnictwa i siedziba najwyższych urzędów górniczych – dla rozwijającego się górnictwa tarnogórskiego książę Jan II Opolski wydaje w roku 1528 sławny „Ordunek Gorny”, pierwszą polską ustawę górniczą. Ordynacja ta stała się osią i fundamentem, na którym opierało się przez cztery stulecia całe górnictwo kruszcowe.
- Wielka rewolucja przemysłowa na Górnym Śląsku zaczęła się w okolicach Tarnowskich Gór. Sprowadzona tu, pierwsza na kontynencie, maszyna parowa zadziwiła Europę i sprowadziła do miasta dziesiątki wybitnych „ciekawskich”. Później zbudowano więcej takich maszyn. Głównie dla opalania ich węglem zbudowano kopalnię w Radzionkowice. Warsztaty wytwarzające do nich części stały się zaczątkiem przemysłu maszynowego.
- Pionierska rola niektórych typów szkolnictwa – w 1713 roku, w budynku przy ulicy Zamkowej otwarto pierwsze gimnazjum na Górnym Śląsku. W 1754 roku, w domu przy ulicy Gliwickiej 2 otwarto szkołę polską prowadzoną przez protestantów. Opiekował się nią wybitny polski arianin i poeta łacińskojęzyczny – Szymon Pistorius. Inny znany przedstawiciel braci polskich: Daniel Franconius (także poeta i pedagog) był tutaj lektorem. Dla zapewnienia dopływu wysoko wykwalifikowanych kadr do górnictwa. Otwarta została w roku 1803 w Tarnowskich Górach pierwsza szkoła górnicza, która istniała w mieście do 1933 roku.
- Pierwszy szpital górniczy – obecnie ul. Ks. Wajdy – 1534 rok!
- W Tarnowskich Górach powstało w XVII wieku, założone przez jezuitów bractwo świętej Barbary – pierwsze w Europie Środkowej stowarzyszenie propagujące kult tej świętej i stanowiące załazek kasy chorych, gdyż przyjmowano datki na leczenie i zapomogi dla górników. W 1747 roku papież wydaje bullę, która oficjalnie uznaje to bractwo. Było to wydarzenie bez precedensu nie tylko na skalę Górnego Śląska.
- W kościele p.w. św. św. Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach znajduje się płyta nagrobna Magdaleny Janickowej, żony burmistrza Jakuba Gruzelki, zmarłej w 1614 roku. Jest to prawdopodobnie najstarszy w Polsce nagrobek kamienny w języku polskim.
- Wydarzeniami, wyróżniającymi nasze miasto poza granice regionu były wizyty najślawniejszych postaci w historii:
 - W 1669 roku przybywa do miasta książę lotaryński Karol IV.
 - Rok 1670 to wizyta pięknej arcyksiężnej Eleonory, małżonki króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego.
 - W 1683 roku na czele polskiej husarii, w czasie swej wyprawy na Wiedeń, wkroczył w mury miasta król Jan III Sobieski, serdecznie witany wraz ze swą żoną Marysią. Pod miastem odbyło się pożegnanie małżonków.
 - W roku 1697 przybył do miasta król polski August II Mocny. Można zapoznać się z opisami jego barwnego pobytu i wydarzeń w „Sedlaczku” i w kuźni.

- W 1707 wkracza do miasta król szwedzki Karol XII.
- W 1734 miasto witało króla Augusta III, który na rynku wydał wielkie przyjęcie dla jego mieszkańców.
- W 1790 roku miasto i okolice zwiedzają trzy wybitne osobowości różnego formatu (zarazem przyjaciele): władca i dowódca wojsk – książę sasko-weimarski Karol August, twórca przemysłu na Śląsku – hrabia Fryderyk Roden i już wtedy znany i podziwiany w całym ówczesnym świecie poeta i myśliciel – Jan Wolfgang Goethe.
- W 1804 roku zatrzymał się w naszym mieście Józef Wybicki, twórca polskiego hymnu narodowego.
- Był również w Tarnowskich Górach w latach 1820 i 1821, car rosyjski Aleksander.
- Wśród zwiedzających miasto spotykamy w roku 1821 poetę Juliana Ursyna Niemcewicza, wysłannika wielkiej porty, słynnego bakteriologa Kocha i innych.
- Na początku XX wieku witany był w Radzionkowie przez przedstawicieli powiatu, a później gościł w Świerklańcu u Donnersmarcka cesarz niemiecki Wilhelm.

Podane wyżej fakty nie są niestety powszechnie znane, nie są też (poza pochodem historycznym podczas „gwarków”) dostatecznie wykorzystane dla celów turystyczno-promocyjnych. Fakt niewykorzystywania pod względem promocyjnym wizyty chociażby Goethego budzi zdziwienie cudzoziemców. W działaniach promocyjnych należy na te wymienione fakty położyć główny nacisk. Świadczą one bowiem o wyjątkowości naszego miasta i okolic. Turysty bowiem, szczególnie ci z odległych stron, przyjadą zwiedzić obiekty związane z ciekawą historią i z wybitnymi postaciami.

Co poza historią oferuje obecnie ziemia tarnogórska turystom? Co ją odróżnia od innych rejonów?

- Przede wszystkim niezmiennie atrakcyjne położenie: północna jej część, o płaskiej powierzchni, porośniętej lasami, stanowi fragment Niziny Śląskiej; południowa, pagórkowata z licznymi polami i łąkami wchodzi w skład Wyżyny Śląskiej. Niektóre jej części, ze względu na walory przyrodniczo-krajobrazowe, zostały objęte ochroną. Należą do nich: rezerwat leśny Segiet (utworzony w 1953 roku), Park w Reptach (1962) oraz obejmujący te rezerваты Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Pogórnice Łąki”, składający się dodatkowo z kamieniołomu Blachówka i terenów nad rzeką Dramą. Oprócz walorów krajobrazowych cechuje się tym, że zimuje tam 7 gatunków nietoperzy. Jest to największe stanowisko tych ssaków na Górnym Śląsku i jedno z największych w Polsce.
- Walory krajobrazowe spowodowały, że najwybitniejsze śląskie rody magnackie i szlacheckie wzniosły na naszej ziemi wspaniałe rezydencje wraz z otaczającymi je parkami. Pozostałości najwspanialszej z nich można zobaczyć jeszcze w Świerklańcu, dobrze zachowanymi są ponadto: zamek w Starych Tarnowicach, pałace w Brynku, Rybnej, Nakle Śląskim, Łubiu, Szalszy, Kamieńcu, Tworogu, Wilkowicach. Sam fakt istnienia (najwspanialsze zostały zburzone) tylu rezydencji magnackich na tak małej przestrzeni stwarza nieograniczone możliwości, jeśli chodzi o turystykę – kulturową, sentymentalną (dla Ślązaków mieszkających w Niemczech), czy biznesową (konferencje, rauty, bale).

- Ponadto atrakcjami powiatu tarnogórskiego są:
 - zespół kamienie w Tarnowskich Górach
 - secesyjny ratusz w Tarnowskich Górach
 - Kopalnia Zabytkowa Rud Srebrnonośnych
 - Sztolnia Czarnego Pstrąga
 - Skansen Maszyn Parowych
 - Muzeum w Tarnowskich Górach
 - zabytkowa Dzwonnica Gwarków
 - dworek szlachecki w Tarnowskich Górach (tzw. „dworek Goethego”)
 - Muzeum Chleba w Radzionkowie
 - kościół św. Marcina z końca XIV w. w Starych Tarnowicach
 - kościół św. Anny z początku XVII w. w Tarnowskich Górach
 - drewniany kościół Wniebowzięcia NMP z 1666 r. w Miasteczku Śląskim
 - drewniany kościół św. Michała Archanioła z 1494 r. w Księżym Lesie
 - drewniany kościół Matki Bożej z XVI/XVII w. w Szalszy, gm. Zbrostawice
 - zalew Nakło – Chechło
 - „Wielki Kanion” Tarnogórski – była kopalnia dolomitu o głębokości wyrobiska dochodzącej do 60 m. i łącznej powierzchni ok. 45 ha
 - „Sportowa Dolina” – na granicy powiatu, obok rezerwatu Segiet
 - ośrodki jeździeckie (głównie Zbrostawice)
 - Aqua Park w Tarnowskich Górach
 - kolejka zabytkowa wąskotorowa Bytom – Miasteczko Śląskie
 - imprezy kulturalne o wymiarze ponadpowiatowym („Gwarki”, „Kwartet Śląski i Jego Goście” w pałacu w Rybniej, ogólnopolski konkurs poetycki pod patronatem księdza Jana Twardowskiego, międzynarodowy festiwal dziecięcych zespołów folklorystycznych „Fyrtek” w Radzionkowie).

Do najważniejszych zadań służących rozwojowi turystyki i promocji powiatu należą:

- Stworzenie powiatowego systemu informacji i promocji (powołanie Centrum Edukacji Regionalnej i Turystyki, opracowanie zasad promocji turystycznej powiatu – hasło, logo, opracowanie przewodnika po trasach turystycznych powiatu, Kalendarza Wydarzeń Kulturalnych Powiatu itp.)
- Opracowanie programu turystyczno – rekreacyjnego dla powiatu tarnogórskiego, przyciągnięcie nowych grup turystów (profesjonalne opracowanie nowych produktów turystycznych – np.: „Śladami Goethego”, „Kolejką wąskotorową w najpiękniejsze miejsca” i tym podobne, wykorzystujące wymienione wyżej atuty)

- Porozumienie z centrami informacji turystycznej, międzynarodowymi biurami podróży, kuratoriami, w celu włączenia tarnogórskich ofert w krajowy i międzynarodowy ruch turystyczny.

Autor: Mgr Anna Głowinkowska – nauczyciel języka angielskiego w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, egzaminator OKE w Jaworznie, staż pracy 12 lat.

Temat 26: Dlaczego warto odwiedzić powiat Tarnowskie Góry?

Promocja regionu w kraju i za granicą.

1) **Cel ogólny:** Zapoznanie uczniów z najciekawszymi miejscami regionu, promocja miasta w języku angielskim.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń:

- wie, jak zapromować miasto posługując się językiem angielskim,
- zna angielskie nazwy atrakcji turystycznych.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- umie opowiedzieć w języku angielskim o najważniejszych zabytkach powiatu,
- umie odnaleźć zabytki na planie miasta i okolic,
- umie zarekomendować obiekty szczególnie cenne w oczach turysty.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń:

- umie uszanować dorobek kulturowy ziemi tarnogórskiej,
- odczuwa więź emocjonalną z regionem tarnogórskim,
- przejawia chęć promowania swojej ziemi w kraju i za granicą.

3) **Procedury osiągania celów:**

- Metody i formy pracy: praca w grupach, praca indywidualna, praca z broszurami, folderami, opracowaniami.
- Środki dydaktyczne: zdjęcia, pocztówki, przewodniki, broszury, foldery, opracowania, mapy.

c. Tok lekcji:

- 1) Nauczyciel pyta uczniów, jakie znają atrakcje turystyczne w powiecie tarnogórskim. Uczniowie wymieniają je, a jeden z nich zapisuje je na tablicy.
- 2) Nauczyciel podaje angielskie tłumaczenia nazw.
- 3) Nauczyciel dzieli klasę na 3-4 osobowe grupy i rozdaje każdej grupie przewodniki, encyklopedie, albumy, foldery.
- 4) Uczniowie sporządzają w zeszytach tabelkę, podzieloną na 4 części: zabytki świeckie, sakralne, techniki, miejsca rekreacji. Zadaniem każdej grupy jest wyszukanie informacji z danej kategorii i zrobienie notatek do odpowiedniej rubryki w języku angielskim.
- 5) Uczniowie każdej z grup prezentują na forum klasy informacje zdobyte na temat obiektów z danej kategorii. Pozostali uczniowie notują je w swoich tabelkach. Każdy uczeń stara się jak najlepiej przedstawić „swoją” obiekt, aby przyciągnąć turystów.
- 6) Nauczyciel przypina do tablicy korkowej zdjęcia i widokówki przedstawiające wspomniane atrakcje turystyczne i w celu utrwalenia ich angielskich nazw wskazuje na nie „na wrywki” i prosi uczniów o podanie ich angielskich odpowiedników.
- 7) Uczniowie proszeni są o wymyślenie hasła w języku angielskim promującego nasz powiat.
- 8) Zapisanie na tablicy kilku najtrafniejszych haseł i wybór jednego z nich.
- 9) Zadanie domowe: wykonanie na arkuszu brystolu plakatu reklamowego z wybranym hasłem.

Ewaluacja: (na następnej lekcji) wystawa prac uczniów.

Bibliografia:

- 1) Tarnowskie Góry – informator, Wyd. „Unitex” 2003.
- 2) H. Komorowska, Metodyka nauczania języków obcych, Warszawa 2002.
- 3) W. Kucia, M. Wroński, T. B. Hadaś, Tarnowskie Góry i okolice. Przewodnik, Tarnowskie Góry 1994.
- 4) Historia Tarnowskich Gór, praca zbiorowa pod red. Jana Drabiny, Tarnowskie Góry 2000.

Załączniki

Podaję za „Tarnowskie Góry. Informator”, Tarnowskie Góry 2003.

Kopalnia Zabytkowa rud srebronośnych. Historical silverbearing ores mine. It is located in the southern part of the town between “Aniol” shift, “Żmija” shift and backfilled “Szczęść Boże” shift. The tourist trail includes headings and chambers at the depth of 40 m, in total 1.7 km long. Visitors can see headings from the 16-17 th centuries, mining tools, karst phenomena, underground water reservoirs, and they go by boats along a drainage gallery.

Sztolnia Czarnego Pstrąga (Black Trout) Drift. The drift is located about 5 km away from the Historical Silverbearing Ores Mine in Repecki Park. It is a part of an underground drainage gallery from 1821. Visiting consists in going by boat along a 600 m- long section in the light of flickering acetylene lamps.

Kolejka Wąskotorowa – Narrow – Gauge Railway. The Silesian narrow-gauge railway called „kleinbanka” is the oldest railway of a this type in Europe. One can start a trip at “Kopalnia” (mine) station. The route runs in the direction of Miasteczko Śląskie, to a beautiful Lake Nakło- Chechło and Tarnowskie Góry, among others amidst mine waste dumps. The railway route marks the most attractive places in the town and in the neighbourhood. In one weekend one can see such things as the Historical Silverbearing Ores Mine and the Czarnego Pstrąga Drift, go on an underground boat trip and visit the Skansen Museum of Steam Engines. The narrow – gauge railway, adepoted to bicycle transport, takes visitor to the neighbourhood of “Segiet” and “Blachówka” Reservoirs, to the Sports Dolomite Valley, and farther to Bytom.

Kościół św. Marcina - St Martin's Church– Most probably, this is the oldest brick building in the Land of Tarnowskie Góry, made of stone in the 14th century, in 1707, it was converted in the baroque style, covered with shingle and surrounded with an old cemetery wall. The rich décor of the interiors dates back to the 17th and 18th centuries.

Pałac w Rybnej - Palace in Rybna – The Warkocz family founded this building in the late-baroque style. The palace is surrounded by a park from the construction period, i.e. from 1776. Today, the palace is occupied by a hotel and the Regional Culture Centre, which organizes classical music concerts, among other events.

Pałac Kawalera w Świerklańcu - Bachelor's Palace in nearby Świerklaniec – The palace was constructed between 1903 and 1906 keeping in mind visitors of the Henckel von Donnersmarck family coming here to take part in hunting events, among others, one of the guests was German emperor Wilhelm II. Spared by wars, the palace along with a 154 – ha park is today the venue of frequent visits of the residents of the Upper Silesian agglomerations; artistic and plein -air events, as well as business meeting are held here.

“Wielki Kanion” – Grand Canyon of Tarnowskie Góry – The former Dolomite Mine, with a 60 – m deep excavation and the total area of some 45 ha, is located at a historical interregional route running to Poznań. There are viewing points and a nature documentation stand established to protect the local specific forms of landscape, animals and plants.

Rezerwat Segiet -Segiet reserve – The reserve was established 50 years ago in order to protect 25 hectares of a beech forest, formed as a result of natural overgrowing of former mining headings. The reserve is located on the slope of Mount Srebrna within the Segiecki Forest. Three types of beech woods are protected here, including 9 hectares of 130-150 year orchid beech wood (with 350 – year specimens). In the reserve, one can see almost 150 plant species, including lots of rare and protected ones.

Aqua Park – One of the facilities of this type in Poland, featuring a 25 –m swimming pool with an auditorium, a swimming pool with sea waves, a swimming pool with a river current, a pool with brine, a pool for swimming lessons and corrective exercise, recreational pools (paddling pool, sea grotto, water deckchairs, Jacuzzi), three slides, sauna (Finnish and Roman) a body – building gym, a room for motor exercises, and a massage salon

Ośrodek jeździecki w pobliskich Zbrosławicach - Riding centre in nearby Zbrosławice. Located in the picturesque Drama River valley, the centre offers three indoor riding stables, two stables for 60 horses, accommodation at Finnish chalets and canteen. The center offers horse riding school for children and adults, brizka riders, riding weekends, and summer riding camps for young people.

Autor: mgr Tatiana Konatkiewicz – Brol – historyk i bibliotekarz. Pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, uczy historii, wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze.

Temat 27: Szanse i zagrożenia dla powiatu Unii Europejskiej.

1) Cel ogólny: zapoznanie uczniów z możliwościami jakie stwarza społecznościom lokalnym wstąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz uświadomienie ewentualnych zagrożeń i sposobów zapobiegania im.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń :

- zna kryteria i mierniki oceny stanu rozwoju regionu,
- potrafi wskazać najważniejsze walory powiatu tarnogórskiego w wielu dziedzinach: np. turystyki, stanu środowiska, infrastruktury miejskiej, szans edukacyjnych,
- wie, jakie potrzeby występują w regionie i jakie są możliwości ich realizacji,
- wie, z jakich programów pomocowych Unii Europejskiej może skorzystać powiat.

b) Umiejętności.

Uczeń potrafi:

- korzystać z opracowań analitycznych i na ich podstawie formułować ogólne wnioski,
- ocenić stan potrzeb miasta i powiatu i stopień przygotowania do korzystania z programów pomocowych,
- argumentować, dlaczego warto inwestować w rozwój powiatu,
- przekonać, że Tarnowskie Góry są atrakcyjnym miastem godnym odwiedzenia.

c) Postawy, wartości i zachowania.

Uczeń:

- jest świadomy swojej przynależności do społeczności lokalnej,
- jest związany emocjonalnie ze swoim regionem,
- jest przekonany o ważności procesów zachodzących w chwili historycznego przełomu.

3) Procedury osiągania celów:

a) Metody i formy: analiza materiałów źródłowych przygotowanych do lekcji w postaci plansz i foliogramów, relacje z lektury „Bilans zysków i strat”

b) Środki dydaktyczne:

- plansze i foliogramy opracowane na podstawie publikacji tj. materiały opracowane przez Starostwo Powiatowe w 2002 r.: „Strategia rozwoju powiatu tarnogórskiego”, „Program zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska powiatu tarnogórskiego”, „Strategia ekoenergetyczna powiatu tarnogórskiego” oraz broszury wydane przez Biuro ds. Referendum Europejskiego Kancelarii Premiera lub przez Centrum Informacji Europejskiej UKiE, np. „Polska w Unii Europejskiej od A do Z”, „Małe i średnie przedsiębiorstwa, województwo śląskie”.

c) Tok lekcji:

- przygotowanie lekcji:
- opracowanie przez 3 uczniów informacji o programach pomocowych,
- kilka dwuosobowych grup sporządza plansze lub foliogramy o treści np.

I walory powiatu	II trudności powiatu	III szanse powiatu	IV potrzeby powiatu
* korzystne położenie geograficzne, * dobra sieć szkół, * ośrodek turystyki, * stosunkowo czyste środowisko, * i wiele innych	* zły stan infrastruktury, * słaba kondycja dużych przedsiębiorstw, * brak kontaktów z rynkami zbytu w Europie, * niedostatki bazy dydaktycznej i wiele innych.	* kreatywność mieszkańców, * pielęgnowanie tradycji i norm etycznych, * korzystanie z programów unijnych: Sapard, Ispa, Phare i inne, * współpraca z innymi samorządami, * budowa autostrady A1 i inne.	* silne lobby na rzecz powiatu, * promocja powiatu i miasta, * kontakty międzynarodowe np. przedsiębiorców, młodzieży, nauczycieli, * zachowanie tożsamości regionu.

- analiza tablic i wyszukiwanie przez uczniów kolejnych przykładów, które można dopisać.

Dyskusja na temat szans powiatu:

- czy istniejący w powiecie przemysł jest wystarczająco atrakcyjny dla odbiorców zagranicznych,
- czy małe i średnie przedsiębiorstwa są szansą dla regionu, jako głos w dyskusji – relacja z lektury *Co program Sapard oferuje przedsiębiorcom ?*;
- jak wykorzystać walory miasta i powiatu do ich promocji ?
- co chętnie pokazałbyś przybyszowi, przeszłość czy teraźniejszość ?
- gdybym mógł decydować o przyszłości wybieram,.....dlaczego ?
- czy UE dostrzega w nas partnera ? czy pozostanę tym, kim jestem ?

Wcześniej wyznaczona czterosobowa grupa podsumowuje lekcję i przedstawia „Bilans zysków i strat – Tarnowskie Góry w Unii Europejskiej”

Zapis do zeszytu treści plansz i bilansu.

Ewaluacja: Przygotowanie trzydniowego programu zapoznania się z powiatem tarnogórskim przez mieszkańca Wysp Brytyjskich.

Autor: mgr Magdalena Stefanik – Nycz – nauczyciel plastyki. Obecnie (od 3 lat) inspektor w Wydziale Promocji Powiatu i Integracji Europejskiej w Starostwie Powiatowym w Tarnowskich Górach.

Temat: Kalendarz imprez kulturalnych w Tarnowskich Górach i okolicy.

1) Cel ogólny: Zapoznanie ucznia z placówkami kultury w Tarnowskich Górach, z działalnością amatorskich ruchów kulturalnych, z tradycjami zespołów folklorystycznych oraz z cyklicznymi imprezami kulturalnymi.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- wie na czym polega organizacja imprezy kulturalnej, z czym (kim) jest związana,
- zna cel imprezy oraz zna czas jej odbycia oraz przebiegu,
- zna placówki kultury w Tarnowskich Górach i powiecie, potrafi określić ich działalność.

b) Umiejętności.

Uczeń:

- potrafi określić charakter imprezy kulturalnej, zakwalifikować ją do tzw. imprezy wysokiej lub niskiej (patrz: „Słownik Sztuk Pięknych”)

- potrafi korzystać z opisów wydawanych katalogów, informatorów kulturalnych, kalendarzy kulturalnych oraz innych bieżących opracowań promocyjnych.

c) Postawy, wartości i przekonania:

Uczeń:

- rozumie znaczenie tradycji,
- ma świadomość konieczności uczestnictwa w życiu kulturalnym regionu, współtworzenia kalendarza imprez.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody i formy: praca w grupach, praca z książką, z przewodnikami kulturalnymi, Internetem.

b) Środki dydaktyczne: „Kalendarz kulturalny Województwa Śląskiego”, „Kultura w Powiecie”, „Województwo śląskie zaprasza. Skarby przyrody i kultury”, „Słownik Sztuk Pięknych”, „Informator Kulturalny”, GLK.

c) Tok lekcji

Organizacja zajęć:

We wcześniejszym terminie poleca się grupom młodzieży przygotować scenariusz wybranej przez nich imprezy kulturalnej. Można poszerzyć zadanie o sporządzenie przypuszczalnego kosztorysu, oprawę plastyczną (scenografię), artystów. Może to być impreza kulturalna do tej pory nie obchodzona, bądź cykliczna i wpięta już w stały kalendarz (może być również pomysł własny).

Drugim zadaniem może być przeprowadzenie sondy wśród młodzieży na temat najważniejszych ośrodków kultury na terenie miasta i powiatu (domów kultury, galerii, kin...), ich miejsca i zasięgu.

W czasie zajęć młodzież przedstawia swoje propozycje. Wymień 3-4 najbardziej znaczące imprezy kulturalne na terenie miasta oraz 3-4 odbywające się w powiecie (o zasięgu powiatu, miejscu ich odbywania się).

- Pierwsza faza lekcji będzie polegała na przedstawieniu w kilku zdaniach różnorodności działań kulturalnych na terenie powiatu, na które to składają się imprezy o zasięgu miast, gmin, powiatu. Należy wspomnieć również o takich, które wybiegają poza te obręby i są imprezami regionalnymi, ogólnopolskimi, bądź międzynarodowymi, realizowanymi z prawdziwym rozmachem. Należy wymienić i te skromne, amatorskie, ale przecież znaczące dla lokalnego środowiska, dla „małej ojczyzny”. Należy również wspomnieć o celach organizowanych imprez, np. kultywowaniu folkloru, gwary, podtrzymywaniu tradycji, strojów, muzyki itd. Tą część lekcji może przeprowadzić nauczyciel lub grupa uczniów.
- Uczniowie w grupach (2-3 osoby) otrzymują materiały do wykorzystania np. „Kalendarz kulturalny Województwa Śląskiego”, albumy, można wykorzystać materiały promocyjne z Wydziałów Kultury (miast, gmin, powiatu) a także kasety video (z nagraniami odbytych imprez) oraz inne materiały, z których uczniowie wyszukują informacje.

- Na stojących tablicach CLIP CHART uczniowie przygotowują opracowanie zebranego materiału w formie np. spisaną: IMPREZA, MIEJSCE, PRZEZNACZENIE, ZASIĘG w formie mapki bądź wymyślonego przez grupę zapisu poglądowego. Można kolorowymi kołeczkami oznaczyć imprezy o zasięgu międzynarodowym... i tak kolejno.
- Podsumowanie, ocena uczniów. Zadanie domowe, np. zebranie z różnych ośrodków kultury zdjęć dotyczących odbywających się tam imprez bądź slajdów czy folderów. (Uczniowie z zależności od miejsca zamieszkania, bądź mający możliwość dotarcia do najbliższych ośrodków). W ten sposób mogą samodzielnie lub w grupach przygotować folder lub kalendarz imprez.

Ewaluacja: Wystawka prac, bądź przygotowanie kasety.

Załącznik nr 1

Wykaz niektórych ośrodków kultury.

- 1) Muzeum – Rynek 1, Tarnowskie Góry.
- 2) Kopalnia Zabytkowa. Muzeum, ul. Szczęść Boże 52, Tarnowskie Góry
- 3) Muzeum Chleba, ul. Nałkowskiej 5, Radzionków.
- 4) Tarnogórskie Centrum Kultury, ul. Sobieskiego 7.
- 5) Centrum Kultury „Karolinka”, Radzionków, ul. Śródmiejska
- 6) Galeria „Inny Śląsk”, ul. Karola Miarki, Tarnowskie Góry
- 7) Galeria „Pod –Nad”, ul. Gliwicka 1, Tarnowskie Góry.
- 8) Instytut Tarnogórski, ul. Ligonía 7.
- 9) Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Tarnogórskiej, ul. Gliwicka 2.

Autor: mgr Tatiana Konatkiewicz – Brol – historyk i bibliotekarz. Pracuje w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach, uczy historii, wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze.

Temat: Samorządność w Tarnowskich Górach po 1989 roku.

1) **Cel ogólny:** na podstawie dotychczasowej wiedzy dotyczącej przemian ustrojowych w Polsce i Europie Środkowo – Wschodniej oraz dotyczącej istoty samorządności, uczeń poznaje zasady funkcjonowania lokalnej struktury samorządowej i jej zadań.

2) **Cele szczegółowe:**

a) Wiadomości.

Uczeń poznaje:

- ogólne zasady funkcjonowania samorządu terytorialnego,
- zadania samorządu,
- sposób tworzenia organów samorządowych,
- źródła finansowania działań samorządu,
- korzyści dla mieszkańców wynikające z działań samorządowych,
- sposoby kontrolowania działalności samorządu.

b) Umiejętności

Uczeń potrafi:

- podać strukturę organów samorządów w mieście,
- omówić zasady wyboru radnych i organów wykonawczych,
- omówić znaczenie (zalety i wady) wybieralności tych struktur,
- określić zadania struktur samorządowych (również te, które wynikają ze specyfiki regionalnej),
- sformułować konkretne, najpilniejsze zadania bieżące dla Tarnowskich Gór, podjąć dyskusję odnośnie sposobów pozabudżetowego finansowania potrzeb mieszkańców i miasta,
- określić konkretne zadania, które sam lub z grupą kolegów mógłby podjąć na rzecz społeczności lokalnej.

c) Postawy, wartości i zachowania.

Uczeń:

- nabiera przekonania o wartości demokratycznych sposobów rządzenia państwem i społecznością lokalną,
- rozumie znaczenie wspólnych działań zarówno w sferze publicznej, jak i osobistej,
- wykazuje zainteresowanie sprawami publicznymi, obserwuje zdarzenia i sytuacje społeczne,
- potrafi określić swoją rolę w życiu społeczności lokalnej.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody i formy: proponuje się przeprowadzenie zajęć w ciągu dwóch godzin lekcyjnych i zaproszenie do udziału posła, radnego lub pracownika Referatu Promocji Urzędu Miejskiego. Lekcja może być oparta o pracę z tekstem oraz rozmowę z gościem i dyskusję.

b) Środki dydaktyczne: 1) tekst Konstytucji RP, 2) Ustawy o samorządzie terytorialnym, 3) ordynacji wyborczej, 4) Regulaminu Rady Miasta, 5) Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Miejskiego, 6) uchwały budżetowej Rady Miejskiej, 7) schemat struktury organizacyjnej Urzędu Miejskiego w Tarnowskich Górach (na foliogramie), 8) wykaz jednostek organizacyjnych gminy oraz samorządowych instytucji kultury (foliogram), 9) wycinki prasowe z ostatnich tygodni dotyczące działań Burmistrza Miasta i Rady Miasta. Odpowiednie fragmenty tekstów 1, 2, 3 - otrzymuje każdy uczeń w formie odbitki kserograficznej.

c) Tok lekcji:

1. Przygotowanie w domu:
 - wypisanie do zeszytu lub tylko przypomnienie znaczenia terminów: demokracja, samorząd, samorząd terytorialny, trójpodział władz, społeczeństwo obywatelskie,
 - przemyślenie i przygotowanie wypowiedzi dotyczących pytań z punktu 6 toku lekcji,
 - wyszukanie w prasie lub Internecie informacji dotyczących ostatnich działań Burmistrza Miasta Tarnowskie Góry i Rady Miasta Tarnowskie Góry.
2. Wprowadzenie do lekcji: zaproszony gość lub nauczyciel omawiają pokrótce przemiany ustrojowe w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej, które doprowadziły do realizacji zasad demokracji pośredniej i bezpośredniej po 1989 roku.
3. Analiza tekstów źródłowych pod kierunkiem nauczyciela lub zaproszonego gościa:
 - a) Z Konstytucji RP proponuje się przeanalizowanie rozdziału VII „samorząd terytorialny”, w szczególności: art. 164 p. 1 i 2 jednostki samorządu terytorialnego, art. 163, 166 p. 1 i 2 zadania jednostek samorządu terytorialnego, art. 165 p. 167 p. 1, 2, 3 powoływanie organów samorządu.
 - b) Z Ustawy o samorządzie terytorialnym wybrane przez nauczyciela artykuły odpowiadające swym stopniem szczegółowości wiekowi uczniów i stopniowi ich wiedzy ogólnej.
 - c) Podobną procedurę proponuje się podczas analizy ordynacji wyborczych do rad gmin i jednoosobowych organów wykonawczych (z uwzględnieniem kryteriów jakie musi spełniać osoba kandydująca).
 - d) Odbitki kserograficzne tekstów wklejają uczniowie do zeszytu jako notatkę i ewentualnie formułują wnioski końcowe uwzględniające znaczenie procesu przekazywania uprawnień decyzyjnych z centrum w dół.
4. Zapoznanie uczniów ze strukturą organizacyjną i Regulaminem Rady Miasta i Urzędu Miejskiego w Tarnowskich Górach: proponuje się rozmowę z zaproszonym gościem lub nauczycielem, opartą o dokumenty lub ich fragmenty oraz graficzny schemat organizacyjny na foliogramie. Podczas rozmowy uczeń powinien zapoznać się z dziedzinami życia miasta, o których decyduje Rada i Komórkami Organizacyjnymi Urzędu Miejskiego. Szczególnie powinno się podkreślić rolę władzy stanowiącej i władzy wykonawczej i ich zależności. Uczeń powinien również otrzymać informacje dotyczące jednostek organizacyjnych gminy i samorządowych instytucji kultury (foliogram) np. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Ośrodek Terapii Uzależnień, Miejski Zarząd Dróg i Mostów, żłobki, przedszkola, szkoły, domy kultury, Miejska Biblioteka Publiczna,

Muzeum. Na podstawie tej analizy uczeń powinien poznać zadania własne i zadania zlecone gminy – zebranie tych treści w formie notatki tabelarycznej.

5. Podobnym trybem może przebiegać analiza budżetu miasta tj. dochody (z wyszczególnieniem najważniejszych źródeł), wydatki budżetowe (z uwzględnieniem działów) oraz określenie deficytu budżetowego. Proponuje się również ćwiczenie statystyczne tj. obliczenia procentowe w / w. składników i sporządzenie notatki z tych ćwiczeń. Jako podsumowanie analizy należy wspomnieć, że organem nadzoru nad działalnością finansową miasta jest regionalna izba obrachunkowa (art. 171 p. 2 Konstytucji RP).
6. Na podstawie powyższych analiz można przeprowadzić dyskusję według schematu:

- Które z ostatnich decyzji Rady Miejskiej lub Burmistrza uważasz za korzystne dla mieszkańców i miasta?
- Jakie widzisz najpilniejsze potrzeby mieszkańców i miasta?
- Jak zwiększyć dochody miasta?
- W jaki sposób młody człowiek (zwłaszcza niepełnoletni) może wpływać na rozwój miasta i położenie jego mieszkańców ?
- Głosy w dyskusji krótko formułowane należy zapisywać na czterech planszach lub na tablicy (proponuje się wspomnieć o Powiatowej Radzie Młodzieży).

Ewaluacja:

Kilkuosobowe grupy uczniów przygotowują plansze informacyjne:

Jakie sprawy może załatwić mieszkaniec miasta w poszczególnych wydziałach Urzędu Miejskiego.
Informacje można uzyskać drogą wywiadu z pracownikami Urzędu.

Autor: mgr Teresa Sekuła, ekonomistka, nauczyciel mianowany w Centrum Edukacji Ekonomiczno – Handlowej w Tarnowskich Górach.

Temat 31: Najważniejsze problemy miasta i powiatu
tarnogórskiego
w chwili obecnej

1) **Cel ogólny:** - pogłębianie wiedzy o współczesnych programach rozwoju miasta i powiatu w oparciu o programy samorządów lokalnych .

2) **Cele szczegółowe:**

a) **Wiadomości**

Uczeń:

- zna najbliższe środowisko i specyfikę swojego regionu ,
- zna zadania Rady Miejskiej, zarządu powiatu, samorządu terytorialnego,
- wie jakie są źródła dochodów samorządu lokalnego,
- wie jakie są rodzaje wydatków samorządu terytorialnego,
- zna najważniejsze problemy miasta i powiatu,
- wie jaki jest wpływ samorządów lokalnych na życie społeczne i kulturalne regionu

b) **Umiejętności**

Uczeń:

- potrafi wyszukiwać i gromadzić informacje z różnych źródeł o sytuacji społeczno-gospodarczej regionu i miejsca zamieszkania,
- umie interpretować teksty źródłowe i dane statystyczne związanych z regionem,
- potrafi ocenić współczesne programy życia społeczno – politycznego i gospodarczego regionu na tle całego kraju,
- umie współpracować w zespole,
- potrafi dokonać analizy budżetu gminy, powiatu,
- potrafi argumentować swoje racje, przybliżyć atmosferę obrad,
- potrafi podać przykłady działań przedsiębiorczych na rzecz lokalnej społeczności,
- umie oceniać fakty.

c) **Postawy wartości i przekonania:**

Uczeń:

- utożsamia się ze środowiskiem, regionem jest odpowiedzialnym za swoje działania w środowisku i regionie,
- ma świadomość aktywnego uczestnictwa w życiu regionu,

- przejawia chęć przygotowania się do roli gospodarza swojego miasta, powiatu,
- świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków masowej komunikacji (komputer, Internet, prasa lokalna),
- odczuwa poczucie więzi i dumy ze swoim miejscem pochodzenia,
- ma świadomość potrzeby aktywnego włączania się każdego mieszkańca danej społeczności w jej rozwój.

3) Procedury osiągnięcia celów:

- a) Metody i formy pracy: praca w grupach, praca z tekstem i danymi statystycznymi, debata szkolna,
- b) Środki dydaktyczne: artykuły z prasy lokalnej, „Strategia rozwoju powiatu tarnogórskiego...” „Rocznik statystyczny województwa śląskiego”, plansze lub fotogramy przedstawiające zadania gminy, powiatu, źródła dochodów i kierunki wydatkowania środków publicznych samorządu terytorialnego; strony internetowe miasta Tarnowskie Góry (www.um.tgory.pl; www.tarnowskiegory.pl) i powiatu tarnogórskiego (www.tarnogorskie.pl), arkusze papieru, pisaki.
Uczniowie przynoszą na lekcję dane liczbowe dotyczące dochodów i wydatków swoich gmin. W tym celu mogą powinni odwiedzić Urzędy Gmin, lub skorzystać z innych dostępnych źródeł (Internet, roczniki statystyczne, biuletyny regionalne)
Wskazane jest również zaproszenie na lekcję przedstawiciela zarządu gminy lub powiatu
- c) Tok lekcji: proponuje się przeprowadzenie tematu na dwóch godzinach lekcyjnych)
 1. przedstawienie uczniom zadań jednostek samorządu terytorialnego,
 2. podanie głównych źródeł zasilających budżety gmin i powiatów,
 3. przedstawienie kierunków wydatkowania środków budżetowych
 4. notatka w zeszycie
 5. zaproszony przedstawiciel zarządu samorządu lokalnego (jeżeli będzie obecny na lekcji) przedstawia główne kierunki rozwoju regionu, oraz odpowiada na pytania uczniów dotyczące procedury uchwalania budżetu
 6. podział klasy na grupy w zależności od miejsca zamieszkania (jeżeli w klasie są uczniowie mieszkający w jednej gminie podziału można dokonać według dzielnic lub losowo na 6 osobowe grupy) - analiza budżetu danej gminy; uczniowie porównują dochody z wydatkami, obliczają strukturę dochodów, oceniają zasadność wydatków
 7. uczniowie w tych samych grupach opracowują, uwzględniając realne dochody gminy, swoje plany wydatków budżetowych (na dużych arkuszach papieru)
 8. omówienie (uzasadnienie) projektów wydatków budżetowych poszczególnych grup
 9. podsumowanie, ocena pracy uczniów, zadanie domowe np. jako kandydat na radnego przygotować swój program wyborczy uwzględniając specyfikę danego regionu; lub

przedstaw swoją miejscowość w taki sposób, aby przyciągnąć inwestorów i tym samym stworzyć nowe miejsca pracy.

Ewaluacja: prezentacja zadań domowych.

Załączniki do scenariusza:

Schemat – dochody i wydatki budżetu jednostek samorządu terytorialnego

Schemat – zadania gminy i powiatu

Załącznik nr 1

DOCHODY GMIN

1. *wpływy z podatków lokalnych*
 - rolnego,
 - leśnego,
 - od środków transportowych,
 - od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacanych w formie karty podatkowej,
 - od spadków i darowizn
 - od posiadania psów,
 - od czynności cywilnoprawnych
2. *wpływy z opłat*
 - skarbowej
 - eksploatacyjnej
 - lokalnych (targowa, miejscowa)
3. *udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w wysokości:*
 - 27.5% wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie gminy,
 - 5% wpływów z podatku dochodowego od osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej posiadających siedzibę na terenie gminy

- subwencja ogólna
- dotacje celowe z budżetu państwa
- odsetki od środków finansowych gminy gromadzonych na rachunkach bankowych,
- dochody z majątku gminy
- dotacje funduszy celowych,
- spadki, darowizny,
- wpływy z samoopodatkowania mieszkańców gminy

WYDATKI GMIN

1. wydatki bieżące związane z funkcjonowaniem jednostek organizacyjnych gminy
 - wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń
 - wydatki z związane z utrzymaniem infrastruktury gminnej
2. wydatki inwestycyjne

Załącznik 1a

Na dochody gmin składają się dochody własne, subwencje wyrównawcze i dotacje celowe. Dochodami własnymi gmin są przede wszystkim udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu

państwa (podatek dochodowy od osób fizycznych i podatek dochodowy od osób prawnych), a wysokość tego udziału określa ustawa, podatki i opłaty lokalne oraz dochody z majątku gminy (np. czynsze za lokale komunalne). Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego wskazuje następujący rejestr dochodów gmin, które mogą być traktowane jako ich dochody własne: wpływy z podatku od nieruchomości, wpływy z podatku rolnego, wpływy z podatku leśnego, wpływy z podatku od środków transportowych, wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, opłacanych w formie karty podatkowej, wpływy z podatku od spadków i darowizn, wpływy z opłaty skarbowej, wpływy z podatku od posiadania psów, wpływy z opłat lokalnych, wpływy z opłaty eksploatacyjnej w części określonej w ustawie z 4 lutego Prawo geologiczne i górnicze, udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie gminy w wysokości 27,6% wpływów, udział we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej, posiadających siedzibę na terenie gminy, w wysokości 5% (w przypadku wyodrębnionych organizacyjnie oddziałów lub zakładów położonych na terenie innych gmin, dochody te przekazywane są do budżetów tych gmin, na których terenie położone są te zakłady lub oddziały, w proporcji do liczby osób w nich zatrudnionych), dochody z majątku gminy (poza wpływami z prywatyzacji), dochody uzyskiwane przez jednostki budżetowe gminy oraz wpłaty od zakładów budżetowych i gospodarstw pomocniczych jednostek budżetowych gminy (z wyłączeniem wpływów z działalności usługowej), gromadzonych na rachunkach bankowych gminy, odsetki od pożyczek udzielanych przez gminę, odsetki i dywidendy od wniesionego kapitału, spadki, zapisy i darowizny, opłaty prolongacyjne oraz odsetki od nieterminowo regulowanych należności stanowiących dochody gminy, dochody z kar pieniężnych i grzywnien określonych odrębnymi przepisami, inne dochody należne gminie na podstawie odrębnych przepisów. Do dochodów gmin zalicza się także subwencje wyrównawcze z budżetu państwa, które mają na celu zmniejszenie różnic pomiędzy gminami najbogatymi i najbiedniejszymi oraz dotacje celowe, służące sfinansowaniu określonych zadań. Najważniejszą z nich jest tzw. Subwencja oświatowa mająca za zadanie pokrycie bieżących kosztów szkolnictwa podstawowego finansowanego przez gminy.

Załącznik nr 2

ZADANIA GMINY

To przede wszystkim zadania związane z:

1. utrzymanie ładu przestrzennego,
2. gospodarką terenami należącymi do gminy, drogami, mostami, placami,
3. gospodarką wodno-kanalizacyjną,
4. utrzymaniem czystości,
5. lokalnym transportem publicznym,
6. ochrona zdrowia,
7. pomocą społeczną,
8. oświatą,
9. kulturą,
10. kulturą fizyczną i sportem,
11. targowiskami,
12. zielenią komunalną i zadrzewieniem,
13. cmentarzami komunalnymi,
14. porządkiem publicznym oraz ochroną przeciwpożarową,
15. utrzymaniem gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz administracyjnych,

ZADANIA POWIATU

1. edukacja publiczna ponadgimnazjalna
2. ochrona zdrowia i pomoc społeczna,

3. kultura i kultura fizyczna,
4. transport i drogi publiczne,
5. zagospodarowanie przestrzenne i nadzór budowlany
6. gospodarka nieruchomościami,
7. ochrona środowiska i przyrody,
8. porządek publiczny,
9. aktywizacja lokalnego rynku pracy,
10. ochrona praw konsumenta

Autor: Mgr Beata Gaweł - zatrudniona w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krupskim Młynie.

Temat 32: Mała ojczyzna – świat zapamiętanych wartości.

1) Cel ogólny: Zaznajomienie ucznia z własnym regionem i jego dziedzictwem kulturowym. Wskazanie na wartość stroju ludowego jako czynnika świadczącego o społeczno-kulturowej tożsamości oraz więzi ze środowiskiem i regionem.

2) Cele szczegółowe:

a) Wiadomości.

Uczeń:

- operuje pojęciami,
- zna dzieje własnego regionu i jego specyfikę;
- wie jakie zjawiska społeczne występują w regionie

b) Umiejętności.

Uczeń

- potrafi zdobyć informacje za pośrednictwem literatury naukowej i popularnonaukowej,
- umie gromadzić i opracować materiały ikonograficzne,
- potrafi wyjaśnić, jak rozumie pojęcie małej ojczyzny, i odnieść je do swoich doświadczeń;
- umie określić, jaka jest relacja między poczuciem tożsamości regionalnej i narodowej (oraz ponadnarodowej), oraz pokazać, w jaki sposób one się uzupełniają; - potrafi wskazać specyficzne cechy swojego regionu bądź wyjaśnić, z jakich powodów tożsamość regionalna nie powstała lub została zniszczona.

c) Postawy, wartości i przekonania.

Uczeń

- ma poczucie przywiązania do rodzinnej ziemi,
- świadomie tworzy afirmację dla kultury i tradycji śląskiej;
- ma poczucie posiadania prywatnej ojczyzny;
- jest świadomym odpowiedzialności za „małą ojczyznę”;

- ma poczucie przynależności regionu do uniwersalnej kultury europejskiej.

3) Procedury osiągnięcia celów:

a) Metody: rozmowa nauczająca, dyskusja, formy: praca grupowa i indywidualna;

b) Środki dydaktyczne: mapy, fotografie.

c) Tok zajęć:

1) Organizacja zajęć: lekcja „Mała ojczyzna” jest lekcją podsumowującą, dlatego też uczniowie powinni posiadać co najmniej podstawową wiedzę z zakresu dziejów ziemi tarnogórskiej, dziedzictwa kulturowego w regionie, specyfiki przyrodniczo-ekonomicznej oraz umieć ocenić perspektywy i szanse rozwoju regionu, a co za tym idzie zna zasady promocji powiatu.

- Przywitanie uczniów.
- Wprowadzenie do tematu: Dyskusja na temat: „Jak rozumiem pojęcie „mała ojczyzna”.

Należy tutaj zwrócić uwagę na znaczenie pojęcia: Mała ojczyzna to w polskiej publicystyce termin nowy. Ten odpowiednik niemieckiego Heimat świetnie oddaje poczucie więzi z miejscem naszego urodzenia czy zamieszkania, z jego lokalną historią i tradycjami. Aby kochać swoją ojczyznę, wprawdzie trzeba poznać i pokochać swoją małą ojczyznę. „mała ojczyzna” to zwykle niewielki geograficznie obszar. Zdarza się, że taką małą ojczyzną jest np. gmina. Ale istnieją też większe całości, z którymi ludzie się utożsamiają, mając poczucie swej wspólnoty, a zarazem odrębności od innych części kraju. Mówimy wtedy o regionach czy obszarach wyodrębnionych geograficznie, o wspólnej historii, tradycji, kulturze.

- Wyjaśnienie znaczenia pojęcia „wspólnoty regionalnej” (załącznik nr 1)

Zwracamy uwagę na fakt, że we współczesnym świecie coraz większą rolę odgrywają miasta i to one pełnią funkcję regionów - mają swoje tradycje, swój folklor miejski, swój charakter, narzucają ludziom pewien sposób bycia. Wskazujemy również, że słowa region używa się także w innym znaczeniu, określając nim po prostu jakiś obszar danego państwa, który można wyodrębnić, bo stanowi całość administracyjną czy gospodarczą. Czasem nawet zamiast o „województwach” mówi się o „regionach”. To nie znaczy jednak, że każde województwo ma swą odrębność kulturową, a mieszkańcy mają poczucie, że tworzą zbiorowość regionalną. Wprowadzamy także pojęcie „euroregionów” - regionów wylaniających się w procesie integracji europejskiej i przekraczających granice poszczególnych państw.

- Dyskusja na temat przynależności do uniwersalnej kultury europejskiej.
- Plusy i minusy przynależności do masowej kultury europejskiej;
- Zagrożenia dla małych ojczyzn

Zwracamy uwagę, że współcześnie występuje potężna presja na upodobnienie do siebie kultury na całym świecie. Młodzi ludzie noszą takie same dżinsy, słuchają tej samej muzyki, grają w te same gry komputerowe, oglądają te same filmy i seriale, a nawet używają tych samych angielskich słów. Kultura masowa może być, choć nie musi, zagrożeniem dla małych ojczyzn i regionów. Plusami przynależności może być: ułatwienie porozumienia, tworzenie globalnej wioski,

natomiast minusami: zanik poczucia odrębności i dumy z lokalnej tradycji, słabsze zakorzenienie, świat staje się jednolity, a więc nudny, itp.

6. Konkurs wiedzy o regionie tarnogórskim (załącznik nr 2)
 7. Ewaluacja: Proponuję, by uczniowie zebrali informacje dotyczące miejscowości, w których mieszkają, wykonali zdjęcia ciekawych miejsc lub je namalowali a następnie wykonali folder reklamowy. Tak wykonane prace można zebrać i urządzić wystawę pt. *Tarnowskie Góry i okolice widziane oczami nastolatków*.
 8. Podsumowanie konkursu, podziękowanie za udział w zajęciach i pożegnanie uczniów.
- Bibliografia: J. Nowak: Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry. Tarnowskie Góry 1927; J. Drabina: Historia Tarnowskich Gór. Tarnowskie Góry 2000; J. Bahlcke: Śląski i ślązacy. Wydawnictwo Naukowe Scholar. Warszawa 2001; W. Kucia, M. Wroński, T.B. Hadaś: Tarnowskie Góry i okolice. Tarnowskie Góry 1994

Załącznik nr 1

REGION I WSPÓLNOTA REGIONALNA

znaczenie pojęcia

Obecnie żyjemy w okresie tworzenia na kontynencie europejskim nowej rzeczywistości przestrzennej. Obserwujemy jednocześnie dwie przeciwstawne tendencje: dążność poszczególnych państw do zjednoczenia w ramach Unii Europejskiej oraz ożywienie ruchów regionalistycznych.

Pojęcie region to określenie terytorialnej jednostki. Każdy region posiada ośrodek centralny, granice administracyjne i tak zwany obszar peryferyjny. Choć pojęcie to wywodzi się już z czasów rzymskich, nie ma obecnie jednolitego znaczenia. Najczęściej region rozumie się w ujęciu całościowym lub też wyznacza się go na podstawie jednej lub kilku cech.

Sposobem wyodrębniania regionu było w minionym okresie (1945-89) traktowanie go jako obszaru gospodarki przestrzennej, produkcji określonych dóbr, a związki z innymi regionami badano, określając przepływ towarów i przemieszczanie się siły roboczej. Taki sposób traktowania regionów odszedł z minioną epoką, ale szczególnie dla Śląska jest bardzo istotny, gdyż jako traktujący region z punktu widzenia działań ekonomicznych, nie uwzględniał czynnika ludzkiego w sensie podmiotowym. W wyniku migracji ludności, inwestycji w oparciu o kryteria polityczne, zachwiana została tożsamość regionalna. Badania wykazują, że problem ten dotyczy nie tylko Śląska. Na obszarach Polski objętych masowymi migracjami, na przykład, na tak zwanych ziemiach odzyskanych, odbudowa tożsamości regionalnej będzie trwała najdłużej i najtrudniej przewidzieć ich przyszłe oblicze. Są także regiony, których społeczeństwo wybroniło swą tożsamość, zachowując język, tradycje i wyraźną odrębność kulturową (Podhale, niektóre regiony Beskidów, Podkarpacie, region Łowicza, Kurpie).

Jeśli przyjąć kierunek krajobrazowy pojmowania regionu, rozpatrując na Ziemi typowe krajobrazy o zróżnicowanej genezie, przy uwzględnieniu czynnika ludzkiego, to nasza regionalna wspólnota jawi się jako obszar zróżnicowany pod względem krajobrazowym. Wystarczy porównać krajobrazy (i ich genezę) krain geograficznych wchodzących całkowicie lub częściowo w obszar województwa (Wyżyna Śląska, Wyżyna Krakowsko- Częstochowska, Nizina Śląska, Beskidy), a także dokonane w tym krajobrazie zmiany, wynikające z działalności człowieka (przemysłowy krajobraz GOP-u, a obszary o wybitnych walorach krajobrazowych w Beskidach czy na Wyżynie Krakowsko- Częstochowskiej).

Jeszcze innym sposobem wyodrębniania regionu jest myślenie o nim jako o jednostce historyczno- przyrodniczej. Jeśli będziemy chcieli wyznaczyć jednak granice historyczne Śląska, okaże się, że pozostają one w dalekim związku z granicami obecnego województwa śląskiego: "granice historyczne Śląska wyznaczają od zachodu ujścia Nysy Łużyckiej i Bobru do Odry, od południowego zachodu Góry Izerskie, Karkonosze i Sudety aż do Kotliny Kłodzkiej, od strony słowackiej- Beskidy i Góry Jabłonkowskie, starą zaś granicę plemienną śląsko- małopolską tworzą od południowego-wschodu przede wszystkim góry Barania i Klimczok oraz rzeka Biała" (J. Miodek, 1991). W tak pojmowanym regionie powinna istnieć ciągłość historycznego rozwoju w obrębie terytorialnej wspólnoty. Mieszkańcy regionu to ludzie o wysokim poczuciu tożsamości z miejscem rodzinnym.

Znawcy przedmiotu uważają, że warto starannie odtwarzać regiony historyczno- przyrodnicze, a ich środowisko geograficzne traktować jako swoistą wartość kulturową. J. Nowakowska- Kempna proponuje do przyjętych kryteriów dodać kryterium administracyjne, np. województwo, które przynosi inne podziały "w poprzek regionów", oraz kryterium antropologiczno- kulturowe, to jest poczucie wyodrębniającej się całości kulturowej wraz z obowiązującym w tej kulturze systemem wartości. To ostatnie kryterium zbliża rozumienie terminu region do określenia mała ojczyzna.

Za podstawę wyodrębnienia regionu, a tym samym granic tak zwanej małej ojczyzny, należy brać pod uwagę kryteria geograficzne, historyczne, administracyjne i antropologiczno- kulturowe. Oznacza to obszar, na którym mieszkańcy czują się "u siebie" posiadają odrębną kulturę, która ma swoje uzasadnienie w historii, przyjętym systemie wartości. Mają także świadomość swojej odrębności kulturowej. Aby ta świadomość się pogłębiała, powinna następować konsolidacja społeczności lokalnych w celu ratowania kultury duchowej i materialnej, by nie zginęła ona bezpowrotnie wraz z ostatnimi świadkami życia w regionie.

Załącznik nr 2

KONKURS WIEDZY O TARNOWSKICH GÓRACH I REGIONIE

Klasa dzieli się na trzy równoliczne grupy. Każda grupa wybiera sobie przewodniczącego, który w porozumieniu ze swoją drużyną będzie losował numer pytania na, które grupa będzie odpowiadała. Wszystkie pytania są posegregowane w cztery kategorie:

1. historia
2. geografia regionu

3. kultura
4. współczesność
5. zabytki

Dla grup jest przewidziana pomoc w postaci albumów i książek. Pomoc jednak trzeba wykupić oddając 5 punktów.

HISTORIA

1. Podaj datę uzyskania praw miejskich.
2. Kto nadał prawa miejskie?
3. Podaj nazwisko właścicieli pałaców w Świerklańcu i Nakle Śląskim.
4. Podaj nazwisko chłopca, który w 1490 roku wyorał bryłę srebra.
5. Jak nazywa się ustawa górnicza wydana przez Księcia Jana III Opolskiego w 1528 roku?
6. Wymień co najmniej sześć nazwisk sławnych ludzi, którzy gościli na ziemi tarnogórskiej.
7. Jak nazywa się instytucja powołana dla zabezpieczenia bytu górników w razie choroby, inwalidztwa?
8. Gdzie znajduje się najstarszy tarnogórski kościół?
9. Kiedy założono szkołę górniczą?

GEOGRAFIA

1. Wymień dwa najwyższe wzniesienia i podaj ich wysokość.
2. Jak nazywa się las, który porasta zbocza Srebrnej Góry?
3. Co to są warpie?
4. Gdzie rośnie się kasztan jadalny, najstarszy okaz tego gatunku w Europie Środkowej (liczy 260 lat)?
5. Wymień krainy geograficzne, na których położone są Tarnowskie Góry.
6. Jakie skały dominują w budowie geologicznej Tarnowskich Gór?
7. Jaki gatunek drzew przeważa w Parku Repeckim?
8. Gdzie znajduje się zalew po dawnym wyrobisku żwirowym?
9. Jak nazywa się rezerwat znajdujący się w nieczynnym kamieniołomie dolomitu. Znajduje się tam stanowisko dokumentacyjne przyrody o powierzchni 6 ha utworzone w 1995 r. Chroni ono w celach dydaktycznych specyficzne formy krajobrazu, ukształtowanego działalnością górnictwa kruszcowego, z typową roślinnością kserotermiczną.

III. KULTURA

1. Od którego roku jest organizowany festyn „Dni Gwarków”?
2. Gdzie odbywa się coroczny Festiwal Muzyki Kameralnej?
3. Pod czyim patronatem odbywa się Tarnogórski Turniej Poetycki?
4. Jak nazywa się bezpłatna gazeta powiatu tarnogórskiego?
5. Co oznacza skrót SMZT?
6. Jak nazywa się właściciel galerii „Inny Śląsk”?
7. Wymień imię i nazwisko najwybitniejszego znawcy języka polskiego pochodzącego z Tarnowskich Gór.
8. Z którego wieku pochodzi kopalnia zabytkowa rud srebra i ołowiu?
9. Wymień nazwy co najmniej dwóch zespołów folklorystycznych działających na terenie powiatu tarnogórskiego.

IV. WSPÓŁCZESNOŚĆ

1. Do jakiej klasy atrakcyjności inwestycyjnej jest zaliczane miasto powiatowe Tarnowskie Góry?
2. Wymień co najmniej dwa miasta partnerskie Tarnowskich Gór?
3. Jak nazywa się starosta powiatu tarnogórskiego?
4. Wymień gminy wchodzące w skład powiatu tarnogórskiego?

5. Podaj datę przywrócenia miastu jego historycznego herbu.
6. Jak nazywa się aktualny burmistrz miasta Tarnowskie Góry?
7. Czy na terenie powiatu tarnogórskiego funkcjonuje szkoła wyższa, jeśli tak to podaj jej nazwę.
8. Jak nazywa się obiekt rekreacyjny oddany do użytku 16 marca 2001r.?
9. Gdzie znajduje się i w którym roku oddano do użytku nowoczesne, ekologiczne składowisko odpadów komunalnych?

V. ZABYTKI

1. Jak nazywamy dom wybudowany w XVI w., który był do XIX w. siedzibą starostwa ziemi bytomskiej. Obecnie na jego piętrze mieści się Muzeum Miejskie założone w 1958 roku z przepięknym wystrojem i stropem z polichromią z I połowy XVII w.
2. W jakim stylu został wzniesiony ratusz tarnogórski?
3. W którym roku wybudowano kościół ewangelicko-augsburski znajdujący się na rynku?
4. Wymień co najmniej pięć nazw sztolni tarnogórskich.
5. Dom Cochlera został wybudowany w XVII w., przebudowany w XIX w. Obecnie mieści się tu najstarsza w mieście apteka "Pod Aniołem", założona około 1790 r. przez burmistrza Cochlera. W pomieszczeniach apteki zachowały się sklepienia krzyżowe. Jaka instytucja mieściła się w tym domu w latach 1839-1855?
6. Kto był właścicielem domu przy ul. Rynek 14, w którym obecnie mieści się siedziba PKO BP? W 1608 r. nabyty został przez mieszczan, aby urządzić w nim siedzibę magistratu.
7. W jakich latach wzniesiono drewniany ręczny kołowrót, znajdujący się na placu Rynku?
8. Na jakiej ulicy znajduje się najstarszy budynek w mieście, zbudowany w początkach XVI w. Była to pierwsza siedziba władz miejskich oraz Urzędu Górniczego. W 1534 r. w czasie buntu górników piwnice pełniły funkcję więzienia. Przebudowany w XIX w. W zachodniej elewacji domu wmurowano bryłę srebra, którą podobno wyorał chłop Rybka. W 1930 r. pod minerałem umieszczono nawiązującą do tego zdarzenia tablicę pamiątkową.
9. Gdzie znajduje się pałac zbudowany w 1796 r. w stylu późnobarokowym, otoczony pięknym parkiem pochodzącym z tego samego okresu?. W okresie międzywojennego znajdowała się w nim siedziba Związku Strzeleckiego.

ODPOWIEDZI

I. HISTORIA.

1. 1526
2. Jan II Opolski
3. Henckel von Donnensmark
4. Rybka
5. Ordunek Górny
6. Jan III Sobieski, August II Mocny, August III Sas, Stanisław August Poniatowski, Fryderyk Wilhelm (król Prus), Fryderyk Wilhelm von Reden (Minister Przemysłu Prus), Johann Wolfgang Goethe, John Baidon, Ignacy Krasicki, Józef Wybicki, Aleksander I Romanow (car Rosji), Julian Ursyn Niemcewicz, Robert Koch, Wilhelm II (cesarz Niemiec), Józef Piłsudski, August Hlond, Stanisław Wojciechowski,
7. Spółka Bracka
8. Stare Tarnowice, Kościół pw. Św. Marcina - 1415;
9. 1803

II. GEOGRAFIA

1. Sucha Góra (352m n.p.m.) i Srebrna Góra (347m n.p.m.)
2. Las Segiecki

3. Pozostałości po działających w XIX w. kopalniach rud
 4. W ogrodzie plebani parafii pw. Św. Mikołaja w Reptach Śl.
 5. Nizina Śląska i Wyzyna Śląska.
 6. Piaskowce, wapienie i dolomity oraz piaski przemieszane ze żwirami i glinami.
 7. Buki i dęby.
 8. Na pograniczu Nakła i Chechła.
 9. Rezerwat Blachówka
- III. KULTURA
1. Od 1957r.
 2. W Rybniej
 3. Pod patronatem ks. Jana Twardowskiego.
 4. Mones Tamovicensis
 5. Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Tarnogórskiej
 6. Krzysztof Mazik
 7. Jan Miodek
 8. XVIII I XIX w.
 9. „Brynica”, „Tarnogórzanie”, „Mały Śląsk”.
- IV. WSPÓLCZESNOŚĆ
1. Klasa A
 2. Bernburg (Niemcy), Mericourt (Francja), Bakescsaba (Węgry), Kutna Hora (Czechy).
 3. Józef Burdziak
 4. Kalery, Krupski Młyn, Miasteczko Śl., Ożarówce, Radzionków, Świerklaniec, Tarnowskie Góry, Tworóg, Zbrosławice.
 5. 7 sierpień 2002.
 6. Kazimierz Szczerba
 7. Tak - Politechnika Śląska - Wydział Organizacji i Zarządzania w Reptach Śl.
 8. Park Wodny
 9. W 1997 r. w Tarnowskich Górach - Rybniej
- V. ZABYTKI
1. Dom Sedlaczka
 2. W stylu neorenesansowym z elementami gotyku.
 3. 1780.
 4. Szolniet „Czarnego Pstraga”, „Jaru Bożego” „Duniela”, „Św. Jakuba”, „Krakowska”, „Pomagaj Bóg” pod Sobicami, „Boże Dupomóż”, „Tarnogórska”, „Wspomóż Bóg” „Głęboka-Fryderyka”
 5. Szkoła Górnicza
 6. Burmistrz Stanisław Szymkowiec
 7. Lata 50-te XX w.
 8. Ul. Gliwicku 6
 9. W Rybniej.